МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ): ПРОЦЕСУАЛЬНІ Й КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Методичні рекомендації

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України М. С. Цуцкірідзе

2026

УДК 343.132; 343.98

Рекомендовано до друку
Науково-методичної радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 19 листопада 2026 року)

Рецензенти:
Пиріг І. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
Говорун Д. В. – кандидат юридичних наук, заступник начальника-начальник сектору кримінальної поліції відділення поліції № 2 Криворізького районного управління поліції ГУНП в Дніпропетровській області.

О__ **Організація** проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки): процесуальні й криміналістичні аспекти: методичні рекомендації / автори: М. М. Потоцький, В. В. Андрух, О. Г. Литвиненко та ін. ; за заг. ред. М. С. Цуцкіридзе. Одеса: ВД «Гельветика», 2026. 187 с.

На основі узагальнення результатів наукових та практичних досліджень, розглянуто процесуальні й криміналістичні аспекти проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки).

Призначена для використання в практичній, науково-дослідній діяльності та навчальному процесі.

© Донецький державний університет внутрішніх справ, 2026
© Головне слідче управління, 2026
© Автори, 2026.

ЗМІСТ

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ……4

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ОБШУКУ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ) ……5

1.1. Обшук у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки): поняття та правова характеристика……5

1.2. Види обшуку у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)……26

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ) ……68

2.1. Підстави та порядок проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)……68

2.2. Особливості проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)……..……107

РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ) ……158

3.1. Тактичні особливості проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)……..……158

3.2. Алгоритм дій сторони обвинувачення під час проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)……174

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Потоцький Мирослав Михайлович – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права (підрозділ 1.1);

Андрух Віталій Васильович – старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права (підрозділ 1.1);

Литвиненко Ольга Георгіївна – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права, доцент (підрозділ 1.2);

Шевчишен Артем Вікторович – заступник начальника Головного слідчого управління – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (підрозділ 1.2);

Шульга Андрій Олександрович – доцент кафедри державно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент (підрозділ 2.1);

Квашук Олександр Дмитрович – старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук (підрозділ 2.2);

Віткалова Аліна Євгенівна – помічник першого заступника Голови Департаменту документального забезпечення Національної поліції України (підрозділ 2.2);

Одерій Олексій Володимирович – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор (підрозділ 3.1);

Груздь Олександр Іванович – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук (підрозділ 3.2);

Мурзо Євгенія Олександрівна – старший слідчий в особливо важливих справах 3-го відділу (методичної роботи та правового забезпечення) управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор філософії в галузі права (підрозділ 3.2).

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ОБШУКУ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ)

1.1. Обшук на досудовому розслідуванні в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки): поняття та правова характеристика

Обшук у кримінальному провадженні є гласною слідчою (розшуковою) дією, результати якої можуть мати цінне доказове значення. Часто саме з обшуку починається «гласний» етап розслідування, та безпосередньо кримінальне переслідування особи.

Так як під час проникнення до житла всупереч волі особи, яка там проживає, відбувається втручання державних органів у сферу конституційних прав людини, то це вимагає від законодавця встановлення дієвих процесуальних гарантій забезпечення законності такого втручання. Найважливішою гарантією у кримінальному процесі є процесуальна форма. А тому, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) значну увагу приділив регламентації процедури отримання судового рішення про проведення процесуальних дій з проникненням у житло чи інше володіння особи та порядку його виконання[1].

З огляду на те, що проведення обшуку суттєво обмежує, в першу чергу, право особи на повагу до приватного і сімейного життя, процесуальна форма здійснення даної слідчої (розшукової) дії ускладнена наявністю додаткових гарантій забезпечення прав та свобод людини. Такими гарантіями є попередній судовий контроль, додаткові вимоги щодо фіксації процедури проведення обшуку, додаткові учасники (поняті) тощо.

Одним з принципів (засад) кримінального провадження є недоторканність житла чи іншого володіння особи (ст. 13 КПК України).

---

[1] Удалова Л. Д., Білоус О. В. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи у досудовому кримінальному провадженні. Київ: КНТ, 2015. С. 52.

Даний принцип закріплює правило, відповідно до якого не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України[2]. Так, обшук у кримінальному провадженні є самостійною слідчою (розшуковою) дією та, за загальним правилом, проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Виокремлюються такі види обшуку (за об'єктом): обшук житла, обшук іншого володіння, обшук особи (або ж особистий обшук). Вимога щодо проведення обшуку на підставі ухвали слідчого судді стосується обшуку житла чи іншого володіння, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 233 КПК України, але не всіх випадків особистого обшуку (ч. 3 ст. 208, ч. 5 ст. 236 КПК України). За юридичною підставою виокремлюються обшук на підставі ухвали слідчого судді та невідкладний обшук (який характеризується особливими підставами проведення). Під невідкладним обшуком розуміється обшук, проведений у зв'язку з проникненням до житла чи іншого володіння до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених ч. 3 ст. 233 КПК України, з подальшим судовим контролем. Кожен з таких видів обшуку має свої процесуальні особливості та, разом з тим, недоліки правового регулювання. Більш детальніше про процесуальні та криміналістичні особливості проведення різних видів обшуків буде описано у наступних підрозділах даного дослідження.

Законними підставами проникнення до житла чи іншого володіння особи є проникнення за ухвалою слідчого судді, проникнення у зв'язку з невідкладними випадками, проникнення з добровільної згоди володільця. Наголошуємо, що мова йде саме про проникнення. Разом з тим, як зазначали О. Г. Шило, Н. В. Скідан вважати згоду власника житла достатньою підставою для проведення обшуку неможливо, оскільки така особа може не розуміти дійсний характер вчинюваних дій під час обшуку і тому, надаючи

---

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.06.2026).

згоду, може добросовісно помилятися щодо них[3]. Відповідно, проникнення до житла чи іншого володіння особи з добровільної згоди може переслідувати таку мету: проведення огляду місця події, рятування життя/здоров'я/цінного майна.

Отже, відповідно до положень кримінального процесуального закону, обшук є самостійною гласною слідчою (розшуковою) дією, яка суттєво обмежує право особи на повагу до приватного і сімейного життя. **Мета** обшуку зазначена у ч. 1 ст. 234 КПК України та полягає у виявлені та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб[4].

Згідно ст. 8 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб[5].

Л. М. Перцова-Тодорова пише, що обшук це різновид слідчої (розшукової) дії, яка проводиться за наявності підстав уповноваженою особою, щодо обстеження житла, інших приміщень, споруд, ділянок місцевості, транспортних засобів, з метою виявлення та відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті

---

[3] Шило О. Г., Скідан Н. В. Обшук житла чи іншого володіння особи: окремі проблеми правового регулювання та правозастосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 90.

[4] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.06.2026).

[5] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 02.06.2026).

його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб та трупів[6].

Н. М. Ахтирська пише, що обшук – це слідча (розшукова) дія, метою якої є виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб у межах території, що знаходиться в сфері охоронюваних конституцією інтересів особи. Сучасні технічні можливості криміналістичного забезпечення даної слідчої дії дозволяють виокремлювати обшук, що проводиться за умови фізичного проникнення співробітників правоохоронних органів на територію чи об'єкт, де планується проведення даної слідчої дії, або без такого фізичного втручання шляхом візуального обстеження з повітря, або з використанням електронних приладів дистанційної дії[7]. Обшук, пов'язаний з фізичним проникненням правоохоронців до охоронюваних законом об'єктів є «класичним» варіантом обшуку. Разом з тим, відповідно до підходів Верховного суду США обстеження житла чи іншого володіння особи без фізичного проникнення, наприклад, з використанням безпілотних літальних апаратів (далі – БПЛА), в окремих, випадках також може охоплюватись поняттям обшуку, та, відповідно, має бути забезпечено процесуальними гарантіями дотримання прав і свобод людини.

У своїх рішеннях Верховний суд США відмічає, що при визначенні характеру дій поліції варто керуватися оцінкою низки обставин. Зокрема, аерофотозйомка території промислового підприємства не є обшуком, однак, спостереження з повітря за ділянкою, безпосередньо прилеглою до житлового будинку – «там, де очікування недоторканності приватного життя

---

[6] Перцова-Тодорова Л. М. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення обшуку на стадії досудового розслідування: дис. … д-ра філософії. Київ, 2022. С. 205.

[7] Ахтирська Н. М. Поняття обшуку за законодавством України та США. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. 62. С. 279-280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2013_62_45 (дата звернення: 01.06.2026).

найбільш високі» може бути визначено як обшук. Хоча в окремих випадках для визначення характеру дій поліції враховують й інші обставини, зокрема, спричинені незручності мешканцям. Так, у справі по виявленню посівів марихуани поліція застосувала обліт території над житлом підозрюваного, в результаті чого на території, яка безпосередньо була прилеглою до його будинку, вони й були зафіксовані. Суд постановив, що в даному випадку дії поліції не можна вважати обшуком на підставі того, що у обвинуваченого не могло бути розумного очікування щодо недоторканності приватного життя, оскільки будь-який громадянин, пролітаючи над вказаною територією, міг би побачити те, що виявили співробітники поліції[8].

У межах цього дослідження **під обшуком в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)** розуміється обшук, що проводиться за наявності об'єктивно зумовленої підвищеної небезпеки для життя чи здоров'я його учасників, спричиненої бойовими діями, обстрілами, атаками БПЛА, мінною небезпекою, збройним опором, аваріями, руйнуваннями або іншими надзвичайними обставинами. Проведення такого обшуку потребує застосування спеціальних організаційно-тактичних заходів безпеки. Процесуальні особливості його проведення визначаються виключно у випадках і порядку, передбачених кримінальним процесуальним законом, зокрема ст. 615 КПК України.

Під час правозастосування, існує ряд проблемних аспектів, які стосуються **особистого обшуку**, а саме питання щодо процедури проведення та питання щодо допустимості отриманих доказів. Дещо схожим на особистий обшук, є такий поліцейський превентивний захід як **поверхнева перевірка**. В окремих випадках, поверхнева перевірка є попереднім етапом особистого обшуку. Відповідно до положень ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» поверхнева перевірка полягає у здійсненні візуального

---

[8] Ахтирська Н. М. Поняття обшуку за законодавством України та США. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. 62. С. 279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2013_62_45 (дата звернення: 01.06.2026).

огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб[9]. У ході здійснення поверхневої перевірки (або ж по іншому – поверхневого огляду особи) забороняється примусово виймати вміст кишень, ручної поклажі тощо. Тобто мета поверхневої перевірки – саме виявлення речі, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб, або ж речей, документів, які у подальшому будуть визнані доказами у кримінальному провадженні. Саме після здійснення поверхневої перевірки, коли у поліцейського за його внутрішнім переконанням з'являється обґрунтована підозра, що особа має при собі певні речі, які мають значення для кримінального провадження, починаються суспільні відносини, які мають регулюватись кримінальним процесуальним правом. В такому разі, обов'язок поліцейського – забезпечити застосування належної правової процедури (передбаченої кримінальним процесуальним законом) проведення особистого обшуку та вилучення речей. В рамках кримінального провадження належна процедура проведення особистого обшуку буде та, яка передбачена КПК України.

Відповідно до чинного кримінального процесуального закону особистий обшук не є самостійною слідчою (розшуковою) дією. Більш вдало особистий обшук можна визначити як процесуальну дію пізнавального характеру, яка може бути проведена в рамках інших процесуальних та слідчих (розшукових) дій, таких як затримання особи, обшук житла чи іншого володіння особи.

---

[9] Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 12.06.2026).

Ю. М. Мирошниченко відзначає, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України лише частково регламентує порядок особистого обшуку затриманої особи, що зумовлює суперечності між законом і практикою його застосування, створює ризики порушення прав людини й ускладнює доказування законності таких обшуків[10].

Кримінальний процесуальний закон визначає можливість проведення особистого обшуку особи виключно з двома конкретними обставинами, а саме:

1. Затримання особи в порядку ст. 208 (*298-2* – курсив автор) КПК України;

2. Проведення на підставі ухвали слідчого судді обшуку житла чи іншого володіння особи за наявності підстав, визначених ч. 5 ст. 236 КПК України[11].

Дійсно, особистий обшук (обшук особи) не є самостійною слідчою (розшуковою) дією, а здійснюється виключно в рамках проведення інших процесуальних дій. КПК України не містить спеціальної норми, яка б регламентувала підстави та процесуальний порядок проведення особистого обшуку як окремої процесуальної дії. Згадування про підстави і порядок проведення особистого обшуку можна віднайти у інших нормах, які регламентують проведення процесуальних дій (в т.ч. й слідчих (розшукових), в рамках яких і допускається проведення особистого обшуку.

Нормами КПК України, які прямо чи опосередковано регламентують проведення особистого обшуку у кримінальному провадженні є:

- ст. 168. Порядок тимчасового вилучення майна – «*Тимчасово вилучити майно може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому статтями 207, 208, 298[2] цього Кодексу. Кожна особа, яка*

---

[10] Мирошниченко Ю. М. Обшук особи в кримінальному провадженні: проблеми правового регулювання та практики застосування. *Dictum Factum*. 2025. № 2(18). С. 345.

[11] Постанова Верховного Суду колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 26.09.2023 р. Справа № 404/2409/20. Провадження № 51-2742км23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817265 (дата звернення: 13.05.2026).

здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучене майно. Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом».

- ст. 208. Затримання уповноваженою службовою особою – «*Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу*»

- ст. 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій – «…*обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 цього Кодексу*»

- ст. 236. Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. «*За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі*»

- ст. 298-2. Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок – «*Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з*

дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 цього Кодексу»[12].

- ст. 615. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану – «*При проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису*» тощо[13].

Дещо спірними виглядають положення ч. 3 ст. 208 КПК України, а саме «*Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу*». Положення ч. 7 ст. 223 КПК України регламентують участь не менше двох понятих у ході особистого обшуку особи. Однак, які ж саме правила, передбачені ст. 236 КПК України законодавець мав на увазі? Під правилами, передбаченими ст. 236 КПК України найімовірніше маються на увазі наступні: підстави (достатні підстави вважати, що особа переховує при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження); вимога до осіб, які уповноважені проводити особистий обшук (обшук особи здійснюється особами тієї самої статі); особливості участі адвоката (обшук особи здійснюється у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку); фіксація (хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у

---

[12] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.05.2026).

[13] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

відповідному протоколі)[14]. Вищезазначені правила здійснення особистого обшуку прямо передбачені відповідними нормами. Разом з тим, зазначення законодавцем, що особистий обшук затриманої особи здійснюється відповідно до правил, передбачених ст. 236 КПК Україна може означати ще й те, що такий особистий обшук має бути обов'язково здійснено із застосуванням безперервної відео-фіксації такого обшуку. Тут слід відзначити, що з огляду на раптовий та невідкладний характер кримінального процесуального затримання та мету особистого обшуку, здійснюваного після затримання вважається, що при раптовому захопленні правопорушника особистий обшук має бути проведений негайно.

О. Л. Дульський пише, що процесуальна діяльність адвоката спрямована на надання юридичної допомоги громадянам, житло чи інше володіння яких обшукують і які не є підозрюваними або взагалі не мають визначеного процесуального статусу. Професійна допомога адвоката вкрай необхідна у випадках, коли постає потреба проведення обшуку в членів сім'ї, співмешканців підозрюваного або осіб, які є власниками вилученого під час обшуку майна[15]. В даному контексті викликають деякі заперечення положення ч. 5 ст. 236 КПК України, а саме: «*Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку*». Задля оцінки змісту цих положень, попередньо з'ясуємо яку мету може переслідувати обшук особи у кримінальному провадженні.

Так, результати особистого обшуку можуть мати самостійне доказове значення. При особистому обшуку можуть бути вилучені знаряддя вчинення правопорушення, речі, що були набути протиправним шляхом, інші предмети матеріального світу що мають значення для кримінального провадження. Проведення особистого обшуку є ефективним засобом збирання доказів

---

[14] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

[15] Дульський О. Л. Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку: дис. … д-ра філософії. Київ, 2020. С. 213.

стороною обвинувачення[16]. Отже, особистий обшук може бути використаний для збирання доказів у кримінальному провадженні.

Разом з тим, О. С. Смірнов відзначає, що обшук особи під час затримання внаслідок його правової природи як складової цього заходу забезпечення кримінального провадження має на меті не тільки вилучення доказів, а й направлений на забезпечення безпеки осіб, які проводять затримання, а також оточуючих, включаючи самого затриманого. На думку дослідника, можливість проведення обшуку з урахуванням цієї мети також має бути передбачена і чітко врегульована кримінальним процесуальним законодавством з метою недопущення необґрунтованого обмеження прав особи, що затримується[17]. З вказаними тезами складно не погодитись, адже в окремих випадках, забезпечення безпеки осіб виступає першочерговою метою особистого обшуку. Підтримуємо пропозицію автора щодо регламентації у кримінальному процесуальному законі спеціальної мети особистого обшуку – забезпечення безпеки осіб, які проводять затримання, а також оточуючих, включно й самого затриманого.

Порядок участі адвоката необхідно розглядати з урахуванням підстав проведення особистого обшуку. Під час обшуку особи, яка перебуває в обшукуваному житлі чи іншому володінні, застосовується ч. 5 ст. 236 КПК України: на вимогу такої особи обшук здійснюється у присутності адвоката або представника, а їх неявка протягом трьох годин не перешкоджає його проведенню.

Окремо слід розглядати особистий обшук як складову затримання за ст. 208 КПК України. Верховний Суд у постанові від 15.06.2021 у справі № 204/6541/16-к зазначив, що несподіваний характер затримання може унеможливлювати присутність захисника, тому його відсутність під час затримання та особистого обшуку сама собою не означає порушення

---

[16] Потоцький М. М. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення: дис. … д-ра філософії. Кропивницький, 2022. С. 75-76.

[17] Смірнов О. С. Нормативне регулювання обшуку особи. *Правові новели.* 2023. № 19. С. 391-392. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prno_2023_19_52 (дата звернення 12.04.2026)

кримінального процесуального закону. Цю позицію не слід поширювати на будь-який особистий обшук або використовувати як загальне обґрунтування ігнорування вимоги особи про участь адвоката.

М. М. Потоцький, О. О. Літун та О. М. Ягольник висловлюють думку, що в окремих випадках для забезпечення безпеки особистий обшук може проводитися без участі понятих і застосування відеофіксації[18]. Водночас такий підхід потребує уточнення з огляду на процесуальні гарантії. Частина 7 ст. 223 КПК України передбачає обов'язкову участь понятих під час обшуку особи, а спеціальний порядок, установлений п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, допускає їх незалучення за визначених умов, проте вимагає безперервного відеозапису. Тому невідкладні заходи для усунення безпосередньої небезпеки необхідно відмежовувати від процесуального обшуку як способу збирання доказів.

Сутність поняття «житло» у контексті проведення обшуку. Відповідно до положень ст. 30 Конституції України кожній особі гарантується недоторканність житла. За загальним правилом, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду[19]. С. М. Тарасюк зазначає, що фундаментом, на якому ґрунтується легітимність усіх слідчих (розшукових) дій у житлі особи, є конституційне право на недоторканність житла, яке гарантує межі допустимого втручання органів досудового розслідування в приватне життя особи, безпосередньо захищає людську гідність, гарантує наявність зони безпеки, автономії, забезпечує її індивідуальну свободу, можливість для громадян безперешкодно обирати різні варіанти поведінки у сфері моральних відносин, побуту, особистого життя. Під конституційним правом особи на

---

[18] Потоцький М., Літун О., Ягольник О. Деякі процесуальні особливості проведення обшуку у кримінальному провадженні. *Věda a Perspektivy*. 2026. № 2 (57). С. 131. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/archive (дата звернення: 01.06.2026).

[19] Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 01.06.2026).

недоторканність житла слід розуміти гарантовану нормами кримінального процесуального законодавства України можливість особи самостійно, відокремлено і вільно проживати в житлі, задовольняти свої господарсько-побутові потреби на підставі власного розсуду, реалізовувати право на приватне життя, а також закріплена в законі можливість розраховувати на захист від незаконного та необґрунтованого проникнення в її житло чи інше володіння[20].

Відповідно до положень ч. 2 ст. 233 КПК України під **житлом** особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення[21]. В даному визначенні суттєвим є те, що поняття житла, у контексті проведення обшуку, «не прив'язується» до права власності особи, місця прописки та будь-яких формальних (офіційних) класифікацій приміщень як житла. При визначення поняття житла береться змістовний аспект, тобто фактичне користування особою відповідного «об'єкта» як житлом, та наявність у особи зв'язку з цим об'єктом (приватного життя). Тут є показовим рішення ЄСПЛ «Пантелеєнко проти України» (2006 р.) у якому Суд констатував, що навіть обшук офісу заявника може призвести до втручання у значенні статті 8 ЄКПЛ в його право на повагу до житла[22].

Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового,

---

[20] Тарасюк С. М. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій: дис. … д-ра філософії. Одеса, 2021. С. 58-59.

[21] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.06.2026).

[22] Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пантелеєнко проти України» від 29.06.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text (дата звернення: 12.06.2026).

службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи[23].

Верховний суд в одному зі своїх рішень відмічає про те, що на законодавчому рівні питання визначення «іншого володіння» унормовано, зокрема у ст. 233 КПК України, де під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які перебувають у володінні особи. Крім того, Верховний Суд у постанові від 24 березня 2016 року (справа № 5-299кз15) наголосив на тому, що, виходячи з принципу недоторканності житла та іншого володіння особи та з огляду на визначення поняття іншого володіння особи, наданого в ч. 2 ст. 233 КПК України, під ним розуміються предмети матеріального світу, які перебувають у фактичному стабільному (тривалому) і безперервному володінні фізичної особи та призначені, пристосовані чи спеціально обладнані для розміщення або зберігання її майна, вирощування чи виробництва продукції, забезпечення побутових та інших потреб особи, а також оснащені будь-якими пристосуваннями (огорожею, запорами, сигналізацією, охороною тощо), які роблять неможливими або ускладнюють проникнення до них[24]. Разом з тим, службовий кабінет відповідно до практики ЄСПЛ також належить до іншого володіння особи, а тому обшук у ньому проводиться виключно за наявності ухвали слідчого судді[25]

Невідкладний обшук. У невідкладних випадках, пов’язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи,

---

[23] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.06.2026).

[24] Постанова Верховного Суду колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 03.09.2025 р. Справа № 755/12775/23. Провадження № 51-1802км25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130025806 (дата звернення: 27.05.2026).

[25] Case of Peev v. Bulgaria. The European Court of Human Rights. 26.07.2007. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-81914%22]} (дата звернення: 16.05.2026).

проведення в них огляду і обшуку[26]. Згідно з ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення[27]. Такий алгоритм дій є виключенням з загального правила тому має застосовуватись у виняткових випадках.

Невідкладне проникнення до житла чи іншого володіння особи у зв'язку з **безпосереднім переслідуванням особи** (для здійснення затримання) можливе за умов: особа *обґрунтовано підозрюється* у вчиненні кримінального правопорушення (як злочину, так і кримінального проступку); особа не виконує наказ уповноваженої службової особи – «залишатись на місці»; переслідування здійснюється безпосередньо (безперервно та «на очах у уповноваженої службової особи»). Іншими словами: без втрати поліцейським зорового контакту з переслідуваною особою.

Досягнення стандарту доказування «обґрунтована підозра» у контексті здійснення кримінального процесуального затримання не відповідає стандарту доказування, який застосовується при повідомленні особі про підозру. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у контексті затримання є значно нижчим. Знаковим у даному питанні є рішення ЄСПЛ Fox, Campbell and Hartley V. The United Kingdom (1991 р.) в якому зазначено, що під стандартом обґрунтована підозра, який застосовується для затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення необхідно розуміти наявність фактів або інформації, які в змозі переконати *об'єктивного спостерігача,* що конкретна особа причетна до вчинення

---

[26] Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 01.06.2026).

[27] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

кримінального правопорушення[28]. При цьому таким уявним об'єктивним спостерігачем є особа, яка не є фахівцем у галузі права та немає жодного відношення до протиправної події. Іншими словами, якщо в той час і в тій обстановці, яку безпосередньо сприймає поліцейський, у сторонньої цивільної особи може сформуватись думка про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення – отже стандарту доказування обґрунтована підозра для здійснення затримання особи досягнуто. При цьому, у момент здійснення затримання, у тому числі й під час безпосереднього переслідування з проникненням до житла чи іншого володіння, поліцейському не обов'язково мати у розпорядженні неспростовну систему доказів, які підтверджують причетність особи до кримінального правопорушення.

У низці своїх рішень ЄСПЛ наголошував на тому, що факти, які дають підставу для підозри на момент затримання, не мають бути такого ж рівня з тими, які необхідні для обґрунтування обвинувального вироку або навіть притягнення до відповідальності, що настає на наступному етапі процесу кримінального розслідування (рішення ЄСПЛ у справах «Фокс, Кемпбелл і Харлі проти Об'єднаного Королівства» від 30 серпня 1990 року, «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28 жовтня 1994 року, «О'Хара проти Сполученого Королівства» від 16 жовтня 2001 року, «Ердагоз проти Туреччини» від 21 жовтня 2008 року, «Ільгар Мамедов проти Азербайджана» від 22 травня 2014 року). Цей підхід означає, що при прийнятті працівником органу правопорядку рішення про необхідність затримання особи, він не повинен мати доказів, що доводять винуватість особи у вчиненні злочину. Обсяг відомостей на етапі прийняття рішення про необхідність затримання особи має бути достатнім для підтвердження наявності ознак кримінального

[28] Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom. The European Court of Human Rights. 30.08.1990. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]} (дата звернення 04.06.2026).

правопорушення, за яке передбачено покарання у вигляді позбавлення волі та можливої причетності конкретної особи до його вчинення[29].

Як приклад проведення невідкладного обшуку у іншому володінні особи можна навести рішення Верховного Суду, де зазначено, що обшук автомобіля вважається проведений у невідкладному випадку, якщо він пов'язаний із врятуванням майна, у тому числі одержаної неправомірної вигоди у вигляді грошових коштів, які під час обшуку вилучено, і безпосереднім переслідуванням особи, яка підозрюється у вчиненні злочину та яка затримана на місці вчинення кримінального правопорушення[30].

Рятування майна. Слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках, зокрема з метою врятування матеріальних об`єктів (майна), що потенційно можуть мати значення речових доказів у кримінальному провадженні, від прогнозованого знищення, втрати. У контексті ч. 3 ст. 233 КПК України про невідкладність такого випадку свідчать дані про реальну загрозу знищення, втрати майна. У клопотанні про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України, наданих на його обґрунтування матеріалах, в ухвалі слідчого судді, постановленій ex post factum, має бути вказано, які саме обставини на момент проникнення свідчили, що зволікання може спричинити знищення речових доказів, що відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну. В аспекті реалізації правил ч. 3 ст. 233 КПК України, недотримання вказаних вище приписів закону, невиконання вимоги про невідкладне звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку, за відсутності об`єктивних перешкод звернутися з відповідним клопотанням якнайшвидше після закінчення проведення слідчої розшукової дії, є

---

[29] Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок: науково-практичний коментар / М. Цуцкірідзе, С. Вітвіцький, О. Ковтун, М. Потоцький та ін. Київ: 7БЦ, 2021. С. 30.

[30] Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 28.03.2024 р. Справа № 397/430/20. Провадження № 51-2289км22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118109202 (дата звернення: 27.05.2026).

підставою до відмови слідчим суддею в легалізації обшуку ex post factum[31]. Однак, з вищевказаною правовою позицією погодитись складно. На наше переконання істину з розглянутого питання можна віднайти в Окремій думці судді до вищенаведеної постанови Об`єднаної палати Касаційного кримінального суду, де серед іншого зазначено: «Рятування майна означає запобігання його знищенню, зусилля, спрямовані на відвернення або принаймні зменшення шкоди, яка може бути завдана інтересам володільця майна. Взагалі весь КПК України спрямований на те, щоб прагнення розслідувати злочин не руйнувало фундаментальні права і свободи особи. Але я не бачу в постанові обґрунтування, яким чином розширення значення «врятування майна» на відшукання доказів винуватості слугує виконанню забезпеченню охорони прав і свобод особи або забезпеченню належної правової процедури, невід`ємним елементом якої є попередній судовий контроль над втручанням у фундаментальні права особи. Знак рівняння між «врятуванням майна» і «виявленням та вилученням доказів», поставлений цією постановою, практично зітер межу між обшуком, який має проводитися на підставі судового рішення, і невідкладним обшуком; це загрожує перетворенню винятку на правило»[32]. Поділяємо висловлені в окремій думці застереження щодо ризику надмірного розширення підстав невідкладного обшуку та послаблення попереднього судового контролю. Водночас необхідно враховувати, що Об’єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові від 07.10.2024 у справі № 466/525/22 витлумачила врятування життя людей і врятування майна як альтернативні підстави невідкладного проникнення. Отже, відповідно до цього висновку одночасна загроза життю людей та майну не є обов’язковою умовою. Врятування майна може охоплювати збереження об’єктів, що потенційно

---

[31] Постанова Верховного Суду Об’єднаної палати Касаційного кримінального суду від 07.10.2024 р. Справа № 466/525/22. Провадження № 51-7310кмо23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945 (дата звернення: 06.06.2026).

[32] Окрема думка судді до постанови Об’єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 07.10.2024 р. Справа № 466/525/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122543834 (дата звернення: 06.06.2026).

мають значення речових доказів, однак потребує конкретних даних про реальну загрозу їх знищення чи втрати та належного обґрунтування невідкладності втручання.

Найкращим варіантом задля уникнення проблемних питань щодо допустимості доказів після, так званого, невідкладного обшуку є діяти відповідно до загального правила – тобто проникати до житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді, а практику невідкладних обшуків з подальшим судовим контролем залишити виключно для «екстрених» ситуацій.

Особливості обшуку в умовах воєнного стану. Обшук як правообмежуюча слідча (розшукова) дія реалізується в умовах додаткових загальних обмежень, пов'язаних із воєнним станом. Державою має бути створений ефективний механізм забезпечення права на мирне володіння майном, інших прав учасників, забезпечений баланс публічних і приватних інтересів. Нормативне регулювання обшуку в умовах воєнного стану характеризується специфікою регулювання та дискреції, адже наповненість норм ст. 615 КПК України оцінними поняттями, справедливо направлена на врахування різноманітності ситуацій, які можуть виникати під час воєнного стану. Це створює позитивну гнучкість норм, а з іншого боку – вимагає від сторони обвинувачення максимального рівня добросовісності та обґрунтованості прийняття рішень в умовах такої застосовності норм[33].

Умови воєнного стану унеможливлюють застосування стандартних процедур у ході досудового кримінального провадження. Вбачається, що особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, з огляду суттєві перешкоди кримінальному провадженню, має характеризуватись спрощенням процедур проведення процесуальних дій та розширенням можливостей розсуду сторони обвинувачення на стадії досудового кримінального провадження.

---

[33] Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні: дис. … д-ра філософії. Кропивницький, 2023. С. 201-202.

Відповідно до положень ст. 615 КПК України особливостями проведення обшуку в умовах воєнного стану є: заміна судового контролю на прокурорський контроль; можливість проведення обшуку без участі понятих (фіксування здійснюється доступними технічними засобами шляхом безперервного відеозапису); допускається складення протоколу згодом (однак не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення обшуку); допускається проведення обшуку у нічний час (ст. 223 КПК України)[34].

Під час проведення обшуку в умовах воєнного стану, під час загрози обстрілу, може виникнути нагальна необхідність у **зупиненні обшуку** до відбою повітряної тривоги. Так, у ході обшуку учасники (особи, присутні у житлі чи іншому володінні) можуть клопотати про зупинення слідчої (розшукової) дії задля того щоб пройти до укриття на час повітряної тривоги.

У житлі може проживати досить велика кількість людей (чоловік, жінка, діти, брати, сестри, свекор, свекруха, теща, тесть, орендатори тощо). І їх права та законні інтереси також будуть обмежуватися чи порушуватися під час проведення обшуку. Адже їм, як особам, які проживають в житлі, що обшукують, завдаються моральні страждання втручанням у приватне життя, розголосом факту обшуку, підрив ділової репутації чи матеріальна шкода від пошкоджень, що утворилися під час відкривання замкнених приміщень. Під час проведення обшуку має бути забезпечена присутність усіх осіб, які постійно чи тимчасово проживають в житлі, де проводиться обшук, окрім неповнолітніх чи малолітніх осіб. Проте, аналіз практики свідчить, що слідчий чи прокурор в силу об'єктивних причин не завжди мають можливість забезпечити присутність під час обшуку всіх осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені[35].

Відповідно до положень ч. 3 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його

---

[34] Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

[35] Удалова Л. Д., Білоус О. В. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи у досудовому кримінальному провадженні. Київ: КНТ, 2015. С. 142.

закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Разом з тим, згідно ч. 4 ст. 236 КПК України у разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи[36]. Отже обшук може бути проведений й без присутності осіб житлі чи іншому володінні особи. Вважаємо за доцільне унормувати у положеннях ч. 3 ст. 236 КПК України тезу про те, що у разі загрози життю та здоров'ю учасників обшуку слідчий, прокурор зобов'язаний надати можливість присутнім особам покинути місце обшуку. Вважаємо, що ризик втрати доказів не може сам собою виправдовувати продовження обшуку в умовах небезпеки для життя та здоров'я його учасників. Планування обшуку має передбачати порядок переходу до укриття або евакуації всіх присутніх, включно з уповноваженими службовими особами, а також заходи збереження доказів, які можна здійснити без затримки необхідних захисних дій.

Учасники обшуку. Враховуючи те, що під час проведення обшуку суттєво обмежується конституційне право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, так як виставляється на показ домашній побут та приватне життя особи, законодавець приділяє особливу увагу регламентації вимог щодо форми та змісту процесуальних документів, якими оформляється формально-правова підстава проведення обшуку. Такими документами є клопотання та ухвала про проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи[37].

Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не визначає конкретного слідчого або прокурора, які можуть здійснити обшук на підставі цієї ухвали, і обшук може бути проведений будь-яким прокурором, призначеним здійснювати процесуальне керівництво, або слідчим, визначеним керівником органу досудового розслідування.

---

[36] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

[37] Удалова Л. Д., Білоус О. В. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи у досудовому кримінальному провадженні. Київ: КНТ, 2015. С. 128.

Залучення співробітників оперативних підрозділів для проведення процесуальних дій має організаційний характер і не потребує прийняття процесуального документа у виді письмового доручення[38].

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи виконується слідчим або прокурором. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку мають право запросити спеціалістів, однак це не звільняє їх від обов`язку особистого виконання обшуку. На думку суду касаційної інстанції, положення п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України про наявність у слідчого права доручати проведення слідчих дій оперативним підрозділам в даному випадку не підлягають застосуванню, оскільки прямо суперечать вимогам закону щодо порядку проведення обшуку. За змістом ч. 1 ст. 236 КПК України виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається особисто на слідчого чи прокурора і не може бути доручене в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України відповідним оперативним підрозділам. У випадку проведення обшуку іншими особами, окрім слідчого чи прокурора, вказане слід вважати суттєвим порушенням умов обшуку, результати обшуку у відповідності з вимогами ст. ст. 86, 87 КПК не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень і на них не може посилатися суд при ухваленні обвинувального вироку, як на доказ[39].

1.2. Види обшуку у кримінальному провадженні в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)

[38] Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 03.10.2023 р. Справа № 487/5033/18. Провадження № 51-3974км19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/114021101 (дата звернення: 27.05.2026).

[39] Постанова Верховного Суду колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 29.01.2019 р. Справа № 466/896/17. Провадження № 51-7795 км 18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79601140 (дата звернення: 24.06.2026).

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило необхідність оперативної адаптації кримінального процесуального законодавства до умов збройної агресії та обмежених можливостей функціонування судової системи. Зокрема, істотних змін зазнала процедура проведення обшуку житла чи іншого володіння особи відповідно до ст. 615 КПК України.

Проведення обшуку в умовах воєнного стану, у разі частих обстрілів, повітряної тривоги тощо, вимагає неабиякої підготовки задля забезпечення безпеки усіх учасників кримінального провадження та дотримання балансу між державними та приватними інтересами. Водночас законодавчі новели породжують низку теоретичних і практичних проблем, зокрема відсутність єдиної правозастосовної практики та чітких процедурних алгоритмів.

Обшук – це слідча (розшукова) дія, яка має специфічну мету та завдання щодо відшукування об’єктів, які мають юридичне значення для кримінального провадження. Адаптація та удосконалення нормативно-правової бази до умов воєнного стану в Україні є архіважливим і повинно відповідати викликам сьогодення та повинно надавати більш розширені «юридичні опції» для силового блоку України до якого входить орган досудового розслідування Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України[40].

Обшук має особливе місце серед слідчих (розшукових) дій, які здійснюються під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, оскільки його проведення викликає чи не найбільшу кількість скарг на дії співробітників правоохоронних органів. Дуже

[40] Литвиненко О. Г., Літун О. О., Лісойван Я. М. Процесуальні особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану: сучасні законодавчі зміни та практика застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2026. Вип. 93, ч. 5. С. 121–126. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.15.

важливим є співвідношення між швидким та ефективним проведенням зазначеної слідчої дії та дотриманням прав людини під час її проведення[41].

Обшук є однією з найбільш інтенсивних слідчих (розшукових) дій, яка суттєво обмежує конституційні права і свободи особи, зокрема право на недоторканність житла чи іншого володіння особи. Правове підґрунтя проведення обшуку в Україні визначено КПК України[42].

Під поняттям обшуку слід розуміти обґрунтовану доказами слідчу (розшукову) дію, яка полягає у примусовому цілеспрямованому обстеженні приміщень, споруд, житла, робочих місць, транспортних засобів, ділянок місцевості, що знаходяться у віданні обшукуваної особи та членів її сім'ї, юридичної особи або окремих громадян із метою знаходження, виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, також предметів, документів та речових доказів, що мають значення у кримінальному провадженні[43].

Відповідно до норм кримінального процесуального законодавства та до практики проведення цієї слідчої (розшукової) дії виділяють такі види обшуку**:**

1. За об'єктом обшуку:

- обшук житла чи іншого володіння особи (ст. 233, 234 КПК України). Житлом є приміщення, придатне для постійного або тимчасового проживання (квартира, будинок, готельний номер тощо). Іншим володінням особи є транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення (ч. 2 ст. 233 КПК України);

---

[41] Шендрик Ю. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти:* матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 15.03.2024). Частина І. С. 650.

[42] Бондаренко О. Обшуки на підприємстві: що потрібно знати про вилучення майна та як його повернути. LIGA ZAKON. 10 липня 2025 року. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/236911_obshuki-na-pdprimstv-shcho-potrbno-znati-pro-viluchennya-mayna-ta-yak-yogo-povernuti

[43] Красовська У. *Обшук і огляд: розмежування та підстави проведення.* ЮРЛІГА. 24 лютого 2022 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/199157_obshuk--oglyad-rozmezhuvannya-ta-pdstavi-provedennya

- обшук особи (зокрема при затриманні, ч. 3 ст. 208 КПК України).

2. За підставою та порядком проникнення до житла чи іншого володіння особи:

- обшук на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України);
- обшук після невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали у випадках, визначених ч. 3 ст. 233 КПК України (врятування життя людей та майна або безпосереднє переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину).

Варто зазначити, що попри різні види обшуку, вони мають спільні (загальні) тактичні положення, засади, якими потрібно керуватись під час здійснення обшуку:

- несподіваність (для обшукуваного);
- черговість і логічність обшуку;
- спрямованість;
- застосування етики і психології;
- вжиття техніко-криміналістичних засобів, методів і допомоги спеціалістів;
- використання підтримки співробітників оперативних підрозділів та інформації, одержаної оперативним шляхом[44].

Метою проведення обшуку є виявлення, фіксація та відшукування відомостей, речей та документів, які мають значення доказу в кримінальному провадженні при розслідуванні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 234 КПК України). Обшук може бути спрямований також на встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Викладений у ч. 1 ст. 234 КПК України перелік об’єктів для відшукування є вичерпним і розширеному

---

[44] Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2021. № 3. С.197. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36.

тлумаченню не підлягає, тому межі проведення обшуку можна досить чітко окреслити[45].

Однак визначене КПК України поняття щодо мети проведення обшуку та обсягу речей, які можуть бути відшукані та вилучені на практиці часто сприймається правоохоронними органами в широкому розумінні, і як результат останні можуть на власний розсуд вирішувати походження та значення тих чи інших відшукуваних відомостей речей і документів, не маючи достатніх підстав вважати, що такі речі, документи відповідають ознакам, вказаним в ч. 5 ст. 234 КПК України[46].

Проте, у судовій практиці також є випадки конкретизації того майна, яке потрібно віднайти під час обшуку. Так, в ухвалі Печерського районного суду м. Києва було прийнято рішення надати дозвіл старшому слідчому в ОВС ГСУ Національної поліції України ОСОБА_3 та слідчим слідчої групи у даному кримінальному провадженні на проведення обшуку за місцем мешкання ОСОБА_4, а саме будинку та прилеглої території до нього, з метою відшукання, виявлення та вилучення наступних речей та документів: документи, що стосуються купівлі, продажу транспортних засобів, митного оформлення транспортних засобів, реєстрацій та перереєстрацій транспортних засобів, номерні знаки транспортних засобів, номерні знаки транспортних засобів видані за межами території України, свідоцтва про реєстрації транспортних засобів видані за межами України, квитанції оплати та перерахунку грошових кошів за транспортні засоби, доручення на користування транспортними засобами, свідоцтва про реєстрації транспортних засобів, знарядь вчинення кримінальних правопорушень (пристроїв, предметів, знарядь для відчинення дверей транспортних засобів, вимкнення сигналізації, приведення в роботу двигуна автомобіля тощо),

---

[45] Красовська У. Обшук і огляд: розмежування та підстави проведення. ЮРЛІГА. 24 лютого 2022 року. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/199157_obshuk--oglyad-rozmezhuvannya-ta-pdstavi-provedennya

[46] Обшук і огляд: розмежування та підстави проведення. Галицький районний суд Івано-Франківської області. 17 лютого 2022, 08:16. URL: https://gl.if.court.gov.ua/sud0904/pres-centr/news/1258009/ (дата звернення: 01.06.2026)

документи та чорнові записі, в яких наявні відомості щодо кримінальних правопорушень (схеми, розроблені плани вчинення кримінальних правопорушень тощо), списки транспортних засобів та відомості щодо їх реалізації, страхові поліси, та електронні прилади, які можуть містити в собі інформацію про вчинення даних кримінальних правопорушень, а саме: мобільні телефони та сім-картки, комп`ютерна техніка, відеокамери, фотокамери, флеш-накопичувачі, оптичні носії інформації[47].

Також, слідчим суддею Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької було прийнято рішення надати слідчим слідчої групи у кримінальному провадженні дозвіл на проведення обшуку в належних ОСОБА_4 житлових та нежитлових приміщеннях, на прилеглій до них території, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінальних правопорушень, відшукання та вилучення мобільних терміналів та інших засобів зв`язку, сім-карток операторів мобільного зв`язку, комп`ютерної техніки, в тому числі ноутбуків, планшетів, банківських карток, документів про банківські рахунки та операції, квитанцій та чеків, блокнотів, чорнових записів, які містять інформацію про транспортні засоби та ін[48].

Також, і у рішенні слідчого судді Корольовського районного суду м. Житомира було конкретизовано те майно, яке має бути відшукано під час обшуку, зокрема: акти приймання-передачі транспортних засобів; акти огляду реалізованих транспортних засобів; акти прийняття-передачі транспортних засобів та їх складових частин, що мають ідентифікаційні

---

[47] Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 05 лютого 2020 року. Справа № 757/5283/20-к. Провадження: 1-кс-10248/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478920 (дата звернення: 01.06.2026)

[48] Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької 24 січня 2022 року. Справа № 686/7366/21. Провадження № 1-кс/686/902/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102884889 (дата звернення: 01.06.2026)

номери, між суб`єктом господарювання (його філією) та уповноваженим дилером та ін[49].

Таким чином, наведені приклади судової практики свідчать про доцільність максимальної конкретизації в ухвалі слідчого судді переліку речей, документів, електронних носіїв та інших об’єктів, які підлягають відшуканню та вилученню під час обшуку. Такий підхід забезпечує чітке визначення меж дозволу на проведення слідчої (розшукової) дії, унеможливлює його перетворення на засіб необмеженого пошуку доказів і забезпечує належний баланс між інтересами кримінального провадження та правом особи на недоторканність житла й іншого володіння. Конкретизація майна також має важливе доказове значення, оскільки дає змогу пов’язати кожен вилучений об’єкт із предметом розслідування, оцінити його належність і допустимість як доказу та зменшити ризик визнання результатів обшуку недопустимими. Водночас надмірно загальні формулювання на кшталт «інші речі та документи, які можуть мати значення для кримінального провадження» фактично розширюють межі судового дозволу та створюють передумови для необґрунтованого вилучення майна. Отже, деталізація предмета пошуку в ухвалі є не лише організаційною вимогою до проведення обшуку, а важливою процесуальною гарантією законності отримання доказів і подальшого їх використання у кримінальному провадженні.

Обшук на підставі ухвали слідчого судді. Обшук, за своєю суттю є слідчою (розшуковою) дією, яка полягає у застосуванні примусу, та певним чином обмежує права людей. Саме тому, законодавцем було передбачено обов’язковий судовий дозвіл на проведення обшуку.

Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної

---

[49] Ухвала Корольовського районного суду м. Житомира від 27 вересня 2024 року. Справа № 296/8997/24. Провадження № 1-кс/296/3488/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121945599 (дата звернення: 01.06.2026)

юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду.

Клопотання органу досудового розслідування про обшук повинно розглядатися слідчим суддею місцевого суду за обов'язкової участі сторони, яка ініціює вказане питання, з повною фіксацією судового засідання. В іншому випадку результати проведеного обшуку є недопустимими доказами.

Так, в ході дослідження матеріалів судового провадження суд першої інстанції встановив, що розгляд клопотання слідчого про надання дозволу на обшук було здійснено з істотним порушення КПК України, без участі слідчого або прокурора і, у зв`язку з цим, без повної фіксації судового засідання[50].

Відповідно до ч. 2 ст. 235 КПК України ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, а також містити відомості про:

1) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали;

2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук;

3) положення закону, на підставі якого постановляється ухвала;

4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку;

5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться;

6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук[51].

---

[50] Постанова Верховного Суду від 21 березня 2023. Справа № 336/941/19. Провадження № 51-298км23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/review/109871663(дата звернення: 01.06.2026)

[51] Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 12.02.2026).

При цьому відмітимо, що ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не визначає конкретного слідчого або прокурора, які можуть здійснити обшук.

Отже, судовий контроль за проведенням обшуку є ключовою гарантією законності цього примусового заходу, а дотримання встановленої КПК України процедури отримання та реалізації дозволу безпосередньо впливає на допустимість отриманих доказів. Істотне порушення порядку розгляду клопотання, зокрема відсутність слідчого чи прокурора та неналежна фіксація судового засідання, може зумовити недопустимість результатів обшуку.

Щодо конкретизації слідчого в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. Проте судова практика свідчить про неоднозначність у трактуванні положень КПК України. Так, у Постанові Верховного Суду від 03 жовтня 2023 року зазначається про те, що Суд першої інстанції дійшов висновку, що протокол обшуку від 15 лютого 2018 року є недопустимим доказом, що призвело до висновку про недопустимість похідних від нього доказів. Цей висновок обґрунтовано тим, що:

1) обшук було проведено слідчим ОСОБА_7, повноваження якого не підтверджені,

2) цей слідчий не був зазначений в ухвалі слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку. Проте Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду звертає увагу на те, що положення статей 37, 39, 236 КПК України дають підстави для висновку, що ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не визначає конкретного слідчого або прокурора, які можуть здійснити обшук на підставі цієї ухвали, і обшук може бути проведений будь-яким прокурором, призначеним здійснювати процесуальне керівництво, або слідчим, визначеним керівником органу досудового розслідування. Також висновок про недопустимість протоколу обшуку суди обґрунтували тим, що обшук фактично здійснювали кілька осіб (в тому числі оперативні співробітники), службове становище

яких, їх статус та повноваження на проведення даної слідчої дії нічим не підтверджені. Суд не погоджується з цим аргументом. Спірний обшук проводився слідчим за участю спеціаліста, прокурора, понятих та оперуповноважених. Залучення співробітників оперативних підрозділів для проведення процесуальних дій має організаційний характер і не потребує прийняття процесуального документа у виді письмового доручення[52].

Отже, Верховний Суд виходить із того, що **відсутність прізвища конкретного слідчого в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук сама по собі не свідчить про незаконність проведення обшуку,** якщо слідчий був належним чином визначений керівником органу досудового розслідування. Такий підхід розмежовує вимоги до судового дозволу та внутрішню організацію діяльності органу досудового розслідування, водночас залишаючи визначальним питанням наявність у особи належних процесуальних повноважень на момент проведення обшуку.

Щодо учасників обшуку. На практиці трапляються ситуації, коли під час проведення обшуку у приміщенні перебувають особи, які в подальшому не вказуються у протоколі обшуку. Стосовно цього судова практика також має суперечливі погляди, оскільки суди першої інстанції визнають недопустимими результати проведення обшуку, якщо у протоколі не зазначаються усі присутні.

На думку колегії суддів Верховного Суду, не може бути підставою для визнання протоколу обшуку недопустимим доказом те, що кількість учасників, зафіксована на відеозаписі обшуку є більшою, ніж зафіксовано в протоколі обшуку. Як слідує з наявного в матеріалах провадження протоколу обшуку від 05 лютого 2019 року, обшук було проведено з дотриманням вимог ст. 236 КПК України за участю ОСОБА_7, понятих та інших учасників кримінального провадження, що цілком узгоджується з положеннями вказаної норми статті. Присутність же більшої кількості осіб, а ніж вказано в

---

[52] Постанова Верховного суду від 03 жовтня 2023 року. Справа № 487/5033/18. Провадження № 51-3974км19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/review/114021101 (дата звернення: 01.06.2026).

протоколі, автоматично не впливає на достовірність, належність та допустимість проведення цієї слідчої дії і законність вилучення під час обшуку речей. До того ж, відповідно до положень ч. 1 ст. 236 КПК України вказаною нормою передбачено коло осіб, які запрошуються для участі в проведені обшуку (учасники) та особи яких запрошують чи забезпечують для присутності. Окрім того, будь-яких зауважень при здійсненні обшуку його учасниками заявлено не було[53].

Щодо участі понятих та застосування відеофіксації. Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК України.

За вимогами ч. 10 ст. 236 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису.

Дослідники справедливо наголошують на тому, що кримінально-процесуальним законодавством передбачено можливість проведення обшуку без участі понятих, але лише у випадку існування потенційної небезпеки для їх життя чи здоров'я. Вказане є абсолютно протилежним до загального правила – присутність не менше двох осіб. При цьому, з метою запобігання зловживання процесуальними правами та обов'язками уповноваженими особами, а також порушення законних інтересів підозрюваного, хід та результати таких дій обов'язково підлягають фіксуванню за допомогою технічних засобів. До того ж, важливим є те, що такий відеозапис повинен бути безперервним та відтворювати усі етапи вилучення знайдених речей /

---

[53] Постанова Верховного суду від 25 квітня 2023 року. Справа № 753/130/19. Провадження № 51-942км23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/review/110486528(дата звернення: 01.06.2026).

майна, що містить або може містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження[54].

На думку А. О. Шаповал, цей перелік є вичерпним та розширеному тлумаченню не підлягає. Науковець зазначає, що такі законодавчі зміни є виправданими та доречними, оскільки, в умовах воєнного стану в Україні (а особливо в районах, де ведуться активні бойові дії) не завжди можливо знайти понятих для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій. В якості прикладу, А. О. Шаповал пропонує проаналізувати наступну ситуацію. Працівники правоохоронних органів вночі (у період комендантської години) зупинили на блокпосту транспортний засіб. Під час поверхневого огляду автомобіля поліцейські та військовослужбовці виявили велику кількість зброї. В такому випадку для правильного документування вищевказаного кримінального правопорушення поверхневої перевірки транспортного засобу (яка регулюється ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» та є превентивним поліцейським заходом) буде не достатньо – тут необхідно проводити огляд або обшук транспортного засобу (в розумінні КПК України). Саме в цей момент у правоохоронних органів виникнуть складнощі у залученні понятих[55]. Даний приклад є влучним, оскільки правильне документування та вилучення предметів злочинної діяльності є гарантією допустимості доказів та ефективного розслідування кримінального провадження.

Я. Л. Курбанов стверджує, що рівень довіри населення до правоохоронних органів знаходиться на доволі низькому рівні. При цьому вчений стверджує, що поняті не виконують особливих функцій у процесуальній діяльності, а їх участь у певних слідчих діях є номінальною та

---

[54] Кухарчук А. В., Ткаченко О. Р., Лейба О. А. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 570. URL: https://www.lsej.org.ua/4_2023/138.pdf (дата звернення: 01.06.2026).

[55] Шаповал А. О. Огляд та обшук транспортного засобу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2022. № 56. С.103. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/juspradenc56.pdf#page=102 (дата звернення: 01.06.2026)

формальною[56]. Однак, на думку О. Г. Литвиненко залучення понятих є однією із гарантій законності проведення обшуку та певного контролю за діями правоохоронців[57].

Проте, Т. О. Лоскутов зазначає, що участь понятих у процесуальних діях у КПК України регламентується як засіб факультативної фіксації кримінального провадження[58], однак у контексті обшуку їх участь, як і складання письмового протоколу, є обов'язковою окрім випадків передбачених ст. 615 КПК України. Вчений стверджує, що доповнення письмової (паперової) фіксації участю понятих у ході процесуальних дій в умовах воєнного стану може бути невиправданим з точку зору забезпечення безпеки осіб. Здійснення бойових дій може обумовлювати високий ступінь небезпеки для понятих, захист та охорона життя та здоров'я яких превалює над факультативною фіксацією кримінальних процесуальних дій[59].

Проте, існує думка, що такий підхід законодавця дозволяє створити низку негативних прецедентів, оскільки аналізована норма уможливлює незалучення понятих до проведення обшуку в межах всієї території України. Іншими словами, суб'єкти проведення обшуку фактично здатні зловживати такою можливістю та не залучати понятих навіть у тих випадках, коли об'єктивно загрози як такої немає. Тобто, слідчий чи прокурор потенційно може не залучати понятих у разі повітряної тривоги (чи навіть за її відсутності), формально посилаючись на положення п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК

---

[56] Курбанов Я. Л. Поняті як учасники кримінального провадження: необхідність чи пережиток минулого. *Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 квітня 2016 р. Одеса: ОДУВС, 2016. 314 с. С. 157. (дата звернення: 01.06.2026)

[57] Литвиненко О.Г. Права та обов'язки учасників обшуку в умовах воєнного стану: вимоги законодавства та виклики сьогодення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* Випуск № 05, 2025, частина 3. С. 201. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.30.

[58] Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 343. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/64.pdf (дата звернення: 01.06.2026)

[59] Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 343. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/64.pdf (дата звернення: 01.06.2026)

України, хоча фактичні передумови для цього будуть відсутні[60]. Враховуючи зазначене, варто наголосити на тому, що у разі об'єктивної неможливості залучення понятих до проведення обшуку доречним є необхідність зазначати у протоколі слідчої дії про підстави, що унеможливили таке залучення, із посиланням на конкретні обставини. Також вважаємо прогресивною норму п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України щодо обов'язкової фіксації результатів проведеного обшуку[61], оскільки подальше пред'явлення та демонстрація зазначеного відеозапису є беззаперечним доказом законності проведеної слідчої дії.

Так, О. Ю. Маринич справедливо зазначає про те, що відео-фіксація проведення слідчих (розшукових) дій є джерелом інформації, яке є зручним для сприйняття та перевірки ходу проведення такої дії зацікавленими учасниками та судом. На переконання вченої, повне запровадження безперервної відеофіксації замість інституту понятих при проведенні процесуальних дій буде додатковою гарантією забезпечення прав і законних інтересів людини у досудовому кримінальному провадженні[62].

Окрім цього, О. С. Смірнов стверджує, що обшук в умовах воєнного стану, може супроводжуватися різними видами небезпек. Наприклад, під час повітряної тривоги учасники мають пройти до укриття, відтак не буде діяти положення, зазначене у абз. 2 ч. 3 ст. 236 КПК України щодо права слідчого заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення. Науковець зазначає, що хоча особа може знаходитися під спостереженням,

---

[60] Демченко О. Обшук в умовах воєнного стану в Україні. *Право на захист в умовах воєнного стану*: Матеріали Першої науково – практичної конференції (Львів, 30 березня 2024 р.). Львів: юрид. ф–т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2024. 34 с. С. 32

[61] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[62] Маринич О. Ю. Забезпечення прав і законних інтересів людини у досудовому кримінальному провадженні: дис. … докт. філософії: 12.00.09. Кропивницький, 2025. С. 145. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2025/05/dysertacziya_marynych_o.yu.pdf. (дата звернення: 01.06.2026)

втім вимоги цієї норми в силу об'єктивних причин не зможуть бути виконані[63].

Варто відмітити, що під час практичної діяльності все ж таки виникають випадки, коли поняті або обшукувані особи, у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога», заявляють клопотання покинути приміщення та перейти до найближчого укриття. Однак, на теперішній час ні слідчі, ні прокурори, а ні судді не мають єдиної думки стосовно вирішення цього проблемного питання, саме тому кожен слідчий діє на свій власний розсуд[64].

У науковій доктрині є пропозиція про внесення змін до ч. 3 ст. 223 КПК України щодо необхідності покладення на особу, яка проводить невідкладну слідчу (розшукову) дію відповідальності за незаконне обмеження або порушення прав та законних інтересів осіб, які беруть участь та щодо яких проводиться слідча (розшукова) дія[65]. Зазначені пропозиції вбачаються прогресивними, оскільки, не аби як важливим є забезпечення балансу між ефективністю досудового розслідування та правом на життя і безпеку учасників процесу.

Щодо застосування відеофіксації також виникають певні проблемні питання, зокрема щодо не зазначення у протоколі обшуку конкретної моделі відеокамери, марки технічного засобу та технічного носія, яким здійснювалась його фіксація.

Так, у своєму рішенні Верховним Судом колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду було зазначено, що у протоколі обшуку вказано, що фіксація обшуку здійснювалася камерою марки «Панасонік». Незазначення конкретної моделі цієї марки технічного засобу та технічного носія не нівелює самого факту застосування такого

---

[63] Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні: дис. … докт. філософії: 12.00.09. Кропивницький, 2023. 250 с. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/dyssmirnov-os.pdf

[64] Литвиненко О.Г. Права та обов'язки учасників обшуку в умовах воєнного стану: вимоги законодавства та виклики сьогодення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* Випуск № 05, 2025, частина 3. С. 202. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.30.

[65] Тетерятник Г. К. Інститут понятих при проведенні слідчих (розшукових) дій в умовах надзвичайних правових режимів. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2020. № 4 (70). С. 196. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/34.pdf. (дата звернення: 01.06.2026)

технічного засобу та змісту зафіксованої за допомогою цього технічного засобу інформації, яку місцевий суд досліджував безпосередньо, за участю сторін, які не висловлювали зауважень щодо невідповідності фіксації дійсному перебігу слідчої дії обшуку. Закон не вимагає зазначення у протоколі про те, що до нього долучаються додатки. Технічний (цифровий) носій із записом, здійсненим під час проведення обшуку, як невід`ємний додаток був долучений до протоколу обшуку та досліджувався судом. Той факт, що на флешносії зафіксовано декілька слідчих дій, не свідчить про недопустимість цього доказу, оскільки зафіксовані на ній слідчі дії (затримання і обшук) фактично є нерозривними в часі[66].

Також варто відзначити, що недолучення до матеріалів кримінального провадження відеозапису обшуку не може бути безумовною підставою для визнання протоколу такої слідчої дії та похідних від неї результатів експертиз недопустимими доказами[67].

Окрім цього, відсутність у протоколі обшуку даних про те, хто саме здійснював відеозйомку, є несуттєвим та таким, що не дає підстав для визнання недопустимим доказу[68].

Обшук після невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали у випадках (post factum). Обшук житла чи іншого володіння особи становить втручання у її право на повагу до свого житла, передбачене частиною першої статті 8 ЄКПЛ. Відповідно до частини другої зазначеної статті таке втручання допускається лише як виняток у випадках, коли воно здійснюється згідно з законом (законність), є необхідним у демократичному суспільстві (пропорційність) в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту

---

[66] Постанова Верховного суду від 5 серпня2021 року. Справа №726/394/20. *Провадження № 51-1482км21.* URL*:* https://reyestr.court.gov.ua/review/98882026 (дата звернення: 01.06.2026)

[67] Постанова Верховного суду від 12 червня 2024 року. Справа № 569/1908/23. *Провадження № № 51-1430 км 24.* URL*:* https://reyestr.court.gov.ua/review/119741340 (дата звернення: 01.06.2026)

[68] Постанова Верховного суду від 08 грудня 2022 року. *Справа № 182/324/17. Провадження № 51-373 км 22.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/review/107834117 (дата звернення: 01.06.2026)

країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров`я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (легітимна мета)[69].

Обшук житла чи іншого володіння особи має здійснюватися виключно на підставі ухвали слідчого судді, навіть у разі невідкладного його проведення, такий дозвіл має бути отриманий post factum, що є безумовною гарантією забезпечення конституційного права людини на недоторканність житла, та, у разі необхідності, може бути оскаржено у судовому порядку[70].

Так, за вимогами ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами ст. 234 КПК України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому ст. 255 КПК України[71].

Щодо випадків проведення невідкладного обшуку, то законодавець не надає їх вичерпного переліку, проте у судовій практиці можна віднайти такі приклади проведення невідкладних обшуків:

---

[69] Ухвала Болградського районного суду Одеської області від 21.06.23 року. Єдиний унікальний № 497/1372/23. Провадження № 1-кс/497/459/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111740925 (дата звернення: 01.06.2026)

[70] Литвиненко О. Г. Права та обов'язки учасників обшуку в умовах воєнного стану: вимоги законодавства та виклики сьогодення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* Випуск № 05, 2025, частина 3. С. 200. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.30.

[71] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.06.2026)

- У разі безпосереднього переслідування особи, яка брала участь у переданні неправомірної вигоди (співучасник, одержувач, посередник тощо), або ж у разі затримання такої особи і виникнення реальної загрози подальшого приховання, знищення, переміщення неправомірної вигоди працівники правоохоронного органу можуть провести невідкладний обшук[72].

- Обшук автомобіля був проведений у невідкладному випадку, пов`язаному із врятуванням майна, у тому числі одержаної неправомірної вигоди у вигляді грошових коштів у розмірі 2000 дол. США, які під час обшуку вилучено, і безпосереднім переслідуванням, тобто особи, яка підозрюється у вчиненні злочину та яка затримана на місці вчинення кримінального правопорушення на початку проведення обшуку. У даному випадку невідкладність проведення обшуку автомобіля була пов`язана з об`єктивними причинами, оскільки неможливо було наперед спрогнозувати подальші його дії після отримання неправомірної вигоди. Саме невідкладність обшуку на перших етапах з подальшим санкціонуванням цієї процесуальної дії слідчим суддею пов`язана зі специфікою розкриття злочинів цієї категорії[73].

- З метою збереження майна, яке має безпосереднє значення для кримінального провадження, безпосередньо після виявлення у ОСОБА_5 порошкоподібної речовини білого кольору, у невідкладному випадку провів обшук приміщення, та невідкладно звернувся із клопотанням до слідчого судді[74].

- Під час проведення першочергових заходів дізнавачем невідкладно проведено обшук транспортного засобу, під час якого було встановлено, що в ньому було виявлено поліетиленовий пакет з порошкоподібною речовиною білого кольору та порошкоподібну речовину

---

[72] Постанова Верховного суду від 12 серпня 2025 року. Справа № 991/1710/22. Провадження № 51-677км25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/129497083 (дата звернення: 01.06.2026)

[73] Постанова Верховного суду від 28 березня 2024 року. *Справа № 397/430/20. Провадження № 51-2289км22.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118109202 (дата звернення: 01.06.2026)

[74] Ухвала Личаківського районного суду м. Львова від 23 травня 2022. Справа №463/3699/22. Провадження №1-кс/463/2483/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104421659 (дата звернення: 01.06.2026)

білого кольору, загорнуту в паперову купюру номіналом 1 гривні, які було вилучено[75].

Також є випадки відмови у задоволенні клопотання слідчого про «узаконення» вже проведеного обшуку.

Так, в ухвалі Болградського районного суду Одеської області було зазначено, що в ході обшуку причепа без наявного на ньому реєстраційного номера, однак згідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу причепа марки МАЗ 8114 з реєстраційним номером НОМЕР_2 , шасі (рама) № НОМЕР_3, власником якого є ОСОБА_7, виявлено та вилучено 593 рослин, схожих на рослини коноплі. Проте, слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання слідчого зазначивши, що слідчий клопотання не обґрунтував, а прокурор погоджуючи вказане клопотання, на зазначене уваги не звернув. Більш того, посилання слідчого на те, що обшук транспортного засобу з причепом проводився як невідкладний у зв`язку з тим, що «на території сільськогосподарського кооперативу можуть перебувати інші особи, підозрювані у вчинення даного кримінального правопорушення. Зволікання у прийнятті рішення, могло в подальшому негативно відобразитися на досудовому розслідуванні» (цитата слідчого з клопотання), взагалі не має ніякого відношення до обшуку транспортного засобу з причепом. Навіть, запобігання подальшого знищення речових доказів, які були виявленні під час обшуку, не є тією законною підставою в розумінні ст. 233 КПК України, що дає право на проведення обшуку без ухвали слідчого судді. Тим паче, що речові докази, на які посилається слідчий були упаковані в мішки та знаходилися в транспортному засобі. Слідчому достатньо було вилучити транспортний засіб без проникнення до нього, та зафіксувати усі обставини, склавши протокол огляду місця події де був виявлений і зупинений транспортний засіб. Слідчим не доведено, яких саме людей, чи яке саме майно в результаті цієї процесуальної дії, він мав намір

[75] Ухвала Ніжинського міськрайонного суду від 28 березня 2023 року. Справа № 740/1828/23. Провадження № 1-кс/740/353/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109838020 (дата звернення: 01.06.2026)

врятувати, жодного обґрунтування не наведено як в клопотанні так і в під час судового розгляду. На запитання суду з приводу необхідності проведення невідкладної слідчої дії, слідчий не зміг надати обґрунтованих пояснень. Посилання слідчого на те, що «зволікання у прийнятті рішення, могло б привести до неминучих подій у вигляді втрати речових доказів, що могло негативно відобразитись в подальшому на досудовому розслідуванні», в даному випадку є безпідставними[76].

Таким чином, судова практика свідчить, що невідкладність проведення обшуку без попередньої ухвали слідчого судді повинна визначатися не формальним посиланням на можливість втрати доказів чи негативні наслідки для досудового розслідування, а наявністю конкретної, реальної та безпосередньої загрози знищення, приховування або переміщення майна чи втечі особи. При цьому слідчий має обґрунтувати, чому досягнення мети процесуальної дії було неможливим шляхом застосування іншого, менш обмежувального заходу або очікування судового дозволу. Отже, невідкладний обшук має розглядатися саме як винятковий спосіб отримання доказів, застосування якого потребує належного фактичного та процесуального обґрунтування і подальшого судового контролю.

Також варто звернути увагу на законодавчо встановлений час звернення до слідчого судді з метою легалізації проведеного обшуку. Так, за правилами ч. 3 ст. 233 КПК України для слідчого, дізнавача, прокурора передбачено імперативний обов’язок невідкладно, після проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді, звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку.

Отже, проведення обшуку без попередньої ухвали слідчого судді допускається лише як виняток за наявності передбачених законом невідкладних обставин, а подальше звернення до слідчого судді є

---

[76] Ухвала Болградського районного суду Одеської області від 21.06.23. Єдиний унікальний № 497/1372/23. Провадження № 1-кс/497/459/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111740925 (дата звернення: 01.06.2026)

обов'язковою гарантією судового контролю. Відсутність належного обґрунтування невідкладності або відмова в легалізації проведеного обшуку ставить під сумнів законність отриманих результатів та може зумовити недопустимість відповідних доказів. Тому для слідчого і дізнавача принципово важливими є не лише фактична невідкладність проникнення, а й її належна фіксація та невідкладне звернення до слідчого судді.

Обшук житла або іншого володіння особи. Європейський суд з прав людини широко тлумачить поняття «житло», не обмежуючись тим розумінням, яке закріплене у національному законодавстві держав. Значущим є те, що Суд роз'яснює змістовне наповнення терміну «житло» відповідно до потреб та викликів сьогодення, що виникають на певному етапі розвитку суспільства. У результаті застосування Судом такого способу тлумачення прослідковується тенденція до розширення кола прав, гарантованих особі ст. 8 Конвенції, та забезпечення можливості їх ефективного захисту. Відтак, житло – це місце, з яким у особи є достатні та безперервні зв'язки. Про наявність такого зв'язку не обов'язково повинен свідчити виключно факт безперервного проживання в цьому місці, але й цілком може свідчити факт наявності саме емоційного зв'язку. Відсутність особи в житлі незалежно від її волі, наприклад, недобровільне виселення осіб з їхнього житла через окупацію, не виключає факту існування в особи емоційного зв'язку з її місцем проживання[77].

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 233 КПК України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких

---

[77] Конопка У. Поняття «житло» крізь призму практики ЄСПЛ. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО.* 2025. Вип. 89: частина 1. С.350. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/335727/324603 (дата звернення: 01.06.2026)

обмежені за законом[78]. Під житлом потрібно розуміти приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, в яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо)[79].

При цьому, судова практика звертає увагу на те, що зовнішні конструкції будинку (як-от водостічні труби) та частини подвір'я (наприклад, насипи піску в цій справі) є не окремим майном, а складовою житла чи іншого володіння особи і не потребують окремої ухвали слідчого судді про дозвіл на їх обшук. Надання дозволу на обшук житла та іншого володіння особи охоплює інші елементи чи конструкції такого житла чи іншого володіння[80].

Отже, визначення меж поняття «житло» у контексті проведення обшуку має здійснюватися з урахуванням не лише формальних положень КПК України, а й практики ЄСПЛ та Верховного Суду. Важливим є встановлення фактичного зв'язку особи з відповідним приміщенням і врахування всіх його складових частин, оскільки дозвіл на обшук житла охоплює й пов'язані з ним конструктивні елементи та територію, якщо вони є його складовими. Такий підхід забезпечує належне визначення меж судового дозволу та запобігає як необґрунтованому розширенню обсягу обшуку, так і необхідності отримання окремих дозволів щодо кожної складової частини житла.

Обшук службових та виробничих приміщень. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі

---

[78] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[79] Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» 06.11.2009 N10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[80] Постанова Верховного Суду від 18 листопада 2025 року. Справа №96/11783/15-к. Провадження № 51-3047км25. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/132084030 (дата звернення: 01.06.2026)

чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи[81].

Поняття «інше приміщення» включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей або матеріальних цінностей (виробниче або службове приміщення підприємства, установи чи організації, гараж, інша будівля господарського призначення, відокремлена від житлових будівель тощо)[82].

За певних обставин гарантії недоторканості житла або іншого володіння можуть поширюватися і на службові приміщення. Зокрема, ст. 223 КПК України захищає особу від необґрунтованого втручання державними органами у сферу її приватності, на яке вона вправі розраховувати у своєму житлі або іншому володінні. Також, ЄСПЛ у рішенні у справі «Пеєв проти Болгарії» дійшов висновку, що для визначення, чи відбувається втручання у приватне життя внаслідок обшуку у службовому приміщенні, слід застосовувати критерій «розумного очікування конфіденційності». Тобто, якщо обставини справи свідчать про те, що особа має підстави розумно очікувати на приватність при використанні приміщення або будь-яких елементів приміщення, то на приміщення або відповідну його частину поширюються гарантії від втручання у приватне життя. ЄСПЛ послався на свої рішення, де він поширив гарантії статті 8 Конвенції на телефонні дзвінки, зроблені поліцейським з приміщення поліції, або на таємну зйомку в камері в поліцейському відділку та інші справи, у яких було використано критерій «розумного очікування конфіденційності»[83].

---

[81] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[82] Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» 06.11.2009 N 10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[83] Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення огляду та обшуку (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, з 2020 року по травень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к. ю. н. Антонюк Н. О. Київ, 2024. 50 с.

Практична діяльність свідчить про те, що судами надаються дозволи на проведення обшуків у службових приміщеннях, з конкретизацією того, що необхідно віднайти. Так, наприклад, слідчим суддею Корольовського районного суду м. Житомира було надано дозвіл на проведення обшуку в кабінеті, що належать Немирівській міській раді, де здійснює свою діяльність ОСОБА_5, з метою відшукання і вилучення документації (в ухвалі конкретизується цей перелік); поштові відправлення (накладні, квитанції, документи, що підтверджують відправку/одержання посилки); комп`ютерна техніка (в тому числі планшетні комп`ютери, ноутбуки, моноблоки, екрани, система відеоспостереження або окремі її частини (камери, сервери, сховища даних), що використовуються під час оформлення правочину з купівлі-продажу (в тому числі переоформлення) транспортних засобів; флеш карти (в тому числі USB накопичувачі) та інші носії інформації, що використовуються під час оформлення правочину з купівлі-продажу (в тому числі переоформлення) транспортних засобів; телефони (в тому числі мобільні телефони працівників грального закладу, робочі телефони грального закладу), що використовуються під час оформлення правочину з купівлі-продажу (в тому числі переоформлення) транспортних засобів; документи (в тому числі чорнові записи, записні книги, нотатки), що підтверджують оформлення правочинів з купівлі-продажу (в тому числі переоформлення) транспортних засобів та кошти отримані від злочинної діяльності[84].

Також варто звернути увагу на **постанову Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17.01.2023 р.,** *у якій Суд зробив такий висновок: «…вимога отримати дозвіл на обшук, за відсутності добровільної згоди особи, стосується лише житла чи іншого*

URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_oglyad_obshyk.pdf (дата звернення: 01.06.2026)

[84] Ухвала Корольовського районного суду м. Житомира від 24 вересня 2024. Справа № 296/8860/24. Провадження 1-кс/296/3431/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121848343 (дата звернення: 01.06.2026)

володіння особи. У цій справі мова йде про обшук не в житлі чи в іншому приватному володінні, а в службовому кабінеті слідчого в приміщенні райвідділу. Службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом або іншим володінням, доступ до якого визначає виключно його володілець, а тому без згоди володільця доступ до нього можна отримати за дозволом слідчого судді. Службове приміщення надається для виконання службових обов'язків і доступ до нього визначається іншим регулюванням, яке ґрунтується на міркуваннях, не пов'язаних із захистом приватності осіб, яким таке службове приміщення надане. У той же час, Суд не виключає, що за певних обставин гарантії недоторканості житла або іншого володіння можуть поширюватися і на службові приміщення[85].

Під час проведення обшуку у службових чи інших приміщеннях, у разі необхідності вилучення комп'ютерної техніки варто не забувати про переведення такої техніки у «режим польоту», що допоможе зберегти інформацію яка міститься на ній від видалення за допомогою віддаленого доступу. Те саме стосується і мобільних телефонів, планшетів тощо.

Окрім цього, судами надаються дозволи на проведення обшуку нежитлових приміщень. Так, слідчим СВ ВП № 4 КРУП ГУНП в Дніпропетровській області надано дозвіл на проведення обшуку, в нежитлових приміщеннях, а саме: адміністративній будівлі (1поверх) №3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24 розташованій за адресою: АДРЕСА_1; будівлі АДРЕСА_2, АДРЕСА_3, АДРЕСА_4, розташованій за адресою: АДРЕСА_5; боксі Б-1: №41,43,6, АДРЕСА_6, бокс Б-1 з оглядовими ямами розташованому за адресою: АДРЕСА_7 ;одному постановочному місці у боксі розташованому за адресою: АДРЕСА_7; власником яких є ТОВ «Тека» та яким на підставі договору суборенди №01/02/21/Б10-ПТ від 01.02.2021 користується ТОВ «ПІВНІЧТРАНС», де

---

[85] Висновки ВС щодо необхідності одержання ухвали слідчого судді для проведення обшуку службового кабінету. 20.08.2024. Вища школа адвокатури НААУ. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/visnovki-vs-shhodo-neobxidnosti-oderzannia-uxvali-slidcogo-suddi-dlia-provedennia-obsuku-sluzbovogo-kabinetu (дата звернення: 01.06.2026)

можуть знаходитися сліди даного злочину, з метою встановлення всіх обставин справи, досягнення ефективності досудового розслідування, отримання відомостей про злочин та осіб, які його вчинили й притягнення винних осіб до відповідальності[86]. Варто звернути увагу на те, що в ухвалі суду конкретизовано не лише адреси приміщень, а й поверхи та додаткові місця обшуку.

Отже, обшук службових та виробничих приміщень у період воєнного стану має ту саму процесуальну основу, що й у мирний час, але характеризується підвищеними ризиками безпеки, більшою роллю електронних доказів, необхідністю врахування роботи стратегічних підприємств та посиленими вимогами до фіксації кожної процесуальної дії. Законність такого обшуку визначається не самим фактом воєнного стану, а наявністю передбачених законом підстав, дотриманням процедури та пропорційністю втручання.

Обшук транспортних засобів. В національному законодавстві термін «транспортний засіб» є широким і охоплює значно більше, ніж просто автомобілі. Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 р. № 1306 під транспортним засобом розуміють пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів[87]. Окрім цього, під транспортним засобом також розуміють залізничний рухомий склад (вагони всіх видів, локомотиви, моторейковий транспорт), контейнери[88].

---

[86] Ухвала Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу від 23 жовтня 2021 року. Справа № 214/8683/21. Провадження №1-кс/214/1059/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100521207 (дата звернення: 01.06.2026)

[87] Постанова Кабінету міністрів України «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF/ed20130415/find?text=%D2%F0%E0%ED%F1%EF%EE%F0%F2%ED%E8%E9+%E7%E0%F1%B3%E1#n1359 (дата звернення: 01.06.2026)

[88] Наказ Державної митної служби України Міністерства транспорту України «Про внесення зміни до Порядку взаємодії митниць і залізниць України при переміщенні через митний кордон товарів та інших предметів у вантажних залізничних поїздах» від 28.05.2004 №399/442. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0766-

Також, відповідно до Регламенту Європейського парламенту і ради (ЄС) № 561/2006 від 15 березня 2006 року «Про гармонізацію певного соціального законодавства стосовно дорожнього транспорту, внесення змін до регламентів Ради (ЄЕС) № 3821/85 та (ЄС) № 2135/98, і скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 3820/85» (b) «транспортний засіб» означає моторний транспортний засіб, тягач, причіп або напівпричіп, або комбінацію таких транспортних засобів, до яких застосовують такі означення:

- «моторний транспортний засіб» означає будь-який транспортний засіб, який приводиться в рух джерелом енергії, призначений для руху безрейковими дорогами та використовуваний для перевезення пасажирів або вантажів;

- «тягач» означає будь-який транспортний засіб, який приводиться в рух джерелом енергії, призначений для руху безрейковими дорогами, спеціально призначений для того, щоб тягти, штовхати і приводити в рух причепи, напівпричепи, інструменти або машини;

- «причіп» означає будь-який транспортний засіб, пристосований для зчеплення із моторним транспортним засобом або тягачем;

- «напівпричіп» означає причіп без передньої осі, зчіплюваний таким чином, що значна частина його маси та маси вантажу передається тягачу або моторному транспортному засобу[89].

Отже, до транспортних засобів належать:

- легкові та вантажні автомобілі;

- мотоцикли;

- автобуси;

- трактори та самохідні машини;

- причепи та напівпричепи;

04/ed20090206/find?text=%D2%F0%E0%ED%F1%EF%EE%F0%F2%ED%E8%E9+%E7%E0%F1%B3%E1#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[89] Регламенту Європейського парламенту і ради (ЄС) № 561/2006 від 15 березня 2006 року «Про гармонізацію певного соціального законодавства стосовно дорожнього транспорту, внесення змін до регламентів Ради (ЄЕС) № 3821/85 та (ЄС) № 2135/98, і скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 3820/85». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_761/ed20200820#n45 (дата звернення: 01.06.2026)

- навіть велосипеди (якщо йдеться про загальне визначення).

Тобто транспортний засіб – це загальна категорія, яка охоплює всі види транспорту. Правила проведення обшуку транспортного засобу аналогічні до тих, які застосовуються для проведення цієї слідчої (розшукової) дії у житлі чи іншому володінні особи, та мають відповідати вимогам КПК України, зокрема щодо залучення понятих та застосування безперервного відеозапису.

При підготовці клопотання про проведення обшуку у транспортному засобі слідчий, прокурор мають обґрунтовувати необхідність такого проникнення, оскільки слідчі судді можуть відмовити у наданні дозволу на проведення такої слідчої (розшукової) дії.

Так, зважаючи на те, що стороною кримінального провадження не доведено наявності правових підстав для надання дозволу на проведення обшуку транспортного засобу «Crysler», д.н.з. НОМЕР_1 (Литовської реєстрації), номер кузова НОМЕР_2, яким користується ОСОБА_4, матеріалами клопотання не доведено, що саме він користується вказаним транспортним засобом, кримінальне провадження відносно останнього не здійснюється, його можлива причетність до вчинення кримінального правопорушення матеріалами клопотання не підтверджена, а метою обшуку не може бути здобуття доказів можливої причетності особи. У зв’язку з цим суд дійшов висновку, що надання дозволу на втручання у конституційні права та свободи останнього суперечитиме вимогам Конституції України та кримінального процесуального законодавства, у зв’язку з чим у задоволенні клопотання слідчого було відмовлено[90].

Аналогічний підхід простежується і в іншому судовому рішенні, яким відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку та визнання правомірним уже проведеного обшуку транспортного засобу ВАЗ 2121 з реєстраційним номером НОМЕР_1 та

---

[90] Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 16 жовтня 2019 року. Справа № 161/17351/19. Провадження № 1-кс/161/8802/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84981199 (дата звернення: 01.06.2026)

причепа марки МАЗ 8114 з реєстраційним номером НОМЕР_2, шасі (рама) № НОМЕР_3[91]**.** Наведені рішення свідчать про необхідність належного обґрунтування не лише факту можливого зв'язку транспортного засобу з кримінальним правопорушенням, а й конкретних обставин, які зумовлюють необхідність саме проведення обшуку. Відсутність такого обґрунтування може бути підставою як для відмови у наданні дозволу на обшук, так і для відмови у легалізації вже проведеної слідчої дії.

Окрім цього, в ухвалі суду про дозвіл на проведення обшуку транспортного засобу мають деталізуватись його індивідуальні характеристики.

Наприклад, в ухвалі Перечинського районного суду Закарпатської області від 21 березня 2024 року було надано дозвіл на обшук транспортного засобу марки «ВАЗ 211440», р/н НОМЕР_1, ідентифікаційний номер транспортного засобу НОМЕР_2 , який на підставі Свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу серії НОМЕР_3 належить ОСОБА_5, мешканцю АДРЕСА_1 , та який знаходився поблизу будинку АДРЕСА_2[92].

Також, Ніжинським міськрайонним судом Чернігівської області було надано дозвіл на обшук транспортного засобу Opel Vectra, д.н.з НОМЕР_1, VIN НОМЕР_2 , що належить на праві власності ОСОБА_5[93].

Серед інших видів транспорту, також є випадки проведення обшуку у вагонах поїзду. Так, слідчим суддею Шевченківського районного суду м. Чернівці надано дозвіл на проведення обшуку вантажного потягу - тепловозу серії № 3002 ТЕ 33 АС № 2013 із 48 вагонами, який згідно довідки виробничого структурного підрозділу Локомотивне депо Чернівці регіональної філії Львівська залізниця АТ «Укрзалізниця» від 09.09.2023 р.

---

[91] Ухвала Болградського районного суду Одеської області від 21.06.23 року. Провадження № 1-кс/497/459/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111667906 (дата звернення: 01.06.2026)

[92] Ухвала Перечинського районного суду Закарпатської області від 21 березня 2024 року. *Справа № 304/633/24. Провадження № 1-кс/304/301/2024.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117937908 (дата звернення: 01.06.2026)

[93] Ухвала Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 28 березня 2023 року. Справа № 740/1828/23. Провадження № 1-кс/740/353/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109838020 (дата звернення: 01.06.2026)

№ ТЧ-13-2/277, знаходиться в їхній тимчасовій експлуатації, згідно розпорядження АТ «Укрзалізниці» від 17.03.2022 № 2/1276, що фактично був проведений 08.09.2023 р., з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання та вилучення:

- металевого фрагменту, який знаходився біля епіцентру вибуху (№ 3 згідно план-схеми) та пластикового фрагменту;

- змивів на бинт з поверхні рейки, взяті з епіцентру вибуху (№ 2 згідно план-схеми);

- металевих уламків[94].

Проте, є випадки коли слідчі судді відмовляють у проведенні обшуку у потягах. Зокрема, у своєму клопотання слідчий зазначив, що досудовим розслідуванням установлено, що 15.09.2017 року у військову прокуратуру Львівського гарнізону Західного регіону України надійшли матеріали 6 управління 1 головного ТУ ВКР ДКР СБ України про те, що інспектор прикордонної служби – інструктор відділу прикордонної служби, зловживаючи владою та службовим становищем, з корисливих мотивів під час здійснення огляду пасажирського потягу сполученням «Львів-Вроцлав» вимагає та отримує від гр. ОСОБА_5, який переміщається указаним потягом до Республіки Польща, неправомірну вигоду за сприяння в переміщенні тютюнових виробів із України в Республіку Польщу, встановивши при цьому тариф приблизно 1 долар США за один блок сигарет. У задоволенні клопотання старшого слідчого військової прокуратури Львівського гарнізону ОСОБА_3 погодженого військової прокуратури Львівського гарнізону ОСОБА_2 про надання дозволу на проведення обшуку у пасажирському потязі № 51 сполученням «Львів-Вроцлав», де здійснює свою службову діяльність військовослужбовець відділу прикордонної служби

---

[94] Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 11 вересня 2023 року. Справа № 727/9754/23. Провадження № 1-кс/727/2779/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113420804 (дата звернення: 01.06.2026)

«ІНФОРМАЦІЯ_1» ІНФОРМАЦІЯ_2 прапорщик ОСОБА_4 , за матеріалами кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань № 42017140410000207 від 14.09.2017 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України відмовити. Своє рішення слідчий суддя мотивував тим, що вирішення слідчим суддею на стадії досудового розслідування клопотань про надання дозволу на проведення обшуку транспортних засобів Кримінально процесуальним кодексом України не передбачено, тобто такої процесуальної норми не існує і прокурор в своєму клопотанні про неї не вказує[95].

Отже, обшук транспортного засобу є самостійною слідчою (розшуковою) дією, проведення якої потребує належного обґрунтування необхідності втручання у права особи та чіткого визначення об'єкта обшуку. У клопотанні й ухвалі доцільно максимально індивідуалізувати транспортний засіб за маркою, реєстраційним номером, VIN-кодом та іншими ідентифікаційними ознаками, а також конкретизувати мету й предмет пошуку. Судова практика свідчить, що недостатнє обґрунтування зв'язку транспортного засобу з кримінальним правопорушенням або невизначеність обставин, які зумовлюють необхідність обшуку, може призвести до відмови в його проведенні чи легалізації вже здійсненої дії.

Особистий обшук особи. Одним із видів обшуку є обшук особи, який відповідно до вимог КПК України проводиться виключно під час затримання особи в порядку ст. 208 КПК України або підчас обшуку житла чи іншого володіння особи.

Відповідно до ч. 5 ст. 236 КПК України за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження.

---

[95] Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 12 жовтня 2017. Справа № 466/7527/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69693912 (дата звернення: 01.06.2026)

Обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі[96]. При цьому варто наголосити, що складання окремого протоколу особистого обшуку за таких обставин кримінальним процесуальним законом також не передбачено[97], результати мають фіксуватись у протоколі обшуку або затримання особи.

Обшук особи не є окремою слідчою дією, а отже, не потребує отримання окремої ухвали слідчого судді з дозволом на його проведення[98]. Проте судовій практиці відомі випадки звернень до слідчого судді із клопотаннями про проведення особистого обшуку осіб, які можуть знаходитись під час обшуку приміщення чи іншого володіння особи. Так, старший слідчий СВ Галицького ВП ГУ НП у Львівській області, за погодженням прокурора Львівської місцевої прокуратури № 1, звернувся в суд з клопотанням про надання згоди на проведення обшуку у автомобілі марки «BMW E87/118i», д.н.з. НОМЕР_1, який зареєстровано на ОСОБА_3 , а також особистого обшуку осіб які на момент обшуку будуть знаходитись у середині автомобіля, з метою відшукання і вилучення підроблених грошових коштів, знарядь та засобів для їх виготовлення. В частині надання дозволу на проведення особистого обшуку осіб, які будуть знаходитись у середині автомобіля, відмовлено, оскільки до повноважень слідчого судді належить надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи[99].

---

[96] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.06.2026)

[97] Постанова Верховного Суду від 28.09.2022 у справі №225/373/21. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=106558702&red=1000038fc984422a984b2ddfe460d307b14612&d=5(дата звернення: 12.07.2025)

[98] Постанова Верховного Суду від 26.09.2023 р. у справі No 404/2409/20. Єдиний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817265 (дата звернення: 01.06.2026)

[99] Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 14.03.2017 року. Справа № 461/2477/16-к. Провадження № 1-кс/461/1710/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65301491 (дата звернення: 01.06.2026)

Крім того, як зазначалося, обшук особи може бути проведений у процесі її затримання в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України. Затримання може бути спланованим - на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу або як завершальний етап тактичної операції, або раптовим – у ході припинення злочину уповноваженою службовою особою чи безпосередньо після його вчинення[100].

Окрім цього варто звернути увагу на позицію Верховного Суду який зазначав, що особистий обшук є складовою процесу затримання і, таким чином, законне затримання саме собою дає підстави для проведення особистого обшуку. Більше того, слід взяти до уваги, що особистий обшук затриманої особи є необхідним, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому особистий обшук, як правило, проводиться невідкладно після затримання. Таким чином, законність проведення обшуку до внесення відомостей в ЄРДР залежить від того, чи законно проводити затримання за таких обставин[101]. Погодимось із тим, що така позиція ВС підтверджує, що обшук особи під час затримання внаслідок його правової природи як складової цього заходу забезпечення кримінального провадження має на меті не тільки вилучення доказів, а й направлений на забезпечення безпеки осіб, які проводять затримання, а також оточуючих, включаючи самого затриманого[102].

Як вже зазначалось обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Розуміючи важливість цієї гарантії, слід звернути увагу на проблематичність залучення понятих в окремих умовах, в яких здійснюється затримання. Наприклад, в умовах антитерористичних заходів складно залучити понятих, адже це може

---

[100] Мирошниченко Ю. М. Обшук особи в кримінальному провадженні: проблеми правового регулювання та практики застосування. *Dictum factum*. 2025. №2 (18). С.344.

[101] Постанова Верховного Суду від 15.06.2021 р. у справі №204/6541/16-к. Єдиний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430 (дата звернення: 12.07.2026).

[102] Смірнов О. С. Нормативне регулювання обшуку особи. *Правові новели*. 2023. № 19/2023. С.387. URL: https://www.legalnovels.in.ua/journal/19_2023/19_2023.pdf#page=389 (дата звернення: 01.06.2026).

бути пов’язано із небезпекою для життя та здоров’я цих осіб. Аналогічною є ситуація у разі здійснення затримання в умовах воєнного стану. Коли воно, наприклад, проводиться на території активних бойових дій або взагалі з урахуванням вимог правового режиму воєнного стану – комендантської години, евакуаційних заходів тощо. Усе це впливає на складність відшукання понятих, тим більше у такій раптовій ситуації, як затримання без ухвали слідчого судді, а також забезпечення їх безпеки. Для випадків проведення обшуку особи в умовах воєнного стану відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, якщо залучення понятих є об’єктивно неможливим або пов’язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров’я, така СРД проводиться без залучення понятих. При цьому хід і результати проведення обшуку особи в обов’язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. На думку О. С. Смірнова, перелік випадків, у яких залучити понятих під час особистого обшуку особи неможливо з об’єктивних причин, зазначеними випадками не вичерпується[103].

Також варто погодитись із думкою О. Ю. Амеліна про те, що є позитивним законодавче спрощення в умовах воєнного стану процесуальної форми проведення обшуку особи шляхом відмови від залучення понятих за умови здійснення безперервного відеозапису доступними технічними засобами (абз. 4 ч. 1 ст. 615 КПК України), оскільки це підвищує оперативність, безпеку учасників, прозорість і відповідність проведення обшуку особи правовим нормам, дозволяючи правоохоронним органам ефективно виконувати свої функції в екстремальних умовах[104].

Отже, особистий обшук є невід’ємною складовою затримання особи або обшуку житла чи іншого володіння та не потребує окремого судового

---

[103] Смірнов О. С. Нормативне регулювання обшуку особи. *Правові новели*. 2023. № 19/2023. С.390. URL: https://www.legalnovels.in.ua/journal/19_2023/19_2023.pdf#page=389 (дата звернення: 01.06.2026).

[104] Амелін О. Ю. Обшук особи як спосіб збирання доказів у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Правова держава.* №58. 2025. С. 227. URL: https://pd.onu.edu.ua/article/view/331008/322047 (дата звернення: 01.06.2026).

дозволу. Його проведення має здійснюватися з неухильним дотриманням установлених КПК України гарантій, зокрема щодо статі особи, яка проводить обшук, участі захисника на вимогу та належної фіксації результатів. В умовах воєнного стану законодавче спрощення процедури за об'єктивної неможливості залучення понятих забезпечує оперативність і безпеку проведення обшуку, однак покладає особливу відповідальність на слідчого чи дізнавача щодо забезпечення безперервного відеозапису та належного документування процесуальної дії.

Обшук неповнолітньої особи та участь або присутність неповнолітнього під час обшуку. Згідно з п. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини дитина наділяється правом на те, щоб її найкращі інтереси оцінювалися і бралися до уваги першочергово при прийнятті в її відношенні будь-яких дій або рішень як у державній, так і в приватній сфері. У Зауваженнях загального порядку № 14 (2013) про право дитини на приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню її інтересів ідеться, що найкраще забезпечення інтересів дитини – це право, принцип і правило процедури, які засновані на оцінці всіх елементів, що відображають інтереси дитини або дітей, у конкретних обставинах[105].

Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх ґрунтується на загальних принципах судочинства, однак є деякі особливості такого процесу, які відрізняють провадження стосовно дорослих від розслідування щодо неповнолітніх підозрюваних. Серед таких особливостей процесу варто звернути увагу на представництво неповнолітнього підозрюваного законним представником та адвокатом[106].

Так, проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх проводиться в порядку передбаченому КПК України, проте із врахуванням

---

[105] Загальний коментар №14 (2013) щодо права дитини на приділення першочергової уваги найкращим інтересам дитини (пункт 1 статті 3). 29 травня 2013 року. URL: https://www.refworld.org/ru/reference/legalpolicy/crc/2013/95780?lang=uk (дата звернення: 01.06.2026).

[106] Литвиненко О.Г. Досудове розслідування щодо неповнолітнього підозрюваного: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2023. С. 154.

вікових особливостей цієї категорії осіб. Відповідно до ч. 1 ст. 227 КПК України при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 52 КПК України обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою.

Говорячи про проведення обшуку у неповнолітнього зі статусом підозрюваного національне законодавство не виокремлює певних особливостей отримання дозволу на такий обшук чи його безпосереднє проведення.

Так, старшому слідчому СУ ГУ НП в Хмельницькій області було надано дозвіл на проведення обшуку за місцем проживання неповнолітнього ОСОБА_6, обшук який фактично відбувся 14.03.2024 в період часу з 03:30 годин по 04:03., з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчиненого кримінального правопорушення, а також з метою вилучення шапки типу балаклава, куртки чорного кольору, кофти темно-синього кольору, штанів камуфляжних, пари галоші[107]. Аналізуючи зазначену ситуацію, звернемо увагу на те, що обшук проводився у нічний час, що є не бажаним щодо неповнолітнього, без попереднього судового дозволу, а про участь захисника у рішенні суду не згадується.

У іншому рішенні було надано дозвіл на обшук квартири за місцем проживання неповнолітнього ОСОБА_5, з метою відшукання та вилучення одежі, в якій на момент вчинення кримінального правопорушення перебував

---

[107] Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 15 березня 2024 року. Справа № 686/7462/24. Провадження № 1-кс/686/2470/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117699775 (дата звернення: 01.06.2026)

неповнолітній ОСОБА_5 та предметів, речей, об`єктів, на яких містяться сліди вчинення кримінального правопорушення, та які вказують на місце його вчинення[108].

Варто наголосити, що незалежно від процесуального статусу дитини у кримінальному провадженні під час проведення будь-яких процесуальних дій першочергово мають враховуватися та забезпечуватися її найкращі інтереси.

Обов'язковою особливістю проведення обшуку у присутності дитини є необхідність доброзичливого ставлення до неї, пояснення їй доступною для неї мовою необхідності вчинення певних дій, змісту та значення дій слідчого, які її стосуються, налагодження психологічної взаємодії, мінімізації негативного впливу слідчої дії на психіку дитини. З цією метою слідчий, прокурор мають розглянути питання про залучення до проведення слідчої дії психолога[109].

Відповідно до вимог наказу «Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність» рекомендується залучати до кримінального провадження, незалежно від віку неповнолітнього, психолога, що має відповідну фахову кваліфікацію, у тому числі психологів системи освіти, соціальної сфери та поліції (враховуючи міжнародні стандарти щодо їхньої кваліфікації - дитячі психологи); за потреби залучати їх як спеціалістів[110].

Водночас залучення психолога до кримінальних проваджень за участю дітей дозволяє мінімізувати травмувальний вплив на дитину процесу розслідування, і є вкрай важливим тому, що психолог сприяє:

---

[108] Ухвала Ленінського районного суду м. Миколаєва від 28 квітня 2022. Справа № 489/1231/22. Провадження №1-кс/489/495/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104297550 (дата звернення: 01.06.2026)

[109] Особливості здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за участю дітей: методичні рекомендації. м. Київ, 2023. 78с.

[110] Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: наказ Офісу генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text (дата звернення: 01.06.2026)

- комунікації учасників кримінального провадження з дитиною з урахуванням її вікових та індивідуально-психологічних особливостей;
- забезпеченню її найкращих інтересів, зокрема шляхом надання рекомендацій щодо вибору місця проведення слідчих дій, підготовки та інформування дитини про участь у них з урахуванням її психоемоційного стану;
- налагодженню та підтримці взаємодії з дитиною задля отримання максимально точної інформації про обставини події;
- оцінюванню стану дитини з метою розуміння її можливості брати участь у слідчих діях та дотримання її найкращих інтересів;
- самостійному відтворенню дитиною обставин подій для забезпечення її права бути почутою;
- фіксації показань із зазначенням особливостей впливу подій, яких зазнала дитина, що сприятиме розумінню учасниками кримінального провадження відтворених нею обставин відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, її спроможності брати участь у подальших слідчих діях.

Психолог підсилює голос дитини та дозволяє слідству ефективніше проводити розслідування і захистити права дитини[111].

Нерідко бувають випадки коли під час обшуку житла чи іншого володіння особи перебувають діти тих осіб, у кого проводиться зазначена слідча (розшукова) дія. У таких ситуаціях на дітей часто не звертається увага, не роз'яснюється, що відбувається, відповідно до чого дитина перебуває у стресовому стані.

Особливої уваги потребує проведення обшуку за участю дітей в умовах воєнного стану. З огляду на тривале перебування багатьох дітей в умовах збройної агресії, регулярні повітряні тривоги, обстріли, вимушене

[111] Інформаційна платформа для психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю дітей. Важливість залучення психолога до слідчих дій за участю дітей. URL: https://psychologist.legalaid.gov.ua/ (дата звернення: 01.06.2026)

переміщення та інші травматичні події, присутність озброєних осіб під час обшуку може викликати у дитини підвищений рівень тривоги, страху та повторне переживання травматичного досвіду. У зв’язку з цим правоохоронцям доцільно максимально враховувати вікові та психологічні особливості дитини, уникати безпідставної демонстрації зброї, гучної комунікації, різких рухів та інших дій, які можуть бути сприйняті дитиною як загроза її життю чи безпеці близьких осіб.

Отже, у разі отримання інформації про те, що за місцем проведення обшуку можуть знаходитись неповнолітні, дізнавач, слідчий, прокурор через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги у робочий, позаробочий час, вихідні та святкові дні на підставі письмового запиту про залучення психолога за встановленою формою забезпечують участь психолога під час проведення такої слідчої (розшукової) дії.

Крім того, під час проведення обшуку за присутності дитини важливо вживати заходів для мінімізації негативного психологічного впливу на неї. Працівники правоохоронних органів (до приїзду психолога) повинні, з урахуванням віку та рівня розвитку дитини, доступно пояснити причини своєї присутності та суть того, що відбувається, не допускаючи залякування чи приниження її гідності.

За можливості дитина не повинна бути присутньою під час проведення обшуку, пов’язаного із примусовим проникненням до приміщення, застосуванням фізичного примусу, вилученням майна чи іншими діями, які можуть викликати у неї страх або психологічну травму. Доцільним є перебування дитини в окремому приміщенні разом із психологом.

Окрім цього, у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога» під час проведення обшуку першочергова увага має приділятися забезпеченню безпеки всіх присутніх, у тому числі дітей, шляхом вжиття заходів щодо їх переміщення до найближчого укриття або іншого безпечного місця. При

цьому необхідно забезпечити дотримання прав дитини та недопущення створення для неї додаткових психотравмуючих обставин.

Особлива увага має приділятися дотриманню найкращих інтересів дитини, недопущенню розголошення відомостей про її приватне життя, а також забезпеченню поваги до її прав та людської гідності. У випадках, коли поведінка дитини свідчить про сильний стрес, тривогу або інші ознаки психологічного неблагополуччя, психолог повинен надати необхідну підтримку та рекомендації щодо подальшого реагування.

Отже, під час планування та проведення обшуку в умовах воєнного стану слід також враховувати принцип найкращих інтересів дитини, закріплений міжнародними стандартами захисту прав дитини, та застосовувати підходи, орієнтовані на дитину, спрямовані на мінімізацію психологічного навантаження та забезпечення її емоційного благополуччя.

З огляду на зазначене варто підсумувати:

1. Обшук є однією з найбільш інтенсивних слідчих (розшукових) дій, що істотно обмежує конституційні права і свободи особи, а тому його проведення має ґрунтуватися на чітко визначених законом підставах, бути пропорційним поставленій меті та належним чином обґрунтованим. Залежно від об’єкта проведення обшуку особливості його процесуальної форми та меж судового контролю можуть відрізнятися.

2. Аналіз положень КПК України та судової практики дає підстави виокремити обшук житла та іншого володіння особи, службових і виробничих приміщень, транспортних засобів, місцевості, особистий обшук, а також обшук за участю неповнолітнього. Водночас для всіх різновидів обшуку визначальними залишаються вимоги законності, обґрунтованості, цілеспрямованості та належної фіксації його перебігу і результатів.

3. Важливе значення для визначення допустимих меж обшуку має правильне встановлення його об’єкта. Поняття «житло» та «інше володіння особи» не повинні тлумачитися виключно формально, оскільки практика Європейського суду з прав людини і Верховного Суду орієнтує на

врахування фактичного зв’язку особи з відповідним приміщенням, його функціонального призначення та складових частин. Надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння, за загальним правилом, охоплює і пов’язані з ним конструктивні елементи, якщо вони є його складовими.

4. Обшук житла чи іншого володіння без попередньої ухвали слідчого судді допустимий лише у виключних невідкладних випадках, прямо передбачених КПК України. При цьому подальше звернення до слідчого судді не є формальністю, а являє собою механізм судового контролю за законністю вже здійсненого проникнення. Тому посилання на абстрактну можливість втрати доказів або негативні наслідки для розслідування саме по собі не може виправдовувати проведення невідкладного обшуку.

5. Окремої уваги потребує обшук транспортних засобів, оскільки його проведення також передбачає необхідність належного обґрунтування зв’язку конкретного транспортного засобу з кримінальним правопорушенням, мети обшуку та необхідності саме такого втручання. Судова практика демонструє, що відсутність конкретних відомостей про транспортний засіб, його володільця чи фактичного користувача, а також недостатнє обґрунтування необхідності проведення обшуку можуть зумовити відмову у наданні дозволу або легалізації вже проведеної процесуальної дії.

6. Особистий обшук має особливу процесуальну природу, оскільки не є самостійною слідчою (розшуковою) дією та здійснюється, зокрема, під час затримання особи або обшуку житла чи іншого володіння. Він не потребує окремого дозволу слідчого судді, однак повинен проводитися з дотриманням установлених КПК України гарантій щодо статі особи, участі захисника на вимогу та належної фіксації результатів.

7. Особливий процесуальний порядок має обшук, що проводиться за участю неповнолітнього. Незалежно від процесуального статусу дитини першочерговому врахуванню підлягають її найкращі інтереси, що повинно визначати не лише процесуальну форму, а й час, спосіб, інтенсивність та умови проведення відповідної дії.

8. Отже, ефективність обшуку як засобу доказування має поєднуватися з належним забезпеченням прав і свобод особи. Судова практика свідчить про поступове посилення вимог до обґрунтованості обшуку та недопустимість його проведення на підставі припущень. Для слідчого, дізнавача і прокурора це означає необхідність ще на етапі підготовки до проведення обшуку чітко визначити його правову підставу, об’єкт, мету, межі та очікуваний результат, а кожне обмеження прав особи повинно бути об’єктивно необхідним і належним чином документованим. Саме такий підхід забезпечує баланс між завданнями кримінального провадження та гарантіями прав людини й мінімізує ризики визнання отриманих доказів недопустимими.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ)

2.1. Підстави та порядок проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)

Обшук є однією з найбільш складних та інвазійних слідчих (розшукових) дій, проведення якої в умовах надзвичайних ситуацій набуває особливої правової та організаційної специфіки. Водночас поняття надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки), яке використовується у цьому розділі, охоплює неоднорідні явища, що по-різному впливають на процесуальний порядок обшуку. Насамперед слід виокремити передбачені законодавством України правові режими, які запроваджуються указом Президента України, затвердженим Верховною Радою України, і допускають тимчасове обмеження конституційних прав і свобод. До них належать правовий режим воєнного стану, визначений Законом України «Про правовий режим воєнного стану», та правовий режим надзвичайного стану, визначений Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану». Окремо слід розглядати режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації, що встановлюються відповідно до Кодексу цивільного захисту України[112], а також режим у районі проведення антитерористичної операції, передбачений Законом України «Про боротьбу з тероризмом»[113]. Ці режими мають власний предмет регулювання і самі по собі не змінюють процесуального порядку проведення обшуку. Від правових режимів необхідно відрізняти фактичні безпекові обставини, зокрема бойові дії, обстріли, мінну небезпеку, руйнування житла та інфраструктури, які можуть виникати як в умовах певного правового режиму, так і поза ним. Такі

---

[112] Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34-35. Ст. 458. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17 (дата звернення: 14.10.2026).

[113] Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15 (дата звернення: 14.10.2026).

обставини впливають насамперед на тактику та організацію обшуку, а не на його процесуальну форму. Особливий режим кримінального провадження, передбачений ст. 615 КПК України, пов'язаний виключно з дією воєнного стану і не поширюється автоматично на будь-яку надзвичайну ситуацію чи ситуацію підвищеної небезпеки. Навіть в умовах воєнного стану окремі його правила застосовуються лише за наявності визначених у цій статті умов, зокрема об'єктивної неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень. Отже, поза межами дії ст. 615 КПК України обшук проводиться за загальними правилами статей 233-236 КПК України. З 24 лютого 2022 р., коли Указом Президента України № 64/2022 в Україні було введено воєнний стан[114], ця проблематика набула не лише теоретичного, а й нагального практичного значення. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України висунула на порядок денний питання про межі допустимого обмеження процесуальних гарантій в умовах дії особливого правового режиму, про баланс між ефективністю досудового розслідування та захистом конституційних прав громадян, про пошук оптимальних форм взаємодії слідчо-оперативних груп із підрозділами сектору безпеки і оборони.

Загальну правову основу проведення обшуку становлять положення КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, насамперед статті 233-236, що регламентують підстави, порядок отримання дозволу слідчого судді та порядок виконання ухвали про обшук[115]. Поряд з КПК України важливу роль у регулюванні відповідних правовідносин відіграють спеціальні закони, а саме: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII; Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р. № 1550-III; Закон України «Про внесення змін

---

[114] Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 : затв. Законом України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 17. Ст. 896. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 12.02.2026).

[115] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 13.02.2026).

до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX[116]. Цим законом, зокрема, у новій редакції викладено ст. 615 КПК України, що встановлює особливий режим досудового розслідування і судового розгляду в умовах воєнного стану. Від неї слід відрізняти ст. 615-1 КПК України, яка має інший предмет регулювання і визначає порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану, а не загальні особливості досудового розслідування чи проведення слідчих (розшукових) дій.

У науковій доктрині проблемам проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій приділяється дедалі більша увага. Серед останніх монографічних досліджень виокремлюється дисертаційна праця О. С. Смірнова, у якій автором ґрунтовно розглянуто підстави та процесуальний порядок проведення обшуків, у тому числі в умовах воєнного стану[117]. Окремі аспекти проведення обшуку на деокупованих територіях досліджено В. Рогальською та В. Болгаренком, які звернули увагу на статистику поданих клопотань до слідчих суддів судів Херсонської області після деокупації та на організаційно-правові труднощі, з якими стикаються правоохоронці під час виконання таких слідчих дій [118]. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану та зміни, внесені Законом № 2201-IX, ретельно проаналізовані у колективному науково-практичному коментарі Розділу IX-1 КПК України під авторством І. Гловюк,

---

[116] Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 16. Ст. 69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text (дата звернення: 14.02.2026).

[117] Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні : дис. … д-ра філософії : 081 / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 182-195. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/dys-smirnov-os.pdf (дата звернення: 15.02.2026).

[118] Рогальська В., Болгаренко В. Особливості проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2024. Спец. вип.* № 1. С. 136-143. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-5-21.

О. Дроздова, Г. Тетерятник, Т. Фоміної, В. Рогальської та В. Завтура [119], а також на сторінках фахових юридичних видань [120]. Серед останніх публікацій заслуговує на особливу увагу стаття О. М. Дроздова та Н. В. Глинської щодо пошуку балансу між ефективністю невідкладного обшуку та дотриманням прав людини[121].

Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України, обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб[122]. У науково-практичному коментарі до ст. 234 КПК України зазначено, що нормативно закріплена мета обшуку охоплює як пошук матеріальних об'єктів, так і встановлення місцезнаходження осіб, які мають процесуальне значення для кримінального провадження[123]. У доктрині кримінального процесу наголошується, що за своєю гносеологічною сутністю обшук характеризується вираженою пошуковою природою, що відображено у самій нормативній дефініції через використання терміна «відшукання». На відміну від огляду місця події, для проведення обшуку необхідне більш конкретизоване знання щодо характеристики та ідентифікаційних ознак об'єктів, на виявлення яких

---

[119] Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5338/1/Osoblyvyi%20rezhym%20dosudovoho%20rozsliduvannia_4_2022.pdf (дата звернення: 18.02.2026).

[120] Гришанова Н. Здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон набрав чинності. ЮРЛІГА : інформ.-аналіт. центр. 03.05.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210957_zdysnennya-krimnalnogo-provadzhennya-v-umovakh-vonnogo-stanu-zakon-nabrav-chinnost (дата звернення: 19.02.2026).

[121] Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 612-624. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.04.103. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b95703d2-7bac-43f8-af1e-b4c92e937783/content (дата звернення: 20.02.2026).

[122] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 13.02.2026).

[123] Стаття 234 КПК України. Обшук : науково-практичний коментар. Юридичний портал «Протокол». URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protsesualniy_kodeks_ukraini_stattya_234/ (дата звернення: 21.02.2026).

спрямована слідча дія, а також щодо ймовірного їх місцезнаходження[124]. У класичній криміналістичній доктрині В. Ю. Шепітько визнає обшук як слідчу (розшукову) дію, у структурі якої наявні елементи примусу, спрямованого на подолання протидії власника обшукуваного об'єкта, і водночас елементи пізнавальної діяльності, спрямованої на виявлення латентних матеріальних носіїв доказової інформації[125].

У науково-практичній літературі обшук традиційно класифікують за кількома підставами. За характером об'єкта розрізняють: обшук житла чи іншого володіння особи; обшук особи (особистий обшук); обшук транспортних засобів, земельних ділянок та інших володінь побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення. За послідовністю проведення виокремлюють первинний, повторний і додатковий обшуки. За суб'єктним складом, це одноосібний та груповий обшук (проводиться у складі слідчо-оперативної групи). За способом отримання дозволу розрізняють: обшук за ухвалою слідчого судді (загальне правило); обшук за постановою керівника органу прокуратури (спеціальне правило для умов воєнного стану); невідкладний обшук без попереднього дозволу на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України [126]. Системне розуміння цих класифікацій має суттєве тактичне значення, оскільки визначає особливості підготовки до відповідної слідчої дії та перелік процесуальних гарантій, які мають бути забезпечені.

Для зручності сприйняття, основні види обшуку за підставами систематизовано у таблиці.

---

[124] Маркусь В. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 309-311. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/markus.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

[125] Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. і допов. Київ : Ін Юре, 2016. С. 320. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/shepitko.pdf (дата звернення: 24.02.2026).

[126] Маркусь В. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 318-323. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/markus.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

Класифікація видів обшуку за процесуальним законодавством України

Класифікаційна ознака	**Види обшуку**	**Нормативна підстава**
За об'єктом	Обшук житла чи іншого володіння особи; обшук особи; обшук транспортних засобів	ст. 233, 234, 236, 208 КПК України
За процесуальною підставою	За ухвалою слідчого судді; за постановою керівника органу прокуратури; невідкладний обшук	ст. 234, 233 ч. 3, 615 КПК України
За часом проведення	Денний (з 6 до 22 год.); нічний (з 22 до 6 год.) у невідкладних випадках, а також під час здійснення кримінального провадження в порядку, встановленому ст. 615 КПК	ч. 4 ст. 223 КПК України
За послідовністю	Первинний; повторний; додатковий	доктринальна
За складом учасників	З понятими (загальне правило); без понятих лише за умов, визначених ст. 615 КПК, з обов'язковим безперервним відеозаписом	ч. 7 ст. 223, абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України
Співвідношення зі згодою володільця	Обшук проводиться незалежно від згоди володільця. Згода за ч. 1 ст. 233 КПК дає підставу лише для проникнення, зокрема для огляду, і не утворює окремого виду обшуку	ч. 1 ст. 233, ст. 234, 237 КПК України

Обшук може проводитися як у житлі або іншому володінні особи (ч. 1 ст. 233, ст. 234-236 КПК України) так і стосовно конкретної особи (статті 208, 234, 236 КПК України). Під іншим володінням особи відповідно до ч. 2 ст. 233 КПК України розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гаражі, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського,

виробничого та іншого призначення, які знаходяться у фактичному володінні особи[127]. Таке широке тлумачення об'єкта обшуку є принципово важливим в умовах надзвичайних ситуацій, коли правоохоронці нерідко стикаються з необхідністю проведення обшуку у покинутих або частково зруйнованих будівлях, транспортних засобах та інших нестандартних місцях. Практика свідчить, що на деокупованих територіях поняття «фактичного володіння» часто доводиться тлумачити розширено, зокрема, коли власники тимчасово або остаточно залишили свої помешкання, або коли ідентифікація власника неможлива через знищення документів про право власності в умовах окупації[128].

Загальні підстави проведення обшуку. Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. У кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді цього ж суду[129]. Це є загальним правилом, яке з прийняттям Закону № 2201-IX зазнало суттєвого коригування в умовах воєнного стану. У теорії кримінального процесу розрізняють фактичні та юридичні підстави проведення обшуку. М. Д. Денисовський та інші зазначають що фактичними підставами визнається наявність у слідчого або прокурора достатніх відомостей (сукупності даних), отриманих із процесуальних джерел, які дають підстави вважати, що в певному приміщенні або у конкретної особи можуть бути знайдені речі, документи чи особи, які мають значення для кримінального

---

[127] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 13.02.2026).

[128] Рогальська В., Болгаренко В. Особливості проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. *Спец. вип.* № 1. С. 139-140. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-5-21.

[129] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 13.02.2026).

провадження. Юридичними підставами обшуку є оформлений в установленому законом порядку процесуальний документ (ухвала слідчого судді або постанова керівника органу прокуратури у випадках, передбачених ст. 615 КПК України), який санкціонує проведення обшуку[130].

Клопотання про проведення обшуку відповідно до ч. 3 ст. 234 КПК України подається слідчим за погодженням з прокурором або безпосередньо прокурором і повинно містити: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення; правову кваліфікацію кримінального правопорушення; адресу та опис житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; відомості про особу, якій належить зазначене місце; індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати; обґрунтування того, що доступ до зазначених об'єктів неможливо отримати іншими процесуальними засобами. Важливо, що обов'язок продемонструвати саме неможливість отримати доступ іншими засобами виступає одним з ключових критеріїв оцінки пропорційності втручання у конституційне право на недоторканність житла (ст. 30 Конституції України) і безпосередньо корелює з «трискладовим тестом» ЄСПЛ щодо обмеження прав, гарантованих ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[131].

Важливою процесуальною гарантією прав учасників обшуку є вимога ч. 4 ст. 234 КПК України. Клопотання про обшук розглядається слідчим суддею за участю слідчого або прокурора з обов'язковим фіксуванням за допомогою технічних засобів кримінального провадження. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 19 січня 2026 р. у справі № 336/4830/22 підтвердила, що участь слідчого або

---

[130] Денисовський М. Д., Томчук І. О., Петруник Л. В. Процесуальні аспекти проведення обшуку як одного із засобів отримання доказів у кримінальному провадженні. *Право.* 2020. № 3. С. 138. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.23.

[131] Смірнов О. С. До питання про підстави проведення невідкладного обшуку. *Вісник кримінального судочинства.* 2021. № 3-4. С. 160. URL: https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/129/107 (дата звернення: 26.02.2026).

прокурора під час розгляду клопотання про обшук зобов'язує слідчого суддю здійснювати відповідне фіксування, а порушення цієї вимоги тягне визнання процесуальної дії та отриманих доказів недійсними[132]. Ця правова позиція корелює із загальною тенденцією Касаційного кримінального суду посилювати гарантії процесуальної форми на стадії отримання судового дозволу на обшук, що видно також з огляду правових позицій Касаційного кримінального суду за статтею 87 КПК України[133].

Невідкладний обшук (ч. 3 ст. 233 КПК України). Базовим інструментом, що дозволяє проводити обшук без попередньої ухвали слідчого судді, є норма ч. 3 ст. 233 КПК України. Відповідно до неї, слідчий, дізнавач, прокурор мають право увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. С. Чаплян з цього приводу слушно зазначає, що після такого проникнення слідчий або прокурор зобов'язані невідкладно звернутися до слідчого судді з відповідним клопотанням про проведення обшуку [134]. Важливо, що цей механізм, за справедливим зауваженням Д. Зеленюка, є виключним і за своєю природою розрахований на ситуації, коли затримка у зверненні до слідчого судді об'єктивно унеможливлює досягнення мети слідчої дії[135]. Проте на практиці цей інструмент нерідко використовується органами досудового розслідування як спосіб обійти судовий контроль, що викликає слушну критику науковців. С. Ханін, досліджуючи практичні

---

[132] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19 січня 2026 р., справа № 336/4830/22, провадження № 51-1139кмо25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133579181 (дата звернення: 27.02.2026).

[133] Недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав та свобод людини (стаття 87 КПК України) : огляд правових позицій Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL: https://court.opendatabot.ua/lp/nedopustymist-dokaziv-otrymanykh-vnaslidok-istotnoho-porushennia-prav-ta-svobod-liudyny-stattia-87-891 (дата звернення: 28.02.2026).

[134] Чаплян С. Обшук в умовах форс-мажору: процесуальні питання проведення невідкладних обшуків. Юридична Газета online. 7.07.2023. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/obshuk-v-umovah-forsmazhoru-procesualni-pitannya-provedennya-nevidkladnih-obshukiv.html (дата звернення: 01.03.2026).

[135] Зеленюк Д. Невідкладний обшук в порядку ч. 3 ст. 233 КПК: виняток, що став правилом. Lexology / Alarius Law. 2025. URL: https://protocol.ua/ua/nevidkladniy_obshuk_v_poryadku_ch_3_st_233_kpk_vinyatok_shcho_stav_pravilom/ (дата звернення: 03.03.2026).

аспекти застосування ч. 3 ст. 233 КПК України, звертає увагу на те, що розмитість формулювання «невідкладних випадків» створює широкий простір для розсуду слідчого та породжує ризики довільного тлумачення цієї норми на практиці. А саме, С. Ханін зауважує на те, що ч. 3 ст. 233 КПК України дає право лише на проникнення до житла чи іншого володіння особи з можливістю проведення лише тих слідчих розшукових дій, що не потребують ухвали слідчого судді[136]. І це зауваження фахівця, як на нас, є досить слушним для врахування у практичній діяльності слідчого.

Об’єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 7 жовтня 2024 р. у справі № 466/525/22 зробила ряд важливих висновків щодо застосування механізму невідкладного обшуку. Зокрема, суд уточнив зміст поняття «майно» у розумінні ч. 3 ст. 233 КПК України, яке охоплює речі, документи, гроші, інші цінності та матеріальні об’єкти, що мають або можуть мати ознаки матеріальних доказів. Суд також констатував тривожну тенденцію перетворення виняткового правового інструменту невідкладного обшуку на системну практику обходу стандартної процедури отримання судового дозволу[137], що підриває процесуальні гарантії недоторканності житла, закріплені в ст. 30 Конституції України. О. М. Дроздов та Н. В. Глинська у своєму дослідженні підкреслюють, що послідовна легалізація «невідкладних» обшуків у практиці слідчих суддів фактично створює передумови для системного порушення засади пропорційності кримінального провадження. А саме, дослідники ставлять під сумнів те, що фактичне перекладання вирішення проблем, пов’язаних із застосуванням положень частини третьої ст. 233 КПК України, на слідчих суддів без удосконалення, включаючи термінологічні зміни, самого нормативного змісту цієї статті, зможе розв’язати ситуацію. Це, скоріше,

---

[136] Ханін С. По слідах 233 КПК України. Закон і Бізнес. URL:https://zib.com.ua/ua/150216-po_slidah_233_kpk_ukraini.html (дата звернення: 05.03.2026).

[137] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 07 жовтня 2024 р., справа № 466/525/22, провадження № 51-7310кмо23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119134564 (дата звернення: 07.03.2026).

зазначають О. М. Дроздов та Н. В. Глинська, призведе до того, що слідчі судді будуть змушені «освячувати» такі «невідкладні» обшуки своїми ухвалами, стаючи заручниками недосконалого законодавства[138].

У практиці правозастосування в умовах воєнного стану коло випадків, що підпадають під поняття «невідкладних обставин», суттєво розширилося. Аналіз кримінальних проваджень свідчить, що до таких обставин фахівці також відносять реальну загрозу знищення або приховання речей і документів, що мають доказове значення (наприклад, коли підозрюваний обізнаний про можливість проведення обшуку та вжив заходів щодо знищення доказів) [139]. Важливо, що названа підстава потребує належного процесуального обґрунтування у матеріалах провадження, адже сам лише факт перебування у воєнних реаліях не звільняє слідчого від обов'язку документувати відповідні невідкладні обставини[140].

Проблема допустимості доказів, отриманих у результаті проведення «невідкладних» обшуків, перебуває в центрі дискусій науковців і практиків. У судовій практиці Верховного Суду сформульовано концепцію так званого «подвійного оцінювання» невідкладності обшуку. Під першим оцінюванням розуміється легалізація доказів, отриманих у ході обшуку, проведеного без попереднього дозволу суду, під час розгляду відповідного клопотання слідчим суддею в порядку судового контролю за правилами ч. 3 ст. 233 КПК України. Під другим оцінюванням розуміється перевірка на предмет допустимості доказів, отриманих у ході такого обшуку, яка здійснюється під

---

[138] Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.04.103. С. 617. URL:https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b95703d2-7bac-43f8-af1e-b4c92e937783/content (дата звернення: 20.02.2026).

[139] Чаплян С. Обшук в умовах форс-мажору: процесуальні питання проведення невідкладних обшуків. Юридична Газета online. 7.07.2023. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/obshuk-v-umovah-forsmazhoru-procesualni-pitannya-provedennya-nevidkladnih-obshukiv.html (дата звернення: 01.03.2026).

[140] Зеленюк Д. Невідкладний обшук в порядку ч. 3 ст. 233 КПК: виняток, що став правилом. Lexology / Alarius Law. 2025. URL:https://protocol.ua/ua/nevidkladniy_obshuk_v_poryadku_ch_3_st_233_kpk_vinyatok_shcho_stav_pravilom/ (дата звернення: 03.03.2026).

час судового розгляду за вимогами ст. 87 КПК України[141]. Іншими словами, попереднє схвалення невідкладного обшуку слідчим суддею не виключає можливості подальшого визнання отриманих у ході такого обшуку доказів недопустимими під час розгляду справи по суті, якщо суд дійде висновку про істотне порушення прав та свобод людини.

Особливий режим провадження в умовах воєнного стану (ст. 615 КПК України). Ключовим нормативним інструментом, що регулює обшук в умовах воєнного стану, є оновлена ст. 615 КПК України, яка після прийняття Закону № 2201-IX набрала чинності 1 травня 2022 р. та встановила особливий режим досудового розслідування і судового розгляду. Зазначена стаття закріплює загальний принцип, а саме, зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження (ч. 1 ст. 7 КПК України), але з урахуванням особливостей, визначених розділом IX-1 КПК України [142]. Для розуміння співвідношення загального та особливого режимів наведемо порівняльну таблицю.

Порівняльна характеристика загального й особливого режиму проведення обшуку

Критерій	**Загальний режим (мирний час)**	**Особливий режим (воєнний стан, ст. 615 КПК)**
Орган, що видає дозвіл	Слідчий суддя місцевого загального суду (ухвала)	Керівник органу прокуратури (постанова) у разі неможливості виконання повноважень слідчим суддею

[141] Шульгін С. Обшук без ухвали слідчого судді. Проблема подвійного оцінювання невідкладності його проведення. Just Talk : юрид. портал. 09.01.2024. URL: https://justtalk.com.ua/post/obshuk-bez-uhvali-slidchogo-suddi-problema-podvijnogo-otsinyuvannya-nevidkladnosti-jogo-provedennya (дата звернення: 10.03.2026).
[142] Бугайчук К. Дія положень КПК України в умовах воєнного стану. Харківський національний університет внутрішніх справ. Знання. Закон. Честь. 09.05.2022. URL: https://univd.edu.ua/uk/news/12781 (дата звернення: 12.03.2026).

Критерій	**Загальний режим (мирний час)**	**Особливий режим (воєнний стан, ст. 615 КПК)**
Фіксування розгляду клопотання	Обов’язкове технічне фіксування (ч. 4 ст. 234 КПК)	Письмова постанова керівника прокуратури із мотивуванням
Час проведення обшуку	З 6 до 22 год. (нічний – лише у невідкладних випадках)	Нічний обшук допускається лише під час здійснення кримінального провадження в порядку ст. 615 КПК за наявності підстав для застосування особливого режиму (ч. 4 ст. 223 КПК). Сам факт дії воєнного стану заборону нічного проведення не скасовує
Залучення понятих	Обов’язкове (не менше двох понятих, ч. 7 ст. 223 КПК)	Без понятих лише тоді, коли їх залучення об’єктивно неможливе або пов’язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров’я. За наявності однієї з цих умов хід і результати обшуку обов’язково фіксуються безперервним відеозаписом, який не є самостійною підставою для незалучення понятих

Критерій	**Загальний режим (мирний час)**	**Особливий режим (воєнний стан, ст. 615 КПК)**
Строк звернення до суду після невідкладного обшуку	Невідкладно – за ч. 3 ст. 233 КПК	Невідкладно, як і в загальному режимі, відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК прокурор або слідчий за погодженням із прокурором звертається до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку. П'ятнадцятиденний строк, передбачений ст. 615 КПК для визначеного в ній переліку процесуальних дій, на таке звернення не поширюється
Судовий контроль	Попередній (санкціонування) + наступний (перевірка допустимості)	Переважно наступний (повідомлення суду про прийняті прокурором рішення, ч. 3 ст. 615 КПК)

Серед найбільш значущих змін, запроваджених ст. 615 КПК України, що безпосередньо стосуються обшуку, виокремлюється декілька нових правил. По-перше, передача повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури. Відповідно до ст. 615 КПК України, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею процесуальних повноважень, керівник органу прокуратури за клопотанням прокурора, який здійснює процесуальне керівництво, наділяється повноваженнями виносити постанови замість ухвал слідчого судді. До таких повноважень, зокрема, належать: розгляд та вирішення клопотань про надання дозволу на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи; розгляд клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб стосовно осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів проти основ

національної безпеки, а також злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку[143]. Детальніший перелік повноважень, які може здійснювати керівник органу прокуратури, включає також: тимчасовий доступ до речей і документів; дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій; накладення арешту на майно; продовження строку досудового розслідування; санкціонування одержання зразків для експертизи; привід або надання дозволу на затримання з метою приводу[144].

Правомірність такої передачі повноважень викликала активну доктринальну дискусію. Окремі дослідники, зокрема А. Ю. Гнатюк, аналізуючи зазначені зміни крізь призму «трискладового тесту» ЄСПЛ щодо законності, пропорційності та легітимності втручання у права людини, дійшли висновку, що делегування повноважень слідчого судді у частині санкціонування обшуку іншим учасникам процесу потенційно суперечить гарантіям статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [145]. Водночас, А. О. Шаповал у своїй роботі зазначає, якщо слідчий суддя за об'єктивних причин не може виконувати свої повноваження у певній місцевості в умовах воєнного стану, то керівник відповідного органу прокуратури має право винести постанову про дозвіл на проведення огляду чи обшуку, і ми з ним повністю в цьому погоджуємося [146]. Проте І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник та інші у науково-практичному коментарі до Розділу IX-1 КПК України звертають увагу на те, що передача повноважень від слідчого судді до керівника прокуратури не є абсолютною, вона залежить від об'єктивної неможливості виконання повноважень слідчим суддею, а сам

---

[143] Тищенко О. Закон щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: основні положення. Кримінальне право та процес. 06.05.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211059_zakon-shchodo-vdoskonalennya-poryadku-zdysnennya-krimnalnogo-provadzhennya-v-umovakh-vonnogo-stanu-osnovn-polozhennya (дата звернення: 14.03.2026).

[144] Кравчук О. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану: зміни до КПК. Вищий антикорупційний суд: офіційний сайт. 08.03.2022. URL: https://first.vaks.gov.ua/publications/kryminalne-provadzhennia-v-umovakh-voiennoho-stanu-zminy-do-kpk/ (дата звернення: 17.03.2026).

[145] Гнатюк А. Ю. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Полтавський правовий часопис.* 2022. № 3. С. 11-12. DOI: 10.21564/2786-7811.3.287943.

[146] Шаповал А. О. Огляд та обшук транспортного засобу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 56. С. 104. DOI: https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.56.22.

факт наявності такої неможливості має бути мотивовано у відповідній постанові прокурора[147].

По-друге, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» запроваджено виняток із заборони нічного проведення слідчих (розшукових) дій. За загальним правилом ч. 4 ст. 223 КПК України, проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22-ї до 6-ї години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. Після змін, внесених Законом № 2201-IX, ця заборона також не застосовується у разі здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану в порядку, встановленому ст. 615 КПК України[148]. Водночас сам факт дії воєнного стану не скасовує вимог ч. 4 ст. 223 КПК України. Нічне проведення обшуку допускається лише тоді, коли кримінальне провадження здійснюється в особливому режимі, тобто за наявності підстав та обставин, що обумовлюють застосування ст. 615 КПК України, а такі підстави мають бути відображені у процесуальних документах. Вважаємо, що таке нововведення забезпечує певну «раптовість» обшуку, необхідну для ефективного вилучення речей і документів до того, як підозрювані зможуть їх знищити чи приховати. Водночас слушно звертаємо увагу на те, що проведення нічного обшуку в умовах комендантської години може ускладнити забезпечення участі адвоката, що потенційно може вплинути на допустимість отриманих доказів.

---

[147] Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. С. 14-15. URL:https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5338/1/Osoblyvyi%20rezhym%20dosudovoho%20rozsliduvannia_4_2022.pdf (дата звернення: 18.02.2026).

[148] Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20 (дата звернення: 24.03.2026).

По-третє, також допускається обшук без залучення понятих. Відповідно до абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України (у редакції Закону № 2201-IX), у разі введення воєнного стану, якщо при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку обов'язково фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису (ч. 1 ст.615 КПК України).

Інститут понятих у кримінальному процесі виконує функцію незалежного процесуального контролю, покликаного підтвердити правильність фіксації порядку здійснення та результатів слідчої дії. Як обґрунтовано вказує М. В. Членов, участь понятих є гарантією правильного безпосереднього сприйняття при провадженні слідчих дій обставин та фактів, що мають значення для кримінального провадження, їх належного фіксування у процесуальних документах. Таким чином, законодавець, допускаючи проведення обшуку без понятих в умовах воєнного стану лише за наявності визначених у ст. 615 КПК України умов, запроваджує для таких випадків обов'язкову альтернативну форму гарантування достовірності результатів у вигляді безперервного відеозапису. Важливо, що зазначена зміна обумовлена не довільним рішенням законодавця, а об'єктивними обставинами, а саме, на прифронтових територіях та в зонах активних бойових дій залучення понятих є практично неможливим через небезпеку для їхнього життя. М. В. Членов також зауважує, що безперервний відеозапис має свої переваги перед участю понятих, зокрема, безперервний відеозапис забезпечує об'єктивну фіксацію всіх дій слідчо-оперативної групи без залежності від суб'єктивних чинників (уваги, добросовісності, обізнаності понятих), а матеріальний носій із записом може бути переглянутий судом необмежену кількість разів. Водночас ефективність цього альтернативного

механізму безпосередньо залежить від якості відеозапису (розрізненість, охоплення об’єкта, можливість ідентифікувати осіб та предмети)[149].

По-четверте, як зазначає у своїй роботі Р. Достатній, окрім продовження строків досудового розслідування, КПК України передбачає можливість зупинення досудового розслідування у виключних випадках (ст. 280 КПК України). Підставами для зупинення є строго визначені обставини, наприклад коли підозрюваний переховується і його місцеперебування невідоме, або тяжко захворів, або існують інші об’єктивні перешкоди для провадження розслідування. Наприклад, воєнний стан додатково обумовив спеціальну підставу, так згідно з п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК, у разі введення воєнного стану та відсутності об’єктивної можливості продовжувати й завершити розслідування і направити обвинувальний акт до суду, строк досудового розслідування може бути зупинений прокурором на підставі вмотивованої постанови[150].

Порядок проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій. Процесуальний порядок проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій включає три послідовні, але взаємопов’язані етапи: підготовчий етап; безпосереднє проведення (робочий етап); процесуальне оформлення (заключний етап). Таке тристадійне членування відповідає усталеним у криміналістичній доктрині уявленням про структуру обшуку як слідчої (розшукової) дії[151]. Особливості кожного з цих етапів в умовах надзвичайних ситуацій систематизовано у таблиці.

Етапи проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій

---

[149] Членов М. В. Особливості залучення понятих в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2024. № 1. С. 331-334. DOI: 10.32782/2408-9257-2024-1-58.

[150] Достатній Р. Строки під прицілом: аналіз прихованих порушень та їхнього впливу на права підозрюваних. HAS. 23.05.2025. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/dostatnii-rodion/articles/stroki-pid-pricilom-analiz-prixovanix-porusen-ta-yixnyogo-vplivu-na-prava-pidozriuvanix (дата звернення: 28.03.2026).

[151] Тактика обшуку: лекційний матеріал до навчальної дисципліни «Криміналістика». Національна академія внутрішніх справ : вебсайт. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/criminalistics/info/lec17.html (дата звернення: 31.03.2026).

Етап	Зміст діяльності	Специфіка в умовах надзвичайних ситуацій
Підготовчий	Документальне обґрунтування підстав; складання клопотання; формування слідчо-оперативної групи; визначення тактичних прийомів; забезпечення технічних засобів фіксації	Оцінка мінно-вибухової небезпеки; залучення саперів; взаємодія з підрозділами ЗСУ, НГУ, Національної поліції; забезпечення засобами індивідуального захисту
Безпосереднє проведення	Пред'явлення ухвали/постанови; роз'яснення прав; пошукові дії; вилучення речей і документів; залучення спеціалістів	Можливість нічного проведення в порядку ст. 615 КПК за наявності підстав для особливого режиму, проведення без понятих лише у разі об'єктивної неможливості їх залучення або небезпеки для їхнього життя чи здоров'я з обов'язковим безперервним відеозаписом; готовність до евакуації у разі загрози обстрілу
Процесуальне оформлення	Складання протоколу за ст. 104–106, 236 КПК; опис вилучених предметів; підписання всіма учасниками	Фіксація підстав непритягнення понятих; долучення відеозапису; звернення до слідчого судді/керівника прокуратури

Підготовчий етап. Суть підготовчого етапу полягає у раптовому проникненні слідчо-оперативної групи на об'єкт обшуку й у проведенні ряду невідкладних слідчих (розшукових) дій. Для виконання цієї мети вживають необхідні заходи (завдяки яким група може непомітно прибути на місце проведення обшуку): залишають транспортний засіб неподалік від місця, що обшукується; підходять до будинку і входять у нього поодинці чи невеликими групами (від двох до трьох чоловік). В цей же час слідчий

призначає спостереження за вікнами та за іншим виходом тощо. Прибувши до місця обшуку, слідчий запрошує понятих, представляється та повідомляє, що у даному приміщенні буде проводитися обшук. Слідчий чи прокурор повинен вжити відповідних заходів під час проведення обшуку у присутності осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмеженні або порушені. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим або прокурором. Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням пред'являють ухвала і надають її копію [152]. В умовах надзвичайних ситуацій особливого значення набуває завчасна оцінка оперативної обстановки, а саме визначення ймовірних загроз, визначення мінно-вибухової небезпеки, визначення можливого збройного опору тощо. Для цього на деокупованих і прифронтових територіях до проведення обшуку в обов'язковому порядку залучається саперний підрозділ [153].

Підготовчий етап обшуку охоплює визначення його мети, об'єктів та умов проведення, а також добір тактичних прийомів з урахуванням конкретної слідчої ситуації. Суттєве значення також має технічне оснащення, а саме фотоапаратура, відеокамери, ліхтарі, засоби зв'язку, упаковувальний матеріал тощо. Отже, крім протоколу обшуку, для фіксації його результатів можна складати також плани, схеми, використовувати фотозйомку (за правилами судової фотографії), а також відеозйомку. Під час фотозйомки фотографують ті місця, де були виявлені об'єкти пошуку, передовсім тайники, а також предмети, які передаються на відповідальне зберігання (щоб останні не були замінені). Якщо речові докази з певних причин не можуть зберігатися при кримінальній справі, то їх обов'язково фотографують. Складаючи протокол обшуку, у кожному випадку

---

[152] Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2021. № 3. С. 198. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36.

[153] Чайка Р. А. Процесуальні особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану в Україні. *Академічні візії*. 2025. № 44. С. 1. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15882750.

застосування фотозйомки та інших технічних засобів фіксації керуються нормами кримінального процесуального закону. Фотознімки, зроблені на місці обшуку, є для суду важливою наочно-доказовою інформацією [154]. Згідно з узагальненнями В. Ю. Шепітька та інших вітчизняних науковців-криміналістів, ефективність обшуку визначається старанністю підготовки до його проведення, а до основних елементів підготовки належать підготовка до вилучення і дослідження речей підозрюваного. Саме це, на думку вчених і зумовлює невідкладність проведення обшуку для виявлення та вилучення предметів, які можуть бути доказами по кримінальному провадженню [155].

Безпосереднє проведення обшуку. Слідчий або прокурор пред'являє особі, у якої проводиться обшук (або повнолітньому члену її сім'ї, а в разі їх відсутності представнику управителя будинку чи органу місцевого самоврядування), ухвалу слідчого судді або постанову керівника прокуратури. Якщо обшук проводиться у невідкладному порядку без судового дозволу, слідчий або прокурор зобов'язані роз'яснити підстави проникнення.

Відповідно до ст. 236 КПК України, слідчий має право: відкривати закриті приміщення та сховища, якщо в цьому перешкоджає власник; відсторонювати осіб, які заважають проведенню слідчої дії; провести особистий обшук осіб, які перебувають у місці проведення обшуку, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети чи документи, що мають значення для кримінального провадження. При цьому особистий обшук проводиться тільки особою тієї ж статі, що й особа, яка підлягає обшуку. Наявність у слідчого чи прокурора відповідних повноважень для проведення особистого обшуку осіб, котрі перебувають у місці проведення обшуку, безпосередньо обумовлена ухвалою слідчого судді

---

[154] Маркусь В. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2007. С. 317. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/markus.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

[155] Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. і допов. Київ : Ін Юре, 2016. С. 320. URL: https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/17/shepitko.pdf (дата звернення: 24.02.2026).

або постановою керівника прокуратури. На підставі ч. 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 та ч. 5 ст. 236 КПК України за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження.

Обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката (представника) на вимогу такої особи. Неявка адвоката (представника) для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі (ч.5 ст. 236 КПК).

У судовій практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду сформовано низку правових позицій щодо обшуку, адже саме під час цієї слідчої (розшукової) дії найчастіше допускаються порушення кримінального процесуального законодавства України[156]. Проте ці позиції стосуються різних питань, ухвалені за різних фактичних обставин і мають різні межі застосування, тому їх доцільно розглянути окремо.

Перша позиція стосується технічного фіксування розгляду клопотання про обшук. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у постанові від 19 січня 2026 р. у справі № 336/4830/22 розглядала касаційну скаргу засудженого за ч. 1 ст. 309 КК України, який стверджував, що ухвалу про дозвіл на обшук його житла слідчий суддя постановив без повного технічного фіксування судового засідання. Суд зазначив, що відповідно до ч. 4 ст. 234 КПК України клопотання про обшук розглядається за участю слідчого або прокурора і в такому разі вимагає обов'язкового фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження. Винесення за таких обставин ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи без повної технічної фіксації засідання

---

[156] Недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав та свобод людини (стаття 87 КПК України) : огляд правових позицій Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL: https://court.opendatabot.ua/lp/nedopustymist-dokaziv-otrymanykh-vnaslidok-istotnoho-porushennia-prav-ta-svobod-liudyny-stattia-87-891 (дата звернення: 28.02.2026).

тягне визнання доказів, отриманих під час виконання такої ухвали, недопустимими відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК України[157]. Межі застосування цього висновку визначаються участю слідчого або прокурора у розгляді клопотання, з якою закон пов'язує обов'язок технічного фіксування.

Друга позиція стосується застосування кайданків під час обшуку. У постанові від 24 липня 2025 р. у справі № 183/7067/22 Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду розглядав доводи сторони захисту про недопустимість протоколу обшуку, під час якого до обвинуваченого військовослужбовця, що мав відповідну спеціальну підготовку, було застосовано кайданки. Суд дійшов висновку, що таке обмеження є правомірним, якщо воно здійснено не з метою отримання доказів, а для забезпечення безпеки учасників слідчої дії та запобігання перешкоджанню проведенню обшуку, особливо коли особа здатна чинити фізичний опір[158]. Межі застосування цього висновку визначаються метою та співмірністю обмеження. Застосування кайданків для отримання доказів може розцінюватися як поводження, що принижує гідність, тобто як істотне порушення прав людини, що тягне недопустимість доказів відповідно до ст. 87 КПК України. Крім того, у цій справі ухвалу апеляційного суду було скасовано з призначенням нового розгляду, тому наведений висновок слід сприймати як оцінку саме законності застосування кайданків під час обшуку.

Третя позиція стосується відсутності у матеріалах провадження відеозапису обшуку. У постанові від 20 червня 2024 р. у справі № 164/431/20 Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду розглядав справу особи, засудженої за ч. 1 ст. 263 та ч. 1 ст. 263-1 КК України, у житлі якої за ухвалою слідчого судді та за участю двох понятих було проведено обшук і

---

[157] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19 січня 2026 р., справа № 336/4830/22, провадження № 51-1139кмо25. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133579181 (дата звернення: 27.02.2026).

[158] Мамченко Н. Застосування кайданків під час обшуку є правомірним, якщо це потрібно для безпеки учасників слідчих дій та запобігання перешкоджання обшуку – Верховний Суд. Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/339555-primenenie-naruchnikov-vo-vremya-obyska-pravomerno-esli-eto-neobkhodimo-dlya-bezopasnosti-uchastnikov-sledstvennykh-deystviy-i-predotvrascheniya-prepyatstviy-obysku-verkhovnyy-sud (дата звернення: 15.10.2026).

виявлено вогнепальну зброю та боєприпаси. У протоколі зазначалося про застосування відеокамери, однак відеозапис до матеріалів провадження долучено не було. Суд визнав це порушенням ч. 2 ст. 104 КПК України, проте зазначив, що недолучення до матеріалів кримінального провадження відеозапису обшуку не може бути безумовною підставою для визнання протоколу такої слідчої дії та похідних від неї результатів експертиз недопустимими доказами[159]. Цей висновок має обмежену сферу застосування, адже суд врахував, що обшук проводився за ухвалою слідчого судді, поняті підтвердили зміст протоколу і не висловили зауважень, а сторона захисту не оспорювала факту вилучення речей. На нашу думку, він не може автоматично поширюватися на обшук без понятих у порядку ст. 615 КПК України, коли безперервний відеозапис є обов'язковою формою фіксації ходу і результатів слідчої дії.

Четверта позиція стосується участі захисника. У постанові від 2 травня 2024 р. у справі № 676/4040/20 Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду розглядав справу про пропозицію неправомірної вигоди слідчому, у якій після затримання підозрюваного без участі захисника було проведено огляд місця події, а саме службового кабінету слідчого, де на робочому столі виявлено грошові кошти. Суд зазначив, що відсутність захисника під час цього огляду не тягне недопустимості отриманих доказів, адже немає підстав вважати, що речові докази були отримані саме внаслідок відсутності адвоката у значенні ч. 1 ст. 87 КПК України, оскільки його присутність чи відсутність не могла вплинути на їх існування, яке не залежить від волі засудженого[160]. Межі цього висновку обмежуються

---

[159] Мамченко Н. Захисник стверджував, що протокол обшуку є недопустимим доказом, бо не здійснювалась аудіо та відеофіксація: що вирішив Верховний Суд. Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/308128-zaschitnik-utverzhdal-chto-protokol-obyska-yavlyaetsya-nedopustimym-dokazatelstvom-potomu-chto-ne-proizvodilas-audio-i-videofiksatsiya-chto-reshil-verkhovnyy-sud (дата звернення: 16.10.2026).

[160] Коли відсутність адвоката не впливає на допустимість доказів, отриманих під час слідчої дії – рішення ВС. Національна асоціація адвокатів України : офіційний сайт. 27.06.2024. URL: https://unba.org.ua/news/9277-koli-vidsutnist-advokata-ne-vplivae-na-dopustimist-dokaziv-otrimanih-pid-chas-slidchoi-dii-rishennya-vs.html (дата звернення: 16.10.2026).

речовими доказами, існування яких не залежить від волі особи, і не поширюються на показання підозрюваного, для яких право на захист має визначальне значення. Також він не охоплює випадків, коли слідчий чи прокурор не допустили захисника до обшуку всупереч вимогам ч. 1 ст. 236 КПК України.

П'ята позиція стосується правового статусу службового кабінету. У постанові від 14 вересня 2023 р. у справі № 521/18533/15-к Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду розглядав справу службової особи районної адміністрації міської ради, обвинуваченої в одержанні неправомірної вигоди, у службовому кабінеті якої без ухвали слідчого судді було проведено слідчу дію та виявлено грошові кошти. Суд зазначив, що службовий кабінет сам по собі не може вважатися житлом чи іншим володінням особи. Якщо у матеріалах провадження відсутні обставини щодо можливості службової особи розумно розраховувати на використання кабінету для свого приватного життя або на збереження конфіденційності в межах службового кабінету, або вирішувати, коли і яким чином надавати до нього доступ, то на службовий кабінет особи не поширюються гарантії від втручання в приватне життя, передбачені Конституцією України та нормами КПК України, і проведення в ньому слідчої дії не вимагає дозволу суду[161]. Отже, цей висновок не є універсальним і залежить від встановлення у кожному конкретному провадженні того, чи мала особа розумні очікування щодо приватності у відповідному приміщенні.

В умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій до проведення обшуку, як правило, залучаються підрозділи Національної поліції, Служби безпеки України, а в зонах активних бойових дій ще і підрозділи Збройних Сил України або Національної гвардії. Взаємодія між слідчо-оперативною

---

[161] Коли обшук у службовому кабінеті чиновника не потребує санкції слідчого судді, а відсутність захисника не тягне недопустимість доказів: Верховний Суд висловив позицію. Судово-юридична газета. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/294496-kogda-obysk-v-sluzhebnom-kabinete-chinovnika-ne-nuzhdaetsya-v-sanktsii-sledstvennogo-sudi-a-otsutstvie-zaschitnika-ne-vlechet-nedopustimost-dokazatelstv-verkhovnyy-sud-vyskazal-pozitsiyu (дата звернення: 17.10.2026).

групою і силовими підрозділами є однією з ключових умов успішного та безпечного проведення слідчої дії. Координацію здійснює прокурор, як процесуальний керівник, що несе відповідальність за законність обшуку[162]. З приводу проведення слідчих (розшукових) дій під час воєнної небезпеки В. Рогальська та В. Болгаренко зазначають, що в умовах бойових дій перед виїздом на обшук слідчому рекомендується підготувати маршрут, вивчити рельєф місцевості та забезпечити безпеку членів групи і супровід. Інформацію про розташування військових об'єктів, зони активних бойових дій, мінні загорожі тощо можна отримати від військового командування на місці дислокації. Практика свідчить, що працівники поліції узгоджують можливість проведення слідчих (розшукових) дій із командуванням відповідних військових підрозділів. Далі дослідники зазначають, що СОГ повинна бути забезпечена належним захисним спорядженням, зокрема бронежилетами, шоломами та іншими засобами індивідуального захисту. Зокрема, В. Рогальська та В. Болгаренко підкреслюють, що обшук проводити дозволяється виключно після підтвердження відповідними спеціалістами (вибухотехніками/саперами) відсутності небезпечних вибухових матеріалів на території місця проведення обшуку[163]. Отже є підстава вважати, що така позиція є абсолютно правильною.

Важливою тактичною особливістю в умовах надзвичайних ситуацій є необхідність постійної готовності до евакуації у разі загрози авіабомбардування, артилерійського обстрілу або активізації бойових дій.

Процесуальне оформлення результатів обшуку. За результатами обшуку обов'язково складається протокол відповідно до вимог статей 104-106 та ст. 236 КПК України. Протокол повинен містити: місце, дату та час початку й закінчення обшуку; перелік осіб, що брали участь у слідчій дії;

---

[162] Тактика обшуку: лекційний матеріал до навчальної дисципліни «Криміналістика». Національна академія внутрішніх справ : вебсайт. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/criminalistics/info/lec17.html (дата звернення: 31.03.2026).

[163] Рогальська В., Болгаренко В. Особливості проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спец. вип*. 2024. № 1. С. 139-140. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-5-21.

відомості про речі та документи, що були виявлені й вилучені; зауваження та заяви учасників; підписи всіх учасників. Усі вилучені предмети та документи повинні бути описані у протоколі з зазначенням індивідуальних чи родових ознак, загальної кількості та стану. Протокол підписується усіма учасниками обшуку.

Аналіз судової практики свідчить, що неналежне складання протоколу обшуку може призвести до визнання його недопустимим доказом. Зокрема, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 306/2629/17 дійшов висновку, що протокол обшуку, в якому відсутні ідентифікаційні ознаки виявлених та вилучених речей (не зазначено марки, моделі, номера, а також характерних ознак), є недопустимим доказом [164]. До типових недоліків протоколів обшуку, які виявляються у судовій практиці, та взагалі порушень при проведенні обшуків на думку О. Кабанця також належать: активна участь понятого у проведенні обшуку; відсутність у протоколі обшуку підпису особи, яка його проводила; неспівпадіння кількості учасників обшуку, вказаних у протоколі та зафіксованих на відеозаписі; проведення обшуку без участі понятих; залучення курсантів у якості понятих; відсутність фіксації ходу проведення обшуку та процесу упакування вилучених речей, а також ненадання такого відеозапису для дослідження суду, дослідження копії такого відеозапису замість оригіналу; незазначення в протоколі обшуку ідентифікаційних ознак технічних пристроїв, за допомогою яких здійснювалась відеофіксація обшуку; проведення обшуку в нічний час; проведення обшуку без участі захисника/перекладача [165].

При проведенні обшуку без понятих (відповідно до ст. 615 КПК України) протокол повинен містити посилання на підстави застосування

---

[164] У яких випадках протокол обшуку є недопустимим доказом: позиція ВС. Судова влада України. Миколаївський апеляційний суд. 03.11.2020. URL: https://mka.court.gov.ua/sud4812/pres-centr/news/1016908/ (дата звернення: 07.04.2026).

[165] Кабанець О. Висновки Верховного Суду щодо процесуальних порушень безпосередньо під час проведення обшуку. HSA. 24.07.2024. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/visnovki-verxovnogo-sudu-shhodo-procesualnix-porusen-bezposerednyo-pid-cas-provedennia-obsuku (дата звернення: 09.04.2026).

цього виняткового порядку (об'єктивна неможливість залучення понятих або небезпека для їхнього життя чи здоров'я) та фіксувати факт здійснення безперервного відеозапису. Відеозапис долучається до матеріалів кримінального провадження в установленому порядку і є рівноцінним засобом фіксації ходу слідчої дії. Касаційний кримінальний суд у своїй правовій позиції наголосив, що недолучення до матеріалів кримінального провадження відеозапису обшуку не може бути безумовною підставою для визнання протоколу такої слідчої дії та похідних від неї результатів експертиз недопустимими доказами[166]. Проте вважаємо, що за наявності обґрунтованих сумнівів у достовірності протоколу, відсутність відеозапису може стати істотним фактором при оцінці допустимості доказів.

При проведенні невідкладного обшуку слідчий або прокурор зобов'язані невідкладно, тобто в якнайкоротший технічно можливий строк, звернутися до слідчого судді або у випадках, передбачених ст. 615 КПК України, коли слідчий суддя об'єктивно не може виконувати свої повноваження, до керівника органу прокуратури з клопотанням, в якому мають зазначити підстави проведення невідкладного обшуку, місце його проведення, відомості про виявлені та вилучені об'єкти, а також матеріали, що підтверджують невідкладність проведення слідчої дії без попередньої ухвали. Слідчий суддя (керівник органу прокуратури), розглядаючи таке клопотання відповідно до ст. 234 КПК України, перевіряє, чи дійсно були наявні підстави для невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи. У постанові Верховного Суду від 14 березня 2024 р. у справі № 288/1206/16-к сформульовано принципову правову позицію, а саме, якщо на час проникнення органами досудового розслідування до житла особи з метою проведення обшуку в суді не закінчений розгляд клопотання прокурора про надання дозволу на проведення цієї слідчої дії, то

---

[166] Недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав та свобод людини (стаття 87 КПК України) : огляд правових позицій Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL: https://court.opendatabot.ua/lp/nedopustymist-dokaziv-otrymanykh-vnaslidok-istotnoho-porushennia-prav-ta-svobod-liudyny-stattia-87-891 (дата звернення: 28.02.2026).

проникнення до житла є незаконним, а отримані за результатами цієї слідчої дії докази є недопустимими[167].

Особливості обшуку на деокупованих і тимчасово окупованих територіях. Проведення обшуку на деокупованих територіях та у районах, що перебували під тимчасовою окупацією, відзначається значною специфікою. За даними, наведеними В. Рогальською та В. Болгаренком, станом на 13 вересня 2024 р. до слідчих суддів судів Херсонської області після деокупації було подано 196 клопотань на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи [168]. Ця статистика засвідчує масштаб слідчої роботи, яка здійснюється на звільнених від окупації землях, і водночас вказує на необхідність методологічно виваженого підходу до організації відповідних слідчих дій у таких специфічних умовах.

На деокупованих територіях правоохоронці стикаються з небезпечним явищем, це міни. А. Ізвощікова зазначає, що станом на квітень 2023 року 174 тисяч квадратних кілометрів території України потенційно забруднені вибухонебезпечними предметами. Найбільш забрудненими наразі є Херсонщина, Харківщина, частково Миколаївщина, Запоріжжя, Донеччина, Сумщина, Чернігівщина та Київщина[169].

---

[167] Постанова Верховного Суду від 14 березня 2024 р., судова справа № 288/1206/16-к, провадження № 51-5281км23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117788854 (дата звернення: 11.04.2026).

[168] Рогальська В., Болгаренко В. Особливості проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спец. вип.* 2024. № 1. С. 136. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-5-21.

[169] Ізвощікова А. У ДСНС розповіли про обсяги забруднення України вибухонебезпечними предметами. Суспільне. Новини. 13.04.2023. URL: https://suspilne.media/445278-u-dsns-rozpovili-pro-obsagi-zabrudnenna-ukraini-vibuhonebezpecnimi-predmetami/ (дата звернення: 14.04.2026).

Класифікація проблемних аспектів проведення обшуку на деокупованих територіях

Категорія проблем	**Конкретні прояви**	**Шляхи вирішення**
Безпекові	Мінна небезпека; наявність диверсійних груп; артилерійські обстріли; снайперські позиції	Обов'язкове залучення саперів та військових підрозділів; бронежилети і шоломи
Інфраструктурні	Руйнування об'єктів обшуку; відсутність зв'язку; непрохідність доріг	Використання мобільних засобів зв'язку; пересування у складі колон; резервне планування маршрутів
Процесуальні	Неможливість залучення понятих; відсутність власника майна; знищені документи на майно	Безперервний відеозапис; залучення представника органу місцевого самоврядування; дії за ст. 615 КПК України
Організаційні	Розмежування функцій між правоохоронцями та військовими; координація з ДСНС	Заздалегідь затверджені спільні інструкції; керівна роль прокурора – процесуального керівника
Доказові	Ризик визнання доказів недопустимими; надмірне застосування ст. 233 ч. 3 КПК України	Ретельна документальна фіксація підстав; дотримання вимог ст. 87 і 615 КПК України

З урахуванням зазначених факторів виникає питання щодо суб'єктного складу слідчої групи на деокупованих і прифронтових територіях. Практика свідчить, що до складу таких груп включаються: слідчий або прокурор як процесуально відповідальна особа; оперативні співробітники Національної поліції, СБУ або військової контррозвідки; сапери, відповідальні за перевірку

об’єкту на мінну небезпеку; спеціалісти-криміналісти; у разі потреби перекладачі, спеціалісти у галузі інформаційних технологій (зокрема для роботи з електронними носіями інформації, які часто містять сліди кримінальних правопорушень, скоєних особами, які співпрацювали з окупаційними адміністраціями). Координація між усіма учасниками груп є критично важливою для забезпечення особистої безпеки правоохоронців [170]. Як зазначається у науково-практичному посібнику поважних фахівців, проведення слідчого огляду на деокупованих територіях характеризується поєднанням низки складних проблем. Автори цієї праці виокремлюють низку проблем, які пов’язані з виявленням, документуванням та розслідуванням злочинів, вчинених на небезпечних територіях. А саме, проблеми виявлення воєнних злочинів насамперед полягають у скороченні джерел інформації про такі правопорушення. Наприклад, це перебої зі зв’язком та постійні обстріли які унеможливлюють вчасне звернення потерпілих або свідків до правоохоронних органів. Значна кількість населення евакуюється із небезпечних територій, що досить часто призводить до втрати з ними зв’язку. Така проблема найчастіше трапляється на деокупованих територіях і ускладнюється тим, що частина населення евакуюється на територію держави-агресора, а це унеможливлює зв’язок взагалі. Таким чином, з реальними потерпілими від злочинів та свідками таких злочинів відсутній зв’язок, що унеможливлює процес виявлення та розслідування злочинів. Значущою є проблема щодо роботи правоохоронних органів на територіях де проводяться активні бойові дії. Основним способом вирішення вказаної проблеми є значне скорочення часу проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії, а отже і часу перебування співробітників у зоні підвищеного ризику. З метою усунення небезпеки втрати доказів, через скорочення часу слідчої (розшукової) дії, може бути залучена більша кількість співробітників

---

[170] Рогальська В., Болгаренко В. Особливості проведення обшуку на деокупованих територіях в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Спец. вип.* 2024. № 1. С. 140-141. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-5-21.

тощо [171]. Вважаємо, що досвід шановних колег у вказаному вище дослідженні може бути взятий до відома, при плануванні та проведенні обшуків на небезпечних територіях.

Не оминає актуальності і проблема проведення обшуку за участю неповнолітніх. А саме, проведення обшуку в житлі, де проживає дитина, або за участю неповнолітнього підозрюваного вимагає особливої процесуальної обережності з боку слідчого. Якщо неповнолітній виступає підозрюваним, його участь у слідчих діях має здійснюватися виключно у присутності законного представника та захисника, що є обов'язковою процесуальною гарантією, закріпленою у статті 490 КПК України. У випадку, коли дитина лише проживає у житлі, що обшукується, але не є суб'єктом провадження, КПК України не містить спеціальної норми, яка б прямо регулювала цей аспект, що, на наш погляд, є прогалиною у законодавстві. З доктринальної точки зору, слідчий у такій ситуації зобов'язаний керуватися загальними засадами кримінального провадження, зокрема принципом поваги до людської гідності, закріпленим у статті 11 КПК України. Таким чином, питання процесуального захисту дитини, яка не є учасником провадження, але опиняється у сфері його впливу, потребує окремого законодавчого врегулювання.

Іншою, як на нас не малозначною проблемою, є проблема проведення обшуку в умовах повітряної загрози. Адже сьогодні це досить актуально. Вважаємо, що ця проблема заслуговує на окрему уваги науковців та практиків. Попри свою практичну актуальність, ця проблема на сьогодні залишається законодавчо неврегульованою. Переривання дій для забезпечення безпеки учасників може створювати ризики втрати або зміни доказової інформації. Тому під час підготовки обшуку доцільно визначати

---

[171] Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти : наук.-практ. посіб. / Клименко І. В., Цуцкірідзе М. С., Гловюк І. В. та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокуренка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : Право, 2024. С. 319-320. URL: https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/4d8a5fcd-ce4f-4673-9f31-ade051e082af (дата звернення: 14.02.2026).

доступні укриття, порядок переміщення учасників та можливі заходи збереження місця обшуку. Такі заходи не повинні затримувати необхідне укриття чи евакуацію або вимагати залишення працівників правоохоронних органів у небезпечній зоні виключно для охорони доказів.

Допустимість доказів, отриманих під час обшуку в умовах надзвичайних ситуацій. Питання допустимості доказів, отриманих при проведенні обшуку в умовах воєнного стану, є одним з найбільш дискусійних у сучасній доктрині та судовій практиці. Загальне правило недопустимості доказів закріплено у ст. 87 КПК України, яка передбачає, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. До підстав визнання доказів недопустимими, зокрема, належить здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. У доктрині О. В. Крикунов та Г. В. Денісова узагальнюють, що доказ визнається допустимим за одночасного дотримання двох загальних умов: 1) позитивної умови, коли доказ отриманий з неухильним дотриманням порядку, встановленого чинним кримінальним процесуальним законодавством (ст. 86 КПК України); 2) негативної умови, коли доказ сформовано без істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією, законами та ратифікованими міжнародними договорами України (ст. 87 КПК України)[172].

Водночас Закон України Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану № 2201-IX від 14.04.2022 року вніс зміни до ст. 87 КПК України, уточнивши, що норми про недопустимість доказів, які пов’язані з проведенням обшуку за ухвалою слідчого судді без обов’язкового фіксування засідання, застосовуються з урахуванням особливостей, встановлених ст. 615 КПК України. Це означає,

---

[172] Крикунов О. В., Денісова Г. В. Загальні умови допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 86. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/14-3.pdf (дата звернення: 17.04.2026).

що докази, отримані під час обшуку, санкціонованого керівником органу прокуратури (замість слідчого судді) відповідно до ст. 615 КПК України, є допустимими, якщо в іншому не порушено вимог КПК[173]. Проте вважаємо, що тут не розглядається стовідсоткова презумпція допустимості доказів, які були отримані в межах ст. 615 КПК України. Адже вказана норма всього на всього регламентує порядок отримання доказів, а вже питання їх допустимості буде все одно вирішувати суд на підставі ст. 86 КПК України.

Верховний Суд України розглядаючи питання стосовно допустимості доказів, які були отримані в ході невідкладних обшуків, дійшов висновку, що при оцінці допустимості доказів судам треба з'ясувати: наявність реальних (а не надуманих) підстав для невідкладності обшуку; факт вжиття слідчим усіх залежних від нього заходів для дотримання процесуальних гарантій; своєчасність подання клопотання до слідчого судді після завершення обшуку; вплив порушення процесуальної форми на достовірність отриманих відомостей. Отже постанова Верховного Суду України від 2 листопада 2021 р. у справі № 662/2/21 підтверджує, що сам лише факт невиконання формальних вимог закону при збиранні і фіксації доказів ще не є безумовною підставою для визнання доказів недопустимими. В цьому випадку суд зобов'язаний зважити на всю сукупність обставин справи[174]. Ця концепція отримала назву «критерію істотності порушення», відповідно до якого для визнання доказу недопустимим необхідно встановити саме істотність порушення прав і свобод людини, а не просто формальне недотримання якоїсь процесуальної норми[175].

---

[173] Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 16. Ст. 69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text (дата звернення: 14.02.2026).

[174] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02 листопада 2021 р., справа № 662/2/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100846859 (дата звернення: 19.04.2026).

[175] Недопустимість доказів, отриманих унаслідок істотного порушення прав та свобод людини (стаття 87 КПК України) : огляд правових позицій Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. URL: https://court.opendatabot.ua/lp/nedopustymist-dokaziv-otrymanykh-vnaslidok-istotnoho-porushennia-prav-ta-svobod-liudyny-stattia-87-891 (дата звернення: 28.02.2026).

Формування зазначеного підходу простежується і у правозастосовній практиці Касаційного кримінального суду послідовно упродовж тривалого часу, зокрема, ще у постанові від 29 січня 2019 р. у справі № 466/896/17 суд наголосив на необхідності оцінки сукупності обставин при вирішенні питання про допустимість доказів, отриманих за результатами обшуку, та окреслив підхід, за яким не кожне відхилення від процесуальної форми автоматично тягне втрату доказового значення отриманих відомостей. А саме, Касаційний кримінальний суд (у складі Верховного Суду) зазначив, що проводити за ухвалою слідчого судді обшук в житлі чи іншому володінні особи, має тільки той слідчий, якому ухвалою слідчого суді надається на це право. Проте слідчий доручив обшук оперативним підрозділам, що істотно порушило права та свободи засудженого[176].

Отже звертаємо увагу на те, що принцип допустимості доказів в умовах воєнного стану має тлумачитися з урахуванням міжнародних стандартів, згідно зі ст. 15 ЄКПЛ, інколи держава може відступати від окремих зобов'язань під час війни або надзвичайного стану, якщо такі заходи є суворо необхідними і не суперечать іншим зобов'язанням за міжнародним правом[177]. Таким чином, посилаючись на вищезазначене, тимчасові процесуальні обмеження прав та свобод людини, які встановлені ст. 615 КПК України, можуть вважатися правомірними відступами від стандартів ЄКПЛ за умови їх пропорційності застосування та тимчасового характеру. Україна, реалізовуючи право на дерогацію, з початку повномасштабного вторгнення звернулася до Генерального секретаря Ради Європи із повідомленням про відступ від окремих зобов'язань за ЄКПЛ, що юридично легітимізує запровадження особливого режиму досудового розслідування.

---

[176] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29 січня 2019 р., справа № 466/896/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://zakononline.ua/court-decisions/show/79601140 (дата звернення: 21.04.2026).

[177] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. : ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 23.04.2026).

У судовій практиці Європейського Суду з прав людини щодо України з питань обшуку, центральне місце посідає справа «Головань проти України», де Суд встановив порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з непропорційним характером проведеного обшуку. ЄСПЛ констатував порушення як ст. 8, так і ст. 13 Конвенції через відсутність обґрунтування в постанові слідчого про проведення обшуку, його проведення без санкції суду та ігнорування заперечень заявника-адвоката щодо обшуку в його офісі[178]. У справі «Багієва проти України» (рішення від 28 квітня 2016 р., заява № 41085/05) Суд визнав непропорційним втручання у право на недоторканність житла, оскільки попередній судовий дозвіл на обшук містив надмірно узагальнені формулювання й не забезпечив належних гарантій від можливих зловживань під час його проведення. Це рішення підтверджує усталену позицію ЄСПЛ, що обшук у житлі має здійснюватися лише на підставі вмотивованого рішення суду, коли для цього є законодавчі підстави, законна мета і нагальна необхідність, а сам судовий дозвіл повинен чітко визначати обсяг обшуку та предмети, що підлягають відшуканню[179].

Підводячи підсумок можна визначити певні проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання обшуку.

По-перше, залишається неврегульованим чіткий перелік «невідкладних обставин», що є підставою для обшуку без судового дозволу. Наявні дослідження доводять, що відсутність конкретизованого переліку призводить до зловживань, невідкладний обшук перетворюється на систематичну практику, а не залишається винятком для справді надзвичайних ситуацій, що без законодавчого закріплення вичерпного переліку невідкладних обставин інститут невідкладного обшуку продовжуватиме використовуватися як інструмент обходу судового контролю.

---

[178] Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів «Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя». К.: BAITE, 2017. С. 199. URL: https://nsj.gov.ua/files/1506325766general%20trainers-p5.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

[179] Справа «Багієва проти України» (Заява № 41085/05): рішення Європейського суду з прав людини від 28 квітня 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b65 (дата звернення: 27.04.2025).

По-друге, потребує уваги практична реалізація судового контролю за рішеннями керівника органу прокуратури про проведення обшуку. Частина 4 ст. 615 КПК України передбачає можливість судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора, слідчого, прийнятих або вчинених на виконання повноважень, визначених цією статтею. Тому предметом подальшого дослідження має бути ефективність реалізації цього права, зокрема за умов бойових дій, перебоїв зв'язку та обмеженого доступу до суду.

По-третє, у законодавстві бракує чіткого регулювання порядку проведення обшуку у разі, коли об'єкт обшуку не може бути ідентифікований (повністю зруйнований, кинутий власником тощо), а також порядку поводження з майном, виявленим у місцях, до яких взагалі не визначено жодного правомочного власника. Практика проведення обшуків на деокупованих територіях свідчить, що такі ситуації є радше правилом, аніж винятком, однак законодавчого розв'язання вони наразі не отримали.

По-четверте, необхідне детальне нормативне врегулювання взаємодії слідчих органів із підрозділами Збройних Сил України та Національної гвардії під час проведення обшуків у зонах активних бойових дій, зокрема розмежування функцій та відповідальності між учасниками слідчих груп. Зауважимо, що наявних підзаконних актів та внутрішніх інструкцій правоохоронних органів недостатньо для забезпечення чіткого розмежування процесуальних повноважень.

По-п'яте, актуальною є проблема забезпечення гарантій участі адвоката (захисника) при проведенні обшуку в умовах воєнного стану, особливо в комендантську годину. У науково-практичних джерелах наголошується, що можливість оперативного прибуття захисника на місце обшуку в нічний час або в умовах комендантської години є значно обмеженою, що негативно впливає на реалізацію права особи на правову допомогу (ст. 59 Конституції України, ст. 20 КПК України).

По-шосте, чинне кримінальне процесуальне законодавство України забезпечує процесуальні гарантії для неповнолітнього підозрюваного під час обшуку, однак залишає неврегульованим питання захисту дитини, яка не є учасником провадження, але фактично перебуває у сфері його впливу. Зазначена прогалина потребує окремого законодавчого врегулювання з метою забезпечення належного рівня захисту прав та інтересів дитини у кримінальному провадженні.

Таким чином, підстави та порядок проведення обшуку в умовах війни і надзвичайних ситуацій є комплексним правовим явищем, що поєднує загальні засади кримінального процесуального права зі спеціальними нормами, зумовленими особливостями правового режиму. Законодавець, запровадивши Законом № 2201-IX суттєві зміни до КПК України, намагався збалансувати ефективність досудового розслідування з необхідністю збереження процесуальних гарантій. Проте правозастосовна практика виявляє потребу у подальшому законодавчому вдосконаленні зазначеної сфери, зокрема в частині:

– конкретизованого визначення підстав для невідкладного обшуку в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема шляхом формування в ст. 233 КПК України вичерпного переліку невідкладних обставин;

– встановлення продовженого строку для звернення до слідчого судді у разі об’єктивної неможливості його дотримання, з одночасним закріпленням обов’язку обґрунтування такої неможливості у відповідному процесуальному документі;

– уточнення процесуальних гарантій реалізації передбаченого ч. 4 ст. 615 КПК України права на судове оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора, слідчого за наявності об’єктивних перешкод для своєчасного звернення до суду;

– врегулювання особливостей взаємодії слідчих органів із силовими структурами в умовах активних бойових дій на рівні спільного нормативного акта Офісу Генерального прокурора, МВС, СБУ, Міністерства оборони;

– запровадження додаткових гарантій права на правову допомогу, зокрема регламентації механізму дистанційної участі захисника під час проведення обшуку в умовах обмеженого доступу до території. Щоб дистанційна участь захисника не мала формального характеру і забезпечувала ефективну правничу допомогу, у законі доцільно закріпити механізм її реалізації. Такий механізм має передбачати електронну ідентифікацію захисника, перевірку його повноважень та відомостей про статус адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів України; можливість конфіденційного спілкування з клієнтом до початку та під час обшуку через окремий канал зв'язку без доступу сторонніх осіб; ознайомлення з ухвалою слідчого судді чи постановою керівника органу прокуратури та іншими процесуальними документами шляхом передання їх електронних копій до початку обшуку. Необхідно також передбачити забезпечення стабільного зв'язку та тимчасове переривання обшуку в разі його втрати, якщо таке переривання не створює реальної загрози втрати доказів. Перебіг обшуку та дистанційна участь захисника мають безперервно фіксуватися технічними засобами з долученням відповідного запису до матеріалів кримінального провадження;

– розроблення і затвердження методичних рекомендацій щодо проведення обшуку на деокупованих і прифронтових територіях, які б деталізували процесуальні і тактичні особливості з урахуванням правозастосовного досвіду 2022-2026 рр.

У цілому ж, виявлені законодавчі прогалини не знецінюють загальний позитивний ефект Закону № 2201-IX, адже вважаємо, що він таки створив необхідну правову основу для безперервного функціонування системи кримінального судочинства у найскладніших умовах повномасштабної агресії росії проти України. Слід також зауважити на необхідності подальшої конкретизації та гармонізації норм розділу IX[1] чинного КПК України з практикою ЄСПЛ і практикою Верховного Суду. Вважаємо, що на найближчу перспективу це має стати пріоритетом законотворчої роботи

науковців у сфері кримінальної юстиції. Адже вважаємо що збалансування інтересів розслідування і захисту конституційних прав людини, повинно залишатися ключовим завданням, вирішення якого і визначає якість кримінально-процесуальної діяльності в умовах війни та інших надзвичайних ситуацій.

2.2. Особливості проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)

Як слідча (розшукова) дія, обшук поєднує в собі потужний інструмент державного примусу та пряме втручання у конституційні й міжнародновизнані права і свободи людини. Це актуалізує необхідність системного аналізу нормативно-практичного (праксеологічного) інструментарію, здатного збалансувати публічний інтерес в ефективності досудового розслідування та приватні інтереси людини.

Найбільш критичним питання пропорційності стає в період надзвичайних ситуацій, коли стандартний (ординарний) порядок роботи органів досудового розслідування та суду зазнає суттєвих деформацій або стає неможливим.

Кризові моменти зумовлюють потребу змін внутрішньої системи кримінального провадження, коли вона за існуючою структурою не спроможна вирішувати завдання, які на неї покладаються, що є гарантією її адаптивності та стійкості[180][181].

Проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) в умовах війни зазнає деструктивного впливу низки об’єктивних чинників, що безпосередньо унеможливлюють або критично ускладнюють дотримання

---

[180] Тетерятник Г. К. Синергетика та інтегративно-диференціативні основи кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів: окремі питання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 177–178. URL: https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/33.pdf (дата звернення: 01.07.2026).

[181] Тетерятник Г. К. Уніфікація та диференціація процесуальної форми: синергетичний підхід. *Верховенство права*. 2017. № 1. С. 137. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/129435 (дата звернення: 01.07.2026).

загального процесуального порядку, та які можна структурувати за трьома ключовими напрямками: безпековий аспект (постійна загроза ракетно-артилерійських обстрілів у зоні проведення слідчих дій; високий рівень мінної небезпеки та наявність нерозірваних вибухонебезпечних предметів (особливо на деокупованих територіях); ризики повторних ударів по тому самому об'єкту та загроза раптового обвалу пошкоджених будівельних конструкцій тощо); інфраструктурний аспект: систематичні відключення електропостачання (блекаути), які критично обмежують час автономної роботи портативної техніки та роблять неможливим застосування стаціонарних технічних засобів фіксації; відсутність або нестабільність мобільного зв'язку й інтернет-з'єднання тощо); логістично-кадровий аспект (брак цивільного населення у прифронтових або частково евакуйованих населених пунктах, що ускладнює залучення понятих; підвищене психофізіологічне навантаження на членів слідчо-оперативної групи тощо).

Крім практичних та безпекових чинників, умови воєнного стану створюють специфічні виклики у сфері правової кваліфікації дій уповноважених органів. Йдеться про потребу в розмежуванні заходів адміністративно-правового примусу, які застосовуються для забезпечення публічної безпеки, та обшуку як регламентованої КПК України слідчої (розшукової) дії.

Так, відповідно до п. 20 Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан (затвердженого Постановою КМУ № 1455 від 29 грудня 2021 р.), заходи контролю на блокпостах та поза їх межами включають проведення огляду транспортних засобів і вантажів, затримання підозрілих осіб та тимчасове обмеження руху[182].

---

[182] Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або

Оскільки ключовою метою цих заходів є виявлення диверсійно-розвідувальних груп, контрабанди, незаконного обігу зброї та забезпечення режиму комендантської години – вказані дії не мають кримінально-процесуального характеру та не потребують попереднього судового дозволу (ухвали слідчого судді) чи постанови керівника органу прокуратури.

Проте межа між адміністративним контролем та кримінальним процесом є досить тонкою. Якщо під час превентивного огляду (наприклад, багажника автомобіля на блокпосту) виявляються знаряддя або безпосередні предмети злочину (зброя, наркотичні речовини, вибухівка), їх подальше вилучення має здійснюватися слідчо-оперативною групою у процесуальному режимі, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)[183]. За умови такого процесуального переходу вилучені предмети зможуть набуватимуть статусу допустимих речових доказів у кримінальному провадженні.

Запровадження особливого режиму досудового розслідування є необхідним кроком для забезпечення процесуальної діяльності в умовах, коли загальний порядок кримінального провадження є об’єктивно неможливим через воєнні загрози, проте воно вимагає від органів розслідування посиленої відповідальності за дотримання сутнісних гарантій прав людини»[184].

Базове положення забезпечення прав та основоположних свобод в умовах правового режиму воєнного та надзвичайного стану міститься у нормі ч. 2 ст. 64 Конституції України, за якою в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. В умовах надзвичайних

в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1455. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF (дата звернення: 06.07.2026).

[183] Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.07.2026).

[184] Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : наук.-практ. коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України : станом на 03 травня 2022 р. / І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник [та ін.]. Вид. 2-ге. Дніпро ; Львів ; Одеса ; Харків, 2022. С. 14. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10227 (дата звернення: 03.07.2026).

правових режимів не можуть бути обмежені конституційні засади права на життя, поваги до гідності людини, право на свободу та особисту недоторканність, право на житло, права на судовий захист прав і свобод людини і громадянина, права на професійну правничу допомогу, свобода від самовикриття та деякі інші[185].

Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану регламентований Розділом IX-1 КПК України. Ключовою нормою у цій сфері виступає стаття 615 КПК України; окремі аспекти правового регулювання процесуальної діяльності під час дії воєнного стану містяться в інших нормах, розосереджених у тексті кримінального процесуального закону.

Розглянемо особливості процесуальної форми ухвалення рішення та проведення обшуку:

1) за суб'єктом прийняття процесуального рішення про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи: у випадку відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором (*п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України*);

2) за темпоральними умовами проведення СРД: проведення СРД в умовах здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 КПК, дозволяється у нічний час (з 22 години до 6 години)[186];

3) за складом обов'язкових учасників обшуку: під час воєнного стану, при проведенні обшуку, якщо залучення понятих є об'єктивно

---

[185] Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 04.07.2026).

[186] Відповідно до ч. 4 ст. 223 КПК України проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 КПК України.

неможливим або пов’язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров’я, відповідні СРД проводяться без залучення понятих;

4) специфіка фіксування СРД: відповідно до абз. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України у випадку проведення обшуку без залучення понятих хід і результати СРД в обов’язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Стаття 615 КПК передбачає два ключові в контексті предмету дослідження відступи від загального порядку, що потребують уваги: 1) за об’єктивної неможливості виконання слідчим суддею відповідних повноважень їх виконує керівник відповідного органу прокуратури; 2) обшук або огляд житла чи іншого володіння особи може проводитися без залучення понятих, якщо їх участь є об’єктивно неможливою або пов’язана з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров’я, за умови безперервного відеозапису доступними технічними засобами.

В умовах правового режиму воєнного стану окремі повноваження слідчого судді як місцевого, так і апеляційного суду виконуються керівником відповідного органу прокуратури, зокрема, щодо надання дозволу на проведення обшуку, у тому числі ex post factum (ст.ст. 233, 234, 235 КПК України).

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України у випадку відсутності об’єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Аналіз ст. 615 КПК України дозволяє зробити висновок про те, що для застосування положень вказаної норми у частині допустимості виконання повноважень, передбачених статтями 234, 235 КПК, відповідним прокурором необхідно встановити наявність двох обов’язкових умов:

1) здійснення досудового розслідування під час дії правового режиму воєнного стану;

2) неможливість виконання відповідним слідчим суддею вказаних повноважень.

У рекомендаціях Верховного Суду (далі – ВС), підготовлених за результатами проведення онлайн конференцій «Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: матеріальний та процесуальний аспекти» зазначається, що право передати процесуальні повноваження слідчого судді керівнику органу прокуратури має надаватися лише на тих територіях, де через бойові дії або з інших об'єктивних причин (руйнування або пошкодження будівлі суду тощо) відсутня можливість здійснення слідчим суддею своїх повноважень»[187].

У реальному кримінальному провадженні підстави здійснення цих повноважень відповідним прокурором визначаються у конкретному випадку із урахуванням сукупності обставин, що вказують на юридичну, фізичну або технічну неможливість здійснення повноважень слідчим суддею суду, під юрисдикцією якого перебуває місце проведення досудового розслідування.

Критерії «відсутності об'єктивної можливості» законодавчо не конкретизовані. Відповідно до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного стану може бути змінено територіальну підсудність судових справ, які розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови ВС, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження

---

[187] Рекомендації, підготовлені за результатами проведення онлайн конференцій «Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: матеріальний та процесуальний аспекти», проведених Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду за участю суддів судів першої та апеляційної інстанцій, а також міжнародного експерта (20 травня, 08 липня 2022 р.). Лист вих. № 497/0/158-22 від 02.08.2022. Наведено за: Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081 / Донец. держ. ун-т внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 182. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/dys-smirnov-os.pdf (дата звернення: 02.07.2026).

воно здійснюється за розпорядженням Голови ВС[188]. Тобто у розумінні вказаного Закону суб'єктом, який уповноважений визначити юридичну неможливість здійснення правосуддя конкретним судом, є Голова ВС та Вища рада правосуддя. Профільний Закон також не містить чіткої дефініції «відсутності об'єктивної можливості», водночас прописує чіткий порядок визначення підсудності тих судів, які не можуть виконувати свої функції[189].

До обставин, що надають керівнику органу прокуратури прийняти рішення про надання дозволу на проведення обшуку, окрім загальних (системних) факторів, пов'язані з організацією судової влади в регіоні, слід віднести конкретні (екстрені) фактичні обставини, що унеможливлюють доступ до правосуддя у даному конкретному випадку, зокрема:

- фактична недоступність суду через безпекові загрози та бойові дії: ведення активних бойових дій у безпосередній близькості до будівлі суду, перебування населеного пункту в оточенні (блокуванні) або під постійними артилерійськими чи ракетними обстрілами, що створює реальну загрозу для життя учасників процесу;
- технічно-інфраструктурні чинники: повне руйнування будівлі суду, відсутність електропостачання та зв'язку протягом тривалого часу внаслідок ворожих ударів, що унеможливлює роботу автоматизованої системи документообігу суду (АСДС) та належну фіксацію засідань.
- організаційно-кадрові обставини, підтверджені рішеннями органів суддівського врядування: відсутність у штаті суду суддів із відповідними повноваженнями (наприклад, якщо всі судді звільнені, перебувають у тривалих відпустках у зв'язку з евакуацією або не уповноважені здійснювати правосуддя) за умови, що територіальну підсудність суду ще не було офіційно змінено розпорядженням Голови ВС або рішенням ВРП, або ж нововизначений суд фізично знаходиться на

---

[188] Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 (дата звернення: 15.07.2026).

[189] Квашук О. Д. Проблемні питання реалізації прокурором повноважень у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4. С. 103.

значній відстані, а невідкладність слідчої дії (обшуку) не дозволяє зволікати з її проведенням.

Відповідно до абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 615 України КПК рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді. Отже, постанова керівника органу прокуратури про дозвіл на обшук за структурою та змістом має відповідати загальним вимогам ст. 110 КПК України.

Прокурор не має права обмежитися загальними, шаблонними фразами про «введення воєнного стану в Україні» - він повинен детально розписати, чому саме слідчий суддя конкретного суду в цей день і годину не мав змоги виконати свої функції (наприклад, посилаючись на офіційні розпорядження Голови ВС про зміну територіальної підсудності, дані про знеструмлення суду через ракетний удар, перебування суду в зоні активних бойових дій чи евакуацію суду). Такі обмеження мають корелювати з реальними, а не вигаданими загрозами чи труднощами на конкретній території розслідування.

Слід також зауважити, що правовий режим воєнного стану не скасовує вимоги індивідуального, суворого та детального обґрунтування будь-якого обмеження основоположних прав особи (зокрема, недоторканності житла).

Отже, мотивувальна частина такої постанови має містити відомості, які передбачені спеціальною нормою ч. 2 ст. 235 КПК України (зміст ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку).

Аналіз п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України засвідчує, що керівник органу прокуратури також набув повноважень на легалізацію обшуку ex post factum, проведеного у невідкладних випадках.

Норма ч. 3 ст. 233 КПК України визначає наступний процесуальний алгоритм:

1. Проведення невідкладної слідчої дії (за наявності підстав слідчий, дізнавач або прокурор здійснює проникнення та проводить обшук (або огляд) житла/володіння особи, фіксуючи процес за допомогою відеозапису).

2. Невідкладне звернення до слідчого судді (прокурор, слідчий (дізнавач) за погодженням з прокурором зобов'язаний відразу після проведення обшуку звернутися до слідчого судді (керівника органу прокуратури) з клопотанням про дозвіл на обшук).

3. Розгляд клопотання (сторона обвинувачення має надати конкретні матеріали, що існували до моменту проникнення і свідчили про реальну загрозу втрати майна/доказів або небезпеку для життя).

4. Ухвалення рішення (слідчий суддя (керівник органу прокуратури) розглядає клопотання та перевіряє матеріали на наявність підстав, визначених ч. 3 ст. 233 КПК України).

Відмова в погодженні клопотання або у його задоволенні тягне за собою недопустимість фактичних даних та знищення отриманої інформації. Виходячи із доктрини «плодів отруєного дерева» усі зібрані під час обшуку докази, а так само сформовані на їх основі похідні докази є недопустимими (ст. 87, ч. 3 ст. 233 КПК України)[190]; отримана під час обшуку інформація підлягає знищенню в порядку ст. 255 КПК України; усе вилучене під час такого обшуку майно є тимчасово вилученим і має бути, окрім предметів, вилучених із цивільного обігу, негайно повернуто особі з огляду на безпідставність їх вилучення (п. 1 ч. 1 ст. 169 КПК України).

У практичному аспекті звідси слідує важливість точного розуміння нормативного змісту підстави проведення невідкладного обшуку. Законодавча конструкція норми ч. 3 ст. 233 містить дослівне відтворення конституційного припису ст. 30 Конституції України: «Не допускається

---

[190] Більш детально про доктрину «плодів отруєного дерева» та винятки із неї див.: справа «Шабельник проти України (№ 2)» : рішення Європейського суду з прав людини від 01 черв. 2017 р. (заява № 5645/05). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188211 (дата звернення: 14.07.2026); справа «Балицький проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 03 листоп. 2011 р. (заява № 12793/03). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171869 (дата звернення: 14.07.2026); справа «Нечипорук і Йонкало проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 21 квіт. 2011 р. (заява № 42310/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text (дата звернення: 14.07.2026); справа «Яременко проти України (№ 2)» : рішення Європейського суду з прав людини від 30 квіт. 2015 р. (заява № 1540/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text (дата звернення: 14.07.2026); постанова Великої Палати Верховного Суду від 09 вересня 2020 року у справі № 1-27/10 (провадження № 13-22зво20). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572019 (дата звернення: 14.07.2026).

проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку».

Як зазначив Конституційний Суд України у рішенні від 18.07.2024 р. № 8-р(II)/2024, відступ від деяких міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини та зумовлена цим здатність держави вдатися до обмежень певних прав і свобод людини не означають запровадження законодавчих та інших засобів, які не були б узгоджені з Конституцією України. Із наведеного випливає, що і в умовах воєнного стану верховенство Конституції України та її принципів, зокрема верховенства права, поділу влади, поваги до прав і свобод людини, є основами демократичного конституційного ладу України. Саме Конституція України у мирний час та в умовах воєнного стану встановлює механізм запровадження засобів обмеження прав і свобод людини[191].

Отже, в умовах воєнного стану проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою проведення обшуку без ухвали слідчого судді (постанови керівника органу прокуратури) можливе лише за наявності двох умов у їх взаємозв'язку: 1) невідкладність випадку та 2) наявність достатніх підстав, що зумовлюють необхідність врятування життя людей та майна або з безпосереднім переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Тлумачення нормативного змісту підстав для невідкладного обшуку має дискусійний характер та викликає практичні труднощі, тому необхідно звернутися до позицій ЄСПЛ та Верховного Суду у реальних кримінальних провадженнях.

---

[191] Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 18 липня 2024 року № 8-р (II)/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24 (дата звернення: 13.07.2026).

У Постанові ВС від 24.03.2020 р. у справі № 755/5825/18 акцентується увага на тому, що під «невідкладними випадками» слід розуміти лише такі зазначені в цій нормі виключні обставини, які існували на момент проникнення до житла чи іншого володіння особи та унеможливлювали отримання в порядку, передбаченому КПК України, відповідного дозволу слідчого судді[192].

Для доведення чинника невідкладності необхідно з'ясувати:

– чи дійсно зволікання протягом розумно передбачуваного часу, необхідного для звернення до слідчого судді, отримання дозволу на обшук та його проведення за нормального перебігу подій, неминуче призведе до наслідків, передбачених статтею 30 Конституції України;

– які конкретні обставини справи свідчать про невідкладність саме проникнення до житла чи іншого володіння, яке, при цьому, має перебувати у прямому причинно-наслідковому зв'язку з втратою (знищенням тощо) майна[193].

Якщо правоохоронні органи знали про наявність доказів у приміщенні заздалегідь (кілька днів або тижнів) і не зверталися до суду, а потім провели «невідкладний обшук» під приводом того, що «докази могли знищити», такий обшук не може бути визнаний правомірним.

У контексті проведення обшуку без попередньо отриманого судового дозволу практика ЄСПЛ орієнтує на те, що мета виявити речові докази, які можуть бути корисними для кримінального розслідування серйозного злочину, послідовно визнається Судом законною, позаяк вона переслідує інтереси громадської безпеки і пов`язана із запобіганням злочинам та захистом прав інших осіб.

---

[192] Постанова Верховного Суду від 24 березня 2020 року у справі № 755/5825/18 (провадження № 51-5821км19). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88522701 (дата звернення: 15.07.2026).

[193] Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 618. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/105.pdf (дата звернення: 15.07.2026).

Разом із тим, ЄСПЛ вважає вагомим те, аби невідкладні обставини, на які посилалися органи влади, вирішивши провести обшук без рішення суду, дійсно підтверджувалися матеріалами справи та конкретними обставинами, й в цілому виправдовували таку терміновість з боку правоохоронних органів. Крім того, важливим є як дотримання процесуальних гарантій під час проведення такого обшуку та судовий контроль за його законністю post factum, так і забезпечення заявникові можливості оскаржувати докази, здобуті в такий спосіб, в межах кримінального провадження проти нього. Недотримання таких вимог має наслідком констатацію ЄСПЛ відповідного порушення статей 6 та / або 8 Конвенції.

Під час розгляду питання про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий суддя (керівник органу прокуратури), крім зазначених обставин, має перевірити, чи дійсно були наявні підстави для невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді, деталізувати у своєму рішенні питання про необхідність проведення обшуку за невідкладних обставин та вилучення конкретних предметів. Недотримання таких стандартів ЄСПЛ сприймає як ситуацію, коли відсутність попереднього судового дозволу на проведення обшуку не була компенсована наявністю судового перегляду ex post facto[194]. Як зазначив Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Тортладзе проти Грузії» (*Tortladze v. Georgia*), відсутність попереднього судового ордера може врівноважуватися подальшим (*ex post factum*) судовим переглядом лише за умови, що такий перегляд є дійсно ефективним у конкретних обставинах справи (§ 66). Оцінюючи судове затвердження обшуку, ЄСПЛ констатував, що національний суд обмежився формальним судовим актом, не навів мотивів щодо реальної необхідності проведення слідчої дії саме за невідкладних обставин (§§ 15, 64, 66) та не перевірив, чи відповідало таке

[194] Постанова Об’єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310кмо23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945 (дата звернення: 15.07.2026).

втручання критеріям пропорційності й «необхідності в демократичному суспільстві» (§§ 66–67). У зв'язку з цим, через незабезпечення адекватних і достатніх процесуальних гарантій від свавілля під час проведення та наступного судового контролю невідкладного обшуку, Суд дійшов висновку про порушення пункту 1 статті 8 Конвенції (§ 68)[195].

У справі Kuzminas v. russia (№ 69810/11) від 21 грудня 2021 року (§ 25) ЄСПЛ зазначив, що, оскільки окрім постанови слідчого про проведення обшуку та протоколу обшуку, жодних інших документів з матеріалів слідства не було надано судді, який здійснював перегляд, суддя не мав можливості оцінити ані ступінь обґрунтованої підозри, яку органи влади мали відносно заявника до проведення обшуку в його квартирі, ані терміновість та необхідність проведення обшуку без попереднього судового рішення[196].

Отже, вмотивування клопотання та ухвали (постанови) про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України наявністю підстав, які не передбачені вказаною нормою та не підтверджуються матеріалами справи, не може вважатися обґрунтованим у розумінні п. 1 ст. 6 та п. 2 ст. 8 ЄКПЛ.

Переходячи до аналізу другої умови правомірності застосування ч. 3 ст. 233 КПК України, зазначимо, що у клопотанні про надання дозволу на обшук та доданих матеріалах, має міститися інформація про те, які саме обставини до моменту проникнення свідчили, що дотримання ординарного порядку може спричинити втрату майна, існування реальної загрози такої втрати чи знищення.

Звернемося до позицій Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі ВС, викладених у Постанові від 07.10.2024 р. у справі № 466/525/22. Як зазначає ВС, саме собою виявлення та фіксація під час проведення обшуку відомостей про обставини вчинення кримінального

---

[195] Case of Tortladze v. Georgia : Judgment of the European Court of Human Rights, 18 March 2021 (Application no. 42371/08). *HUDOC*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208597 (дата звернення: 13.07.2026).

[196] Case of Kuzminas v. russia : Judgment of the European Court of Human Rights, 21 December 2021 (Application no. 69810/11). *HUDOC*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-214203 (дата звернення: 13.07.2026).

правопорушення не є достатньою підставою для його легалізації слідчим суддею ex post facto. Необхідність врятування життя людей передбачає наявність реальної, очевидної та безпосередньої загрози життю або здоров'ю людини, яка перебуває всередині приміщення (наприклад, утримання заручників, перебування особи в безпорадному стані, крики про допомогу). Крім того, телеологічне тлумачення безсумнівно вказує на такі підстави невідкладного обшуку, як реальна загроза того, що предмет, який розшукується та підлягає вилученню, може бути знищено через зволікання з його відшуканням, відповідно – метою такого відшукання є запобігання знищенню об`єктів, що можуть мати значення речових доказів.

У розумінні ч. 3 ст. 233 КПК України поняття «майно» охоплює своїм змістом речі, документи, гроші, інші цінності та матеріальні об`єкти, серед яких, предмети, знаряддя, засоби вчинення кримінального правопорушення, які мають або можуть мати ознаки речових доказів.

Про наявність у сторони обвинувачення обґрунтованих побоювань того, що майно може бути знищеним, може свідчити як наявність у слідчого та прокурора відповідних даних, що воно може бути знищене, з огляду на відомості, отримані оперативним шляхом, з повідомлень свідків, потерпілих, підозрюваних чи з інших належних та допустимих джерел, які вказують, що майно може бути знищено, так і специфіка розвитку подій у розслідуванні кримінального провадження, коли, наприклад, один із співучасників кримінального правопорушення був затриманий, то побоювання того, що його затримання може змусити інших співучасників знищити речові докази, стають досить реальними. Викриття кримінального правопорушення створює очевидну і реальну загрозу (високу ймовірність) швидкого знищення речових доказів третіми особами (співучасниками, родичами або друзями підозрюваного тощо), зацікавленими в унеможливленні ефективного розслідування. Водночас дотримання порядку попереднього отримання дозволу слідчого судді на проведення обшуку (який включає складання та подання до суду вмотивованого клопотання, його розподіл автоматизованою

системою, прийняття до провадження слідчим суддею, проведення судового засідання та складання за його результатами ухвали) зумовлює відповідні можливості для знищення доказів особами, яким відомо про факт затримання правопорушника, у проміжок часу, витраченого на виконання передбачених у законі ординарних процедур. Зазначена обставина з високою вірогідністю може позбавити сторону обвинувачення можливості належно реалізувати передбачені ст. 93 КПК України повноваження щодо збирання доказів задля виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України)[197].

Під безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення слід розуміти слідування за особою безперервно протягом певного часу, без втрати переслідувачем переслідуваного з поля зору. Не є втратою з поля зору випадки, коли переслідуваний тимчасово ховається у якомусь укритті, у тому числі й у житлі чи іншому володінні особи, але переслідувач знає, що він там перебуває, а переслідуваний усвідомлює, що переслідування його не закінчилося[198].

Слід звернути увагу на те, що достатньою підставою для відмови у задоволенні клопотання є порушення вимог щодо невідкладного звернення до слідчого судді (керівника органу прокуратури).

Довільне виконання правила про невідкладний ретроспективний судовий контроль, тобто з пропуском строку, що був об`єктивно для цього потрібен, не відповідає критерію «невідкладності», якщо наявні в матеріалах кримінального провадження обставини не свідчать про об`єктивні й

---

[197] Постанова Об’єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310кмо23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945 (дата звернення: 15.07.2026).

[198] Ця дефініція є доктринальною та використовується під час мотивування судових рішень. Див.: Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Київ : Центр політико-правових реформ, 2012. С. 463-464; Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду м. Кіровограда від 15 квітня 2020 року у справі № 404/2302/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88877162 (дата звернення: 15.07.2026).

нездоланні перешкоди для звернення з відповідним клопотанням якнайшвидше[199].

Потрібно також звернути увагу на те, що факт постановлення слідчим суддею ухвали про легалізацію обшуку ex post factum не є достатньою гарантією оцінки доказу як допустимого під час судового розгляду. Суд, перевіряючи дотримання вимог ст. 233 КПК України, не обмежений висновками слідчого судді. Як зазначає ВС, підстави до проведення слідчої дії як невідкладної, за наявності відповідних процесуальних приводів, можуть бути предметом перевірки під час судового розгляду. Водночас, за відсутності у відповідному клопотанні, матеріалах на яких воно ґрунтується, в ухвалі слідчого судді, постановленої ex post factum щодо легалізації слідчої дії, проведеної як невідкладної, обґрунтованого висновку про наявність підстав для невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді, відшукання і встановлення таких підстав під час судового розгляду чи апеляційного перегляду не відповідає приписам статей 233, 234 КПК України[200].

Отже, клопотання про проведення обшуку та рішення керівника органу прокуратури про надання дозволу на його проведення в умовах воєнного стану мають корелювати з реальними, а не вигаданими загрозами чи труднощами на конкретній території розслідування та потребують обґрунтування із урахуванням точного змісту положень ст.ст. 233-236 КПК України.

Постанова керівника органу прокуратури про дозвіл на обшук за своєю структурою та змістом має відповідати вимогам ст. 110 КПК України. Прокурор не має права обмежитися загальними, шаблонними фразами про «введення воєнного стану в Україні» – він повинен детально розписати, чому

---

[199] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310кмо23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945 (дата звернення: 15.07.2026).

[200] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310кмо23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945 (дата звернення: 15.07.2026).

саме слідчий суддя конкретного суду в цей день і годину не мав змоги виконати свої функції (наприклад, посилаючись на офіційні рішення ВРП, Голови ВС про зміну територіальної підсудності, дані про знеструмлення суду через ракетний удар, перебування суду в зоні активних бойових дій чи евакуацію суду тощо). Зміст має відповідати вимогам детального відображення конкретних, індивідуалізованих обставин, що стали підставою для проникнення до житла чи іншого володіння без попереднього рішення.

Переходячи до аналізу наступної особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану (відступ від загальної вимоги КПК України щодо обов'язковості присутності понятих), передусім зазначимо, що згідно із приписами ч. 5 ст. 87 КПК України в умовах воєнного стану вимоги кримінального процесуального закону щодо допустимості доказів застосовуються з урахуванням особливостей, визначених статтею 615 КПК України.

Так, за загальним правилом абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК України.

Крім того, системний аналіз норм КПК свідчить про те, що обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису (ч. 10 ст. 236 КПК України). Що стосується обшуку особи, то для нього передбачена імперативна вимога присутності не менше двох понятих (абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК України).

У свою чергу, абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України встановлює два альтернативні критерії правомірності проведення обшуку без понятих в умовах воєнного стану: 1) об'єктивна неможливість їх залучення; 2) потенційна небезпека для їхнього життя чи здоров'я. При цьому

обов'язковою і безальтернативною умовою є здійснення безперервного відеозапису доступними технічними засобами.

Зміст поняття «об'єктивна неможливість» законодавчо не конкретизований, тому ситуація оцінюється в кожному випадку окремо. У даному випадку йдеться саме про фактичну неможливість, а не про організаційну незручність чи небажання слідчого вживати заходів до пошуку понятих. До обставин, що можуть підтверджувати цей критерій, належать: знелюднення території (евакуйований населений пункт у зоні бойових дій); проведення невідкладної СРД під час штурму, оборони чи в межах закритого для цивільних осіб сектору; жорсткий режим комендантської години, за якого поява цивільних осіб є забороненою тощо.

Критерій «потенційної небезпеки для життя та здоров'я» застосовується, коли залучення понятих свідомо піддавало б цивільних осіб ризику загибелі чи каліцтва. До обставин, що можуть його підтверджувати належать: систематичне ведення вогню по населеному пункту; ризик повторного удару по об'єкту; нерозмінована прилегла територія; загроза руйнування пошкодженої будівлі; хімічне чи радіаційне забруднення внаслідок бойових дій. Достатність цих обставин у кожній ситуації оцінюється окремо.

З приводу фіксування обшуку технічними засобами зазначимо, що законодавець, загалом, допускає в умовах воєнного стану можливість проведення процесуальних дій і без фіксування за допомогою технічних засобів у силу відсутності до того технічної можливості. Так, абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України містить правило, за яким процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин.

Поряд з цим, норма абз. 3 п. 1 ст. 615 КПК України сформульована категорично: якщо обшук або огляду житла чи іншого володіння особи,

обшук особи проводиться без участі понятих, то хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Аналізуючи цю колізію шляхом тлумачення за правилами конкуренції загальної та спеціальної норми, доходимо висновку про те, що здійснення безперервного відеофіксування обшуку є обов'язковою умовою допустимості результатів проведеної СРД.

Незастосування у випадку проведення обшуку технічних засобів, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними (абз. 3 ч. 2 ст. 104 та ч. 6 ст. 107 КПК України).

Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні (абз. 3 ч. 2 ст. 104 КПК України). Отже, відсутність понятих під час обшуку житла є законною тоді, коли хід СРД зафіксований на відеозаписі.

Відеозапис має бути безперервним, що є обов'язковою умовою правомірності обшуку без понятих у режимі статті 615 КПК України, що підтверджується практикою ВС[201], та зумовлює потребу функціональної надійності доступних технічних засобів під час підготовки до проведення СРД[202].

Слід звернути увагу на позицію ВС у справі № 337/4505/20, за якою тимчасова відсутність понятих у самому ракурсі/кадрі відеозапису (за умови,

---

[201] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 черв. 2025 р. у справі № 638/4632/22, провадження № 51-1000км25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128295036 (дата звернення: 05.07.2026).

[202] У розумінні ст. 615 КПК України доступними технічними засобами вважаються будь-які наявні в розпорядженні уповноваженої службової особи на момент проведення слідчої (розшукової) дії портативні чи стаціонарні прилади, апарати, пристрої чи їх комплекси, що конструктивно здатні забезпечити безперервний, синхронний та якісний аудіо- та відеозапис процесу обшуку, незалежно від їхнього відомчого призначення, сертифікації як спеціальної криміналістичної техніки чи джерела походження.

що їхня участь загалом відображена і підтверджена іншими матеріалами розслідування) не може свідчити про недопустимість фактичних даних протоколу[203]. Оцінці підлягає істотність і системність процесуального порушення.

За змістом абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України про проведення обшуку має бути складений протокол, який, якщо його складання є неможливим під час проведення СРД, складається не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій. У протоколі зазначається про факт фіксування процесуальної дії (абз. 1 ч. 2 ст. 104 КПК України); запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу (абз. 3 ч. 2 ст. 104 КПК України).

Під час складання протоколу слід уникати шаблонів та абстрактних посилань на факт воєнного стану. У вступній частині протоколу обшуку необхідно детально відобразити конкретні фактичні обставини, що змусили застосувати особливий режим статті 615 КПК України.

Відсутність понятих має бути мотивована реальними безпековими чи логістичними чинниками, які безпосередньо зазначаються в протоколі (наприклад, проведення дії в безпосередній близькості до лінії зіткнення, офіційний сигнал повітряної тривоги або умови комендантської години).

Оскільки критерій «об'єктивної неможливості» є оціночним, слідчому після завершення обшуку та вилучення речей рекомендується, за наявності можливості, долучити до матеріалів кримінального провадження офіційні документи, що підтверджують обставини, на які він посилався у протоколі як на підставу незалучення понятих (скриншоти мап тривог, довідки ДСНС/ВЦА про обстріли, копії наказів військового командування тощо).

---

[203] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 337/4505/20 (провадження № 51-885км24). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119367876 (дата звернення: 15.07.2026).

З початку повномасштабної військової агресії населені пункти України систематично зазнають ракетних ударів, а в прифронтових містах і селах - бомбардувань, артилерійських і мінометних обстрілів.

Оповіщення про загрозу або виникнення таких надзвичайних ситуацій здійснюється через системи оповіщення різних рівнів, електронні комунікаційні мережі загального користування тощо, відповідно до статті 30 Кодексу цивільного захисту України[204], Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв`язку у сфері цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 року № 733. Оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій здійснюється: на державному рівні – оперативно-черговою службою на пункті управління ДСНС; на регіональному рівні – оперативно-черговими службами на пунктах управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій; на місцевому рівні – черговими службами місцевих органів виконавчої влади (органів місцевого самоврядування); на об’єктовому рівні – диспетчерськими (черговими) службами об’єктів, на яких створено спеціальні, локальні та об’єктові системи оповіщення. Рішення про оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації приймається на підставі: повідомлення про фактичну обстановку, що склалася у зоні можливого виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій; результатів аналізу прогнозованих даних, стану небезпеки техногенного, природного, соціального та воєнного характеру у регіоні, районі, на території територіальної громади, на об’єкті, що вимагають негайного проведення заходів для захисту населення і територій; пропозицій органів виконавчої влади або органів місцевого

[204] Кодекс цивільного захисту України. Закон України від 02 жовт. 2012 р. № 5403-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17 (дата звернення: 15.07.2026).

самоврядування та керівників об'єктів, на території яких існує загроза виникнення або виникла надзвичайна ситуація[205].

Чинним законодавством України у сфері цивільного захисту передбачений алгоритм поведінки громадян та відповідні повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, керівників підприємств і організацій усіх форм власності у випадку виникнення надзвичайної ситуації. Шляхом відповідних оповіщень (сигналів і повідомлень) органи управління цивільного захисту доводять до мешканців населених пунктів інформацію про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, повітряної тривоги, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо. Після отримання таких оповіщень громадяни мають діяти відповідно до наданих інструкцій та правил цивільного захисту, зокрема, припинити роботу та вжити необхідних заходів безпеки[206].

Проведення або продовження обшуку житла чи іншого володіння особи в момент подачі сигналу «Повітряна тривога» актуалізує гостру правову дилему, у рамках якої з одного боку перебуває процесуальна ефективність досудового розслідування та невідкладний характер окремих СРД для виконання завдань кримінального провадження, а з іншого – життя та фізична безпека учасників кримінального провадження.

Загальний обов'язок органів державної влади та їх службових осіб щодо захисту життя і здоров'я людини базується на статті 3 Конституції України[207], що корелює з положеннями статті 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція)[208].

---

[205] Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 верес. 2017 р. № 733. П. 29-30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF (дата звернення: 15.07.2026).

[206] Постанова Верховного Суду від 26 лютого 2025 року у справі № 752/8937/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125556389 (дата звернення: 15.07.2026).

[207] Конституція України. Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 04.07.2026).

[208] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04 листоп. 1950 р. Рада Європи. Ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 12.07.2026).

Відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Як резонно зауважує О. С. Смірнов, під час повітряної тривоги учасники мають пройти до укриття, відтак не буде діяти положення, зазначене у абз. 2 ч. 3 ст. 236 КПК України щодо права слідчого заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення. Науковець зазначає, що хоча особа може знаходитися під спостереженням, втім вимоги цієї норми в силу об'єктивних причин не зможуть бути виконані[209].

КПК України не містить спеціальної норми, яка б визначала порядок дій слідчого, прокурора в разі оголошення повітряної тривоги під час проведення обшуку.

У правовому полі України немає уніфікованої інструкції щодо алгоритму дій службових осіб органів державної влади під час сигналу «Повітряна тривога». Заходи інформування про сигнал «Повітряна тривога» та реагування задля збереження життя і здоров`я регламентуються на рівні локальних нормативно-правових актів.

Недосконаліть правотворчості не може зупинити діяльності компетентних органів по боротьбі зі злочинністю та реалізації органами досудового розслідування обов'язку ефективного виконання завдань кримінального провадження.

Попри наявність будь-яких негативних факторів слідчому доводиться вирішувати практичні завдання із урахуванням характеру та призначення слідчої дії, процесуальних наслідків недотримання процедури та нести повну відповідальність за такі наслідки, як і за заборону особам залишати об'єкт обшуку під час загрози.

---

[209] Смірнов О. С. Вказана праця. С. 178.

Ю.В. Шендрик пропонує унормувати можливість переривання проведення обшуку з метою евакуації до укриття, а проведення слідчої (розшукової) дії продовжити після сигналу «відбій повітряної тривоги». При цьому, авторкою слушно вказується на проблеми процесуального характеру, які виникатимуть унаслідок реалізації такої практики в умовах сучасного стану правового регулювання[210].

О.Г. Литвиненко зазначає, що відповідно до вимог ч. 3 ст. 236 КПК України слідчий, прокурор мають право, а не обов'язок заборонити будь-якій особі залишати місце обшуку до його закінчення, тому вважає доречним дозволяти зацікавленим учасникам обшуку йти до укриття на час оголошення повітряної тривоги, проте у супроводженні оперативних працівників, що не вважатиметься їх затриманням[211].

Закон не передбачає права слідчого зупинити проведення обшуку у випадку оголошення повітряної тривоги, що детермінує виникнення суттєвих ризиків процесуального і тактичного характеру.

Так, згідно із ч.1 ст. 235 КПК України, ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи один раз.

Виконання ухвали слідчого судді про проведення обшуку підлягає обов'язковій звуко- та відеофіксації. Проведення обшуку без понятих у випадках, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, вимагає безперервного відеозапису. Наслідки незастосування обов'язкової технічної фіксації визначаються ч. 6 ст. 107 КПК України. Водночас переривання відеозапису потребує окремої оцінки з урахуванням його причин, документування та того, які саме обставини проведення обшуку залишилися незафіксованими.

---

[210] Шендрик Ю. Деякі проблемні питання щодо проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2026. № 5 (71). С. 1915–1916. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-5(71)-1909-1922 (дата звернення: 08.07.2026).

[211] Литвиненко О. Г. Права та обов'язки учасників обшуку в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. С. 202. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/10/32-2.pdf (дата звернення: 08.07.2026).

Водночас вимушене переривання слідчої (розшукової) дії під приводом забезпечення особистої безпеки під час сигналу «Повітряна тривога» створює реальний ризик зміни обстановки володільцем майна чи сторонніми особами, а також приховування, пошкодження або повного знищення відшукуваних речей і документів.

Системний аналіз судових рішень засвідчив відсутність усталеної судової практики щодо оцінки допустимості доказів, отриманих під час обшуку, який переривався через повітряну тривогу. Наявні рішення ВС підтверджують лише загальну правову позицію, згідно з якою повітряна тривога визнається судами як об'єктивна, загальновідома та поважна обставина, що суттєво впливає на перебіг процесуальних дій, зокрема, проведення судових засідань[212]. Проте його екстраполяція на стадію досудового розслідування, зокрема, проведення обшуку, з наведених вище причин не є можливою.

На практиці проведення органами досудового розслідування та судами процесуальних дій нерідко, у випадку відсутності заперечень учасників процесу, продовжується і під час тривоги. Втім це не знімає гостроту проблеми, особливо у контексті особливостей природи та завдань такої СРД як обшук в умовах постійних безпекових ризиків війни, що триває.

Беручи до уваги характер і цілі цієї слідчої дії, вона, як правило, проводиться несподівано для осіб, яким належить відповідне житло чи інше володіння або у фактичному володінні яких воно знаходиться. Невиправдані зволікання у проведенні обшуку можуть мати наслідком знищення або приховування слідів чи знаряддя кримінального правопорушення, зникнення розшукуваних осіб тощо[213].

---

[212] Постанова Верховного Суду від 26 лютого 2025 року у справі № 752/8937/24 (провадження № 51-248км25). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125134105 (дата звернення: 15.07.2026).

[213] Постанова Верховного Суду від 15 вересня 2021 року у справі № 476/579/18 (провадження № 51-2240км21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99764357 (дата звернення: 15.07.2026).

Разом із тим, право слідчого заборонити присутнім залишати місце обшуку перебуває у колізії із конвенційними та конституційними вимогами забезпечення права на життя. Практика та процесуальна наука ставлять перед законодавцем питання необхідності удосконалення правового регулювання, яке наразі не вирішене. Відтак, проводячи обшук в умовах війни, слідчому доводиться ухвалювати рішення в умовах надзвичайного процесуального та тактичного ризику.

Зупинення обшуку до відбою порушує імперативне правило про безперервність відеозапису. У випадку залишення СОГ та учасників приміщення у зв'язку із сигналом тривоги повернення може бути розцінене як повторне проникнення до житла чи іншого володіння особи, що стане не лише фактором сумнівів у достовірності виявлення речей і документів після перерви у проведенні СРД, але і потягне за собою визнання результатів обшуку недопустимими в силу прямої вказівки КПК.

Ч. 5 ст. 236 КПК України надає слідчому право провести обшук особи, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Разом із тим, закріплений в абз. 2 цієї частини припис, зміст якого зумовлює необхідність очікування адвоката (представника) до трьох годин, нівелює ефективність рішення про проведення обшуку до видалення особи у сховище.

Слідча тактика визначається конкретною слідчою ситуацією. Зокрема, сигнал повітряної тривоги може пролунати одразу після проникнення до житла чи іншого володіння особи або на початковому етапі обстеження приміщень. Протидія заінтересованих осіб може додатково ускладнити проведення обшуку та забезпечення безпеки його учасників.

Наведене актуалізує питання ефективної організації обшуку, передусім ретельного планування, інформаційної та технічної підготовки до його проведення, із урахуванням високої ймовірності виникнення безпекових загроз об'єктивного характеру.

При підготовці до обшуку необхідно особливо уважно віднестися до визначення складу учасників, необхідної кількості технічних засобів, джерел живлення; важливим є попереднє визначення наявних поблизу місця обшуку укриття та, загалом, зосередження уваги на забезпеченні якісного проведення СРД у найкоротші строки.

Невідкладно після початку обшуку доцільно вирішувати питання щодо проведення особистого обшуку осіб, які перебувають у приміщенні за наявності підстав, передбачених ч. 5 ст. ст. 236 КПК України.

За наявності підстав, не чекаючи завершення обшуку, слід вирішувати питання про затримання осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, проведення їх особистого обшуку та доставляння до ІТТ, повідомлення їм про підозру.

У разі оголошення повітряної тривоги, слідчий, керуючись положеннями ст. 3 Конституції України, не може заборонити його учасникам, які виявили відповідний намір, прослідувати в укриття. Факт та підстави відбуття, подальшого повернення учасників обшуку мають бути зафіксовані на відеозапис із подальшим відображенням у протоколі, що дозволить із посиланням на ст. 615 КПК України довести правомірність дій слідчого та допустимість результатів СРД, проведеної із дискретною участю деяких учасників, зокрема, понятих.

Вважаємо слушною позицію О.Г. Литвиненко про необхідність забезпечення супроводу учасників співробітниками оперативного підрозділу та зобов’язання повернутися після відбою[214]. Стосовно можливих відмов у поверненні до місця обшуку, необхідно звернути увагу на те, що злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського (щодо повернення до місця проведення обшуку) утворює склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185 Кодексу України про адміністративне правопорушення, що за наявності підстав надає право

---

[214] Литвиненко О. Г. Вказана праця. С. 202.

застосовувати допустимі заходи примусу у порядку, визначеному ст.ст. 43, 44 Закону України «Про Національну поліцію України» для припинення правопорушення[215].

Що стосується затриманої особи, то її безпека забезпечується у порядку, що визначається її процесуальним статусом та законністю обмеження свободи пересування.

Приймаючи рішення щодо подальшого проведення обшуку, слідчий має враховувати доступну інформацію про характер загрози, насамперед офіційні повідомлення, а також етап обшуку та конкретну слідчу ситуацію. Після оголошення сигналу «Повітряна тривога» першочерговими є заходи захисту учасників відповідно до заздалегідь визначеного плану безпеки. Якщо продовження обшуку перешкоджає переходу до укриття або здійсненню інших необхідних захисних заходів, його проведення слід тимчасово перервати. Якщо обстріл уже розпочався, спосіб укриття чи евакуації обирається з урахуванням фактичної обстановки та можливості безпечного переміщення.

Відповідні обставини, які виникли під час обшуку, мають бути зафіксовані за допомогою технічних засобів з подальшим відображенням у протоколі. Аналізуючи чинники суб'єктивного характеру, нейтралізація яких є передумовою забезпечення законності та ефективності обшуку, слід наголосити, що виконання завдань кримінального провадження під час цієї СРД часто ускладнюється протидією з боку обшукуваних або інших зацікавлених осіб. За таких обставин виникає правова й тактична необхідність застосування заходів примусу для локалізації джерел небезпеки, захисту життя і здоров'я учасників слідчої дії, а також запобігання приховуванню чи знищенню речових доказів.

З огляду на вказані ризики, організаційно-тактичне забезпечення обшуку обов'язково передбачає використання визначених КПК України та

---

[215] Про Національну поліцію. Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 13.07.2026).

відомчими нормативно-правовими актами форм взаємодії. Зокрема, це виражається у залученні до підготовки та проведення слідчої дії сил і засобів інших структурних підрозділів Національної поліції України, насамперед оперативних підрозділів та підрозділів особливого призначення.

Відповідно до пункту 3 розділу VII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575 (далі – Інструкція № 575), слідчий (дізнавач), ураховуючи наявну інформацію про можливе знаходження в місці проведення обшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, зброї, боєприпасів, вилучених з обігу предметів і речовин, а також обставини, що можуть перешкодити або ускладнити проведення обшуку, на підставі доручення має право залучити працівників оперативних підрозділів, інших органів та підрозділів поліції для участі в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії[216].

При залученні підрозділів поліції особливого призначення для забезпечення проведення обшуку необхідно враховувати припис, за яким це допускається лише з дозволу прокурора у кримінальному провадженні щодо тяжкого та особливо тяжкого злочину та в разі наявності достатніх підстав вважати, що проведенню слідчої (розшукової) дії буде чинитися фізичний опір чи іншим чином унеможливлюватися досягнення її мети. Без дозволу прокурора залучення спеціальних підрозділів до обшуку здійснюється лише в невідкладних випадках, коли затримка в проведенні слідчої (розшукової) дії може призвести до неможливості досягнення її мети[217].

---

[216] Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 10.07.2026).

[217] Там само.

Правове підґрунтя для подолання пасивного опору закріплено ч. 6 ст. 236 КПК України, яка надає слідчому та прокурору право примусово відкривати закриті приміщення, сховища, речі, долати системи логічного захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити чи зняти (деактивувати) систему логічного захисту.

У випадку силової протидії (активного опору) або існування її ризиків виникають підставою для застосування поліцейських заходів примусу, що регламентується та обмежується нормами статей 42–46 Закону України «Про Національну поліцію»[218].

У судовій практиці сформовано правовий підхід щодо використання спеціальних засобів (зокрема, кайданків) як превентивного заходу безпеки під час обшуку.

ККС ВС послідовно наголошує на тому, що перебування особи в кайданках під час виконання пошукових чи процесуальних дій свідчить не про упередженість або необ’єктивність слідчого, а про належне дотримання заходів безпеки в умовах потенційного ризику. Саме по собі воно не може бути підставою для визнання отриманих доказів недопустимими. ВС виходить із того, що якщо характер кримінального провадження або поведінка осіб створюють об’єктивні загрози, слідчий має право тимчасово обмежити фізичну рухливість присутніх фігурантів заради безпеки присутніх.

Під час розгляду у касаційному порядку справи № 755/6464/21 ВС встановив, що перед початком обшуку та здійснення змивів експертами на підставі постанови прокурора про відібрання змивів для проведення експертизи до особи було застосовано кайданки, та виснував, що це було зроблено з метою належного проведення слідчих дій та відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», яким передбачено що кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються, в тому числі, під час

---

[218] Про Національну поліцію. Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 13.07.2026).

проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі (підпункт ґ п. 1 ч. 3 ст. 45 вказаного Закону)[219].

Аналогічний висновок відтворюється у постанові ККС ВС від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к[220].

Види заходів примусу, підстави та порядок їх застосування поліцейськими визначені ст. ст. 42-46-1 Закону України «Про Національну поліцію України». Так, поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 42 вказаного Закону).

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

Згідно із ч. 1 ст. 45 вказаного Закону кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються: до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти; під час затримання особи; під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого; якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим; проведення

---

[219] Постанова Верховного Суду від 15 червня 2023 року у справі № 755/6464/21 (провадження № 51-4099км22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119941006 (дата звернення: 14.07.2026).

[220] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2244км20). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736431 (дата звернення: 15.07.2026).

процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі[221].

Слід зауважити, що активний чи збройний опір під час обшуку утворює самостійний склад кримінального правопорушення, передбачений: ст. 342 КК України (Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків)[222], ст. 345 КК України (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу)[223], ст. 348 КК України (Посягання на життя працівника правоохоронного органу)[224].

У разі активного опору законним діям слідчого та інших поліцейських у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків під час обшуку, виникають підстави для затримання особи з підстав, визначених п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК (особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення).

Під час затримання можуть бути застосовані заходи примусу, визначені ст.ст. 44-46 Закону України «Про Національну поліцію» та проведено особистий обшук затриманого (ч. 3 ст. 208 КПК). ВС послідовно дотримується позиції, згідно із якою обшук особи не є окремою слідчою (розшуковою) дією і повністю поглинається процесуальною дією затримання або обшуку житла чи іншого володіння особи.

У Постанові від 25 січня 2024 року у справі № 453/245/21 ВС звернув увагу на те, що відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 КПК України. Обшук особи фактично не є окремою слідчою дією, а поглинається

---

[221] Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 12.06.2026).
[222] Кримінальний кодекс України. Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 14.07.2026).
[223] Там само.
[224] Там само.

такою дією, як затримання чи обшук житла (з урахуванням положень ч. 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 КПК)[225].

Проведення обшуку особи вважає таким, що здійснено всупереч вимогам закону, лише за відсутності відповідного протоколу затримання особи, складеного відповідно до вимог ст. 208 КПК України.

Наведений висновок неодноразово підтверджений іншими прецедентними рішеннями, у яких ВС наголошує на тому, що особистий обшук особи під час затримання є складовою частиною затримання особи в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України (справа № 748/780/18[226], справа № 204/6541/16-к[227], справа № 754/2818/20[228]).

На відміну від обшуку осіб, що не є підозрюваними (ч. 5 ст. 236 КПК), обшук затриманої особи може проводитися без захисника особи, але у присутності не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК України[229].

Для забезпечення допустимості доказів, вилучених під час затримання, необхідно дотримуватися процедури, визначеної ч. 3 ст. 12, ч.ч. 4 -6 ст. 208 КПК України.

Під час застосування заходів поліцейського примусу, зокрема, у рамках затримання, ураховуються критерії їх пропорційності та допустимості. Розмежування понять «застосування сили задля забезпечення безпеки» та

---

[225] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25 січня 2024 року у справі № 453/245/21 (провадження № 51-2401км23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705010 (дата звернення: 14.07.2026).

[226] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29 жовтня 2020 року у справі № 748/780/18 (провадження № 51-2475км20). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92602232 (дата звернення: 14.07.2026).

[227] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2244км20). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430 (дата звернення: 14.07.2026).

[228] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 грудня 2021 року у справі № 754/2818/20 (провадження № 51-4198км21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102050968/ (дата звернення: 14.07.2026).

[229] Тут мається на увазі, що абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК визначає підстави проведення обшуку особи без понятих за умови безперервного фіксування доступними технічними засобами, під час воєнного стану.

«застосування сили задля отримання доказів» є оціночним процесом і ретельно аналізується судами під час розгляду кримінальних проваджень.

Відповідно до статті 87 КПК України, докази, отримані внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження, є безумовно недопустимими.

На конвенційному рівні застосування сили, кайданків та вогнепальної зброї оцінюється у кореляції із критеріями пропорційності та необхідності.

Сучасна практика ЄСПЛ застосовує так званий чотириступеневий тест пропорційності: 1) чи передбачалось обмеження законом (законність); 2) чи переслідувало воно одну з легітимних цілей; 3) чи було воно необхідним у демократичному суспільстві; 4) чи був ступінь втручання співрозмірним до заявленої мети[230].

У справі «Ілієви та Ганчеви проти Болгарії» ЄСПЛ установив порушення ст. 3 Конвенції щодо двох чоловіків, яких поліцейські притиснули до підлоги, закували в кайданки та тримали під прицілом, хоча їхня поведінка не зумовлювала необхідності такого застосування сили. Водночас щодо їхніх дружин і повнолітньої доньки одного із заявників Суд, урахувавши конкретні обставини поліцейської операції, порушення цієї статті не встановив[231].

ЄСПЛ підкреслює, що стаття 3 Конвенції не забороняє застосування сили представниками Держави за певних чітко визначених обставин, наприклад, для здійснення арешту. Однак така сила може застосовуватися лише в разі крайньої необхідності та не повинна бути надмірною. Для цього необхідно виходити із відомостей про те, чи є підстави вважати, що відповідна особа буде чинити опір арешту або переховуватиметься, завдасть

---

[230] Прилипко С. М. Принцип пропорційності у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану: теорія та практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 494. URL: https://lsej.org.ua/11_2025/110.pdf (дата звернення: 12.07.2026).

[231] Справа Ilievi and Ganchevi v. Bulgaria: рішення ЄСПЛ від 08.06.2021, заяви № 69154/11 та № 69163/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-13291 (дата звернення: 12.07.2026).

травм чи шкоди або приховуватиме докази («Мафалані проти Хорватії» (Mafalani v. Croatia), 2015, § 120, та процитовані там справи).

Наприклад, ЄСПЛ визнав, що методи, застосовані поліцією, включно з використанням кийків для контролю над заявником під час перевірки особи, були непропорційними, враховуючи той факт, що заявник не був озброєний і залишався переважно пасивним, перш ніж його притиснули до землі, навіть враховуючи те, що він вкусив одного з поліцейських («Дембеле проти Швейцарії» (Dembele v. Switzerland), 2013, § 47). На противагу цій справі, Суд визнав, що застосування сили до заявників, які чинили опір і здійснили напад на поліцейських під час затримання, було необхідним через їх власну поведінку («Берлінський проти Польщі» (Berliński v. Poland), 2002, § 62, «Барта проти Угорщини» (Barta v. Hungary), 2007, § 72, де заявниця отримала тілесні ушкодження під час затримання, коли вона перешкоджала поліцейському, та «П.М. та Ф.Ф. проти Франції» (P.M. and F.F. v. France), 2021, § 88, де заявники, які перебували в стані алкогольного сп'яніння, отримали тілесні ушкодження під час затримання за злочин, пов'язаний із пошкодженням приватної власності)[232].

Використання наручників може бути виправданим у певних випадках, наприклад, для переведення за межі в'язниці; коли вони використовуються протягом коротких періодів часу або коли це індивідуальний захід щодо заявника, що періодично переглядається і стосується оцінки персонального ризику на основі його/її поведінки («Шликов та інші проти росії» (Shlykov and Others v. russia), 2021, § 73)[233].

Якщо силові заходи використовуються як елемент тиску або супроводжуються вимаганням надати певну інформацію, наприклад, щодо об'єктів обшуку – це пряме порушення ст. 87 КПК України та статті 3 Конвенції.

---

[232] Посібник зі статті 3 Конвенції - Заборона катування / Європейський суд з прав людини. Останнє оновлення: 31 серп. 2024 р. С. 15. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_ukr (дата звернення: 12.07.2026).
[233] Там само. С. 16

Поряд з цим, не всяке порушення, допущене під час затримання особи, тягне за собою визнання недопустимими вилучених речових доказів. У Постанові ВС від 19.06.2024 у справі № 755/6464/21 колегія суддів зауважила, що Суд послідовно визнає недопустимими показання, отримані від підозрюваної особи (під час слідчих дій, у випадку порушення її права зберігати мовчання і не свідчити проти себе або права бути представленим захисником), однак не вважає виправданим беззастережно поширювати це правило на речові докази (постанови Верховного Суду від 02 березня 2021 року у справі № 737/641/17, від 03 червня 2021 року у справі № 522/18414/19, від 17 січня 2023 року у справі № 648/1543/15-к). Підходи до оцінки допустимості показань і доказів, які хоча й можуть бути отримані примусово, але існують незалежно від волі особи, як, наприклад, документи, речові докази, біологічні зразки для проведення експертизи, суттєво відрізняються від оцінки показань особи[234].

Отже, у контексті нейтралізації ризиків опору, під час організації підготовки та проведення обшуку необхідно враховувати наступне:

1) залучення бійців спеціальних підрозділів (наприклад, КОРД) має бути тактично виправданим та базуватися на письмовому дорученні слідчого в порядку ст. 40, ст. 41 КПК України, з урахуванням вимог *пункту 3 розділу VII Інструкції* № 575;

2) перед початком фізичного зламу дверей (за винятком невідкладних ситуацій, визначених ч. 3 ст. 233 КПК) слідчий під увімкнену відеокамеру повинен повідомити про намір провести обшук на підставі ухвали слідчого судді (постанови керівника органу прокуратури) та надати присутнім особам розумний строк для добровільного відкриття дверей;

3) якщо в ході обшуку до особи було застосовано фізичну силу або спецзасоби, необхідно детально зафіксувати у протоколі обшуку точний час

---

[234] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 19 червня 2024 року у справі № 755/6464/21 (провадження № 51-2469км23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119941006 (дата звернення: 13.07.2026).

застосування, вид, конкретну тактичну причину та точний час їх зняття, із посиланням на релевантні положення Закону України «Про Національну поліцію України»;

4) слідчому (працівникам оперативного підрозділу) заборонено застосовувати надмірні заходи, які не є виправданими даній ситуації або поєднувати застосування фізичного примусу чи кайданків з одночасним отриманням будь-яких показань від особи. Якщо особу було затримано у зв'язку із вчиненням опору, необхідно виконати вимоги ст. 208 КПК, провести особистий обшук особи, скласти протокол затримання та забезпечити право на професійну правничу допомогу, зокрема, шляхом залучення захисника за призначенням через систему БВПД.

У прецедентній справі «Гуцанови проти Болгарії» (Gutsanovi v. Bulgaria) було констатовано порушення статті 3 Конвенції через глибоке психологічне травмування малолітніх дітей під час штурмової силової операції поліції. ЄСПЛ встановив, що поліцейська операція відбулася рано-вранці та в ній брали участь спеціальні агенти в масках, посиливши почуття страху та тривоги, які відчували діти, настільки, що поводження, якому вони піддалися, перевищувало необхідний поріг жорстокості.

Суд наголосив, що при плануванні та проведенні правоохоронні органи зобов'язані заздалегідь враховувати ймовірну присутність дітей у житлі, адаптуючи тактику так, щоб уникнути завдання дитині невиправданої психологічної шкоди[235]. Подібні висновки містяться також у справі Kučera v. Slovakia[236].

Присутність малолітньої або неповнолітньої особи на місці проведення обшуку вимагає від правоохоронців неухильного дотримання не лише

---

[235] Справа «Гуцанови проти Болгарії» (Gutsanovi v. Bulgaria). Рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовт. 2013 р., заява № 34529/10. § 132. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126982 (дата звернення: 15.07.2026).

[236] Справа «Кучера проти Словаччини» (Kučera v. Slovakia) : Рішення Європейського суду з прав людини від 17 лип. 2007 р., заява № 48666/99. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81731 (дата звернення: 15.07.2026).

національного законодавства, а й фундаментальних міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини.

Ключовим серед них є Конвенція ООН про права дитини 1989 року, стаття 3 якої проголошує, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини[237]. Зазначений стандарт деталізується у «Пекінських правилах» (1985 р.)[238], Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.)[239]. За наявності відповідних підстав обов'язковому врахуванню підлягають також приписи Лансаротської конвенції[240] та інших міжнародних актів.

У національному правовому полі базовою нормою виступає стаття 227 КПК України, яка імперативно вимагає обов'язкової участі законного представника, педагога або психолога при проведенні процесуальних дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи.

Під час проведення СРД за участю дитини необхідно дотримуватися вимог Порядку реалізації пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, затвердженого спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187 (далі – Порядок № 150)[241].

---

[237] Конвенція про права дитини. Міжнародний документ ООН від 20 листоп. 1989 р. / ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лют. 1991 р. № 789-XII. Ст. 3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 15.07.2026).

[238] Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»). Міжнародний документ ООН від 29 листоп. 1985 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU85321 (дата звернення: 15.07.2026).

[239] Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Міжнародний документ Ради Європи від 17 листоп. 2010 р. URL: https://rm.coe.int/16804c2188 (дата звернення: 15.07.2026).

[240] Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція). Міжнародний документ Ради Європи від 25 жовт. 2007 р. / ратифікована Законом України від 20 черв. 2012 р. № 4988-VI. Ст. 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 15.07.2026).

[241] Порядок реалізації пілотного проєкту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність. Затверджений наказом Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної

Загальною вимогою провадження СРД за участі неповнолітніх є дотримання процедури, що ґрунтується на забезпеченні найкращих інтересів дитини, запобігання її травматизації та ретравматизації.

Забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити (п. 5 Порядку № 150).

Звичайна присутність дитини в приміщенні, де проводиться слідча дія, формально не перетворює обшук на процесуальну дію за участю дитини, якщо сама вона не є обшукуваною особою або якщо не обшукуються речі дитини.

При плануванні обшуку слід ураховувати присутність дітей у житлі, згідно із вимогами пропорційності втручання, наведеними у прецедентній практиці ЄСПЛ. Якщо ж обшук виходить за межі суто пасивного перебування дитини в приміщенні і переходить у площину дій, які безпосередньо зачіпають її права (особистий обшук, обстеження її особистих речей, вилучення її цифрових пристроїв або постановка їй прямих запитань), правовий режим СРД змінюється. У таких випадках невиконання вимог ст. 227 КПК України щодо обов'язкового залучення законного представника, педагога чи психолога ставить під обґрунтований сумнів допустимість отриманих відомостей та вилучених речових доказів.

Тобто проведення обшуку щодо неповнолітньої особи або у випадку, якщо неповнолітні є потерпілими від насильства, торгівлі людьми чи інших кримінальних правопорушень, що вчиняються щодо них, зумовлює необхідність дотримання режиму провадження за участі неповнолітніх:

політики України від 01 черв. 2023 р. № 150/445/2077/5/187. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text (дата звернення: 15.07.2026).

- проведення СРД спеціально уповноваженими ювенальним слідчим, дізнавачем, прокурором, який призначається старшим групи (ч. 2 ст. 484 КПК України, пп. 5 п. 6 Порядку № 150), із урахуванням положень ст. 615 КПК України[242];

- проведення СРД за участю неповнолітнього з обов'язковим залученням його законного представника та, за необхідності, лікаря (пп. 11 п. 6 Порядку № 150);

- вжиття заходів щодо нерозголошення персональних даних про неповнолітніх (пп. 15 п. 6 Порядку № 150);

- вирішення питання, у тому числі за ініціативою ювенального слідчого, дізнавача чи прокурора, про тимчасове влаштування неповнолітнього у разі встановлення відсутності у нього постійного місця проживання, перебування у складних життєвих обставинах (пп. 20 п. 6 Порядку № 150)[243];

- виїзд ювенального прокурора за рішенням керівника органу прокуратури на місце вчинення стосовно неповнолітнього кримінального правопорушення у разі зґвалтування, очевидного вбивства, розбою та інших особливо тяжких злочинів (пп. 28 п. 6 Порядку № 150);

- вжиття слідчому, дізнавачу, прокурору заходів щодо залучення психолога для безпосереднього виїзду на місце події, якщо очевидно, що на місці вчинення кримінального правопорушення присутня неповнолітня особа (ст. 491 КПК України, пп. 29 п. 6 Порядку № 150);

- залучення спеціалізованої пересувної лабораторії експертної служби МВС або підрозділу криміналістичного забезпечення територіальних органів Національної поліції України та судово-медичного експерта у разі

---

[242] Відповідно до приписів абз.1 ч. 13 ст. 615 КПК дія положень ч.2 ст. 484 та ч. 14 ст. 31 КПК може не застосовуватися в умовах воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливлюють участь дізнавача, слідчого, судді, спеціально уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

[243] ЄСПЛ визнав порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з тим, що дванадцятирічну дитину, яка стала свідком затримання батьків, залишили на кілька годин без нагляду дорослого, а органи влади не пояснили їй ситуацію та становище її батьків. Див.: Ioan Pop and Others v. Romania, рішення від 06.12.2016, заява № 52924/09 (дата звернення: 15.07.2026).

виникнення об’єктивних обставин, пов’язаних з правопорушеннями проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей (пп. 30 п. 6 Порядку № 150);

- взаємодія зі службою у справах дітей вжиття заходів і координацію дій уповноважених суб’єктів за місцем проживання/перебування дитини, яка є жертвою кримінального правопорушення, надання їй необхідної комплексної соціальної допомоги, у тому числі психологічної, медичної, безоплатної правничої допомоги одразу після отримання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення стосовно дитини (пп. 33 п. 6 Порядку № 150);

- залучення захисника з моменту встановлення причетності неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення чи неповнолітнього, який не досяг віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, до вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (пп. 46 п. 6 Порядку № 150);

- роз’яснення неповнолітньому, який є потерпілим або свідком кримінального правопорушення, та його законним представникам право на безоплатну вторинну правничу допомогу відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу». Забезпечити у разі необхідності можливість подання дитиною заяви про надання безоплатної вторинної правничої допомоги безпосередньо на місці події / у приміщенні органів поліції тощо, а також невідкладне залучення адвоката центром з надання безоплатної правничої допомоги (пп. 48 п. 6 Порядку № 150) тощо.

Затримання та проведення особистого обшуку неповнолітньої особи необхідно здійснювати у виняткових випадках – за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні ним тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення (ст. 492 КПК України).

Під час проведення обшуку, слід також враховувати обмеження, визначені ч. 5 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», за якими

заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до малолітніх осіб, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Отже, на етапі підготовки до проведення обшуку слідчий зобов'язаний виходити із наявної інформації щодо неповнолітніх потерпілих та свідків у житлі чи іншому володінні особи, і загалом – заздалегідь вжити заходів до з'ясування, чи проживають (перебувають) там малолітні або неповнолітні особи. У разі підтвердження цього факту план слідчої дії розробляється з урахуванням стандарту Gutsanovi v. Bulgaria: силовий вхід має здійснюватися з мінімально можливим рівнем візуальної та звукової агресії, а час початку обшуку, крім невідкладних випадків, не повинен припадати на години глибокого сну дитини.

Відразу після входу слідчо-оперативної групи на об'єкт та локалізації можливих загроз слідчий виділяє окреме ізольоване приміщення, куди негайно переміщує дітей під нагляд повнолітнього члена сім'ї, який не є підозрюваним, або ювенального поліцейського/психолога.

Якщо в ході обшуку виникає об'єктивна потреба дослідити речі, які належать дитині, слідчий зобов'язаний здійснювати ці дії виключно в присутності її законного представника та залученого спеціаліста – педагога чи психолога. Будь-які усно-вербальні контакти з дитиною з метою отримання доказової інформації без належного процесуального оформлення є недопустимими. Слідчому та бійцям спецпідрозділів слід утримуватися від демонстрації оголеної вогнепальної зброї (якщо загрозу ліквідовано), перебування в масках-балаклавах під час безпосереднього спілкування з дитиною та висловлювання наказів у жорсткій формі.

У контексті предмету дослідження потребує уваги питання участі захисника (адвоката) під час проведення обшуку, зокрема, у надзвичайних ситуаціях. Забезпечення права на професійну правничу допомогу є однією з

конституційних засад кримінального провадження. Цей інститут безпосередньо корелює зі ст. 59 Конституції України та ст. 6 Конвенції. У КПК України ключовою нормою є ч. 1 ст. 236, яка імперативно зобов'язує слідчого допустити захисника чи адвоката до участі в обшуку на будь-якому етапі його проведення. Порядок реалізації права на участь адвоката під час особистого обшуку окремо врегульовано у ч. 5 ст. 236 КПК України.

Первинна редакція КПК України 2012 року містила невизначеність стосовно процесуальних наслідків недопущення адвоката до місця проведення обшуку, що дозволяло утримувати адвоката за межами об'єкта під приводом того, що «слідча дія вже розпочата».

У результаті ухвалення Закону України № 2213-VIII від 16 листопада 2017 року, у п. 3 ч. 3 ст. 87 КПК України було визначено безумовно недопустимими докази, отримані у результаті обшуку у зв'язку із недопущенням адвоката[244]. В умовах воєнного стану цей стандарт набуває особливої ваги, оскільки дерогація за ст. 15 Конвенції не може нівелювати ядро права на захист. Законодавчі положення створюють передумови для зловживання правом на участь адвоката під час обшуку з метою реалізації інтересу протидії виявленню доказів вчинення кримінального правопорушення, що потребує аналізу усталеної судової практики ВС.

Усуваючи поле для використання заінтересованими особами тактики затягування (для віддаленого знищення цифрових даних чи переформатування хмарних сховищ тощо), ВС сформував чітку позицію щодо меж обов'язків слідчого на початковому етапі обшуку.

Обов'язок слідчого полягає виключно у негайному допуску адвоката, який фізично прибув на місце проведення слідчої дії та пред'явив свої повноваження, а не у забезпеченні його обов'язкової присутності чи в очікуванні його прибуття перед початком фактичного входу до приміщення.

---

[244] Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування : Закон України від 16 листоп. 2017 р. № 2213-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19 (дата звернення: 14.07.2026).

Ця правова позиція є усталеною у практиці ККС ВС і відображена у постановах від 26 вересня 2023 року у справі № 404/2409/20[245], від 20 грудня 2023 року у справі № 212/487/22[246], від 15 січня 2026 року у справі № 536/1112/19[247], від 12 лютого 2026 року у справі № 497/2392/22[248], а також від 12 березня 2026 року у справі № 209/1846/22[249].

Таким чином, якщо на момент прибуття слідчо-оперативної групи адвоката немає, слідчий зобов'язаний під безперервний відеозапис пред'явити ухвалу володільцю майна, роз'яснити права особи та розпочати обшук. Заяви заінтересованих осіб про те, що захисник «знаходиться у дорозі», не є законною підставою для відкладення початку слідчої дії.

У момент, коли адвокат прибув до місця обшуку, необхідно перевірити документи захисника та допустити до приміщення. Після перевірки повноважень, що мають підтверджуватися документами, визначеними ст. 50 КПК України, перевірки відомостей про адвоката у Єдиному реєстрі адвокатів України, необхідно оголосити анкетні дані та інформацію щодо повноважень під відеозапис. Точний час пред'явлення документів та час фактичного входу фіксуються в протоколі.

Співробітникам оперативних підрозділів, які забезпечують охорону периметра й правопорядок, заборонено створювати явні чи приховані перешкоди для допуску адвоката. Умисне зволікання з допуском захисника

---

[245] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26 вересня 2023 року у справі № 404/2409/20 (провадження № 51-3444км21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817265 (дата звернення: 15.07.2026).

[246] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 20 грудня 2023 року у справі № 212/487/22 (провадження № 51-2947км23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115822284/ (дата звернення: 15.07.2026).

[247] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15 січня 2026 року у справі № 536/1112/19 (провадження № 51-1774км24). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133475355 (дата звернення: 15.07.2026).

[248] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 лютого 2026 року у справі № 497/2392/22 (провадження № 51-3255км24). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/134124010 (дата звернення: 15.07.2026).

[249] Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 березня 2026 року у справі № 209/1846/22 (провадження № 51-4012км25). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/134881252 (дата звернення: 15.07.2026).

упродовж незначного часу може бути оцінено судом як істотне порушення процесуальної форми обшуку.

Якщо в ході обшуку приміщення виникає потреба провести особистий обшук конкретної присутньої особи, і вона заявляє про бажання залучити свого адвоката, слідчий зобов'язаний діяти в рамках порядку, визначеного ч. 5 ст. 236 КПК України: зафіксувавши точний час надходження вимоги обшукуваної особи про бажання залучити адвоката (представника), слідчий очікує прибуття захисника протягом розумного строку. При цьому особистий обшук цієї особи відкладається, проте загальний обшук приміщення та інших об'єктів триває безперервно. Сплив тригодинного строку за умови неявки адвоката або представника надає право провести особистий обшук без адвоката.

Крім того, поточна редакція абз. 2 ч. 5 ст. 236 КПК України імперативно закріплює обов'язкову участь адвоката в особистому обшуку особи за її вимогою. Проте закон залишає невизначеними механізми реалізації цього права: не регламентовано обов'язок слідчого забезпечити затриманому можливість зв'язатися з захисником, а також право вимагати залучення адвоката через систему безоплатної вторинної правничої допомоги (БВПД).

Для усунення цієї прогалини особі має бути гарантовано право на комунікацію із захисником, зокрема шляхом надання їй можливості здійснити телефонний дзвінок (у тому числі з використанням мобільного терміналу, наданого слідчим чи працівником оперативного підрозділу).

Щодо залучення адвоката за призначенням (через систему БВПД), слід враховувати положення профільного законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», БВПД включає такі види послуг, як захист, здійснення представництва інтересів осіб у судах та інших державних органах, а також складення документів процесуального характеру. Стаття 14 цього Закону диференціює суб'єктів права на БВПД за критеріями віку, соціального статусу тощо, надаючи окремим категоріям

(наприклад, неповнолітнім чи ветеранам війни) право на представництво без додаткових обмежень[250].

Чинний КПК України не передбачає спеціальних процесуальних особливостей реалізації права на правничу допомогу під час обшуку в умовах воєнного стану. Водночас виклики воєнного стану вимагають переосмислення балансу між інтересами ефективного розслідування та правами особи.

Як можливий напрям удосконалення законодавства пропонуємо розглянути скорочення строку очікування адвоката під час особистого обшуку до двох годин за чітко визначених воєнних загроз. Така пропозиція потребує окремого обґрунтування її необхідності, пропорційності та гарантій реалізації права на правничу допомогу. До внесення відповідних законодавчих змін застосовується чинний порядок, установлений ч. 5 ст. 236 КПК України.

З огляду на це, існує об’єктивна необхідність удосконалення ч. 5 ст. 236 КПК України шляхом чіткого законодавчого врегулювання:

1. Права особи, щодо якої прийнято рішення про особистий обшук, вимагати участі як обраного нею адвоката (представника), так і залученого через орган БВПД (у випадках, передбачених законом);

2. Обов’язку уповноважених осіб забезпечити такій особі фактичну можливість зв’язатися з адвокатом;

3. Скорочення строку очікування прибуття запрошеного адвоката до двох годин в умовах воєнного стану.

Процесуальні права особи та її захисника (адвоката) не повинні перетворюватися на інструмент протидії правосуддю. Під час обшуку в умовах конфліктної ситуації або протидії з боку обшукуваних осіб існує реальний ризик того, що заінтересовані особи намагатимуться передати

---

[250] Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 15.07.2026).

адвокату речі, документи чи носії інформації, які містять сліди або є знаряддями злочину, з метою їх приховування.

У своїй прецедентній практиці ЄСПЛ сформулював висновок, згідно із яким Конвенція не забороняє накладання на адвокатів певних зобов'язань, котрі можуть стосуватись їхніх відносин з клієнтами. Це стосується, зокрема, наявності достовірного доказу причетності адвоката до скоєння злочину, або стосовно намагань подолати певні незаконні практики. Однак, ЄСПЛ наголосив, що вкрай важливо забезпечити суворі рамки для таких заходів. У кожному випадку заходи з боку правоохоронних органів щодо адвокатів мають бути чітко обмеженими, оскільки адвокати посідають центральне місце в здійсненні правосуддя, і їхній статус посередників між підсудними та судами дозволяє кваліфікувати їх як служителів закону[251].

Гарантії професійної діяльності адвоката та правовий режим адвокатської таємниці визначені, зокрема, статтями 22 і 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 23 цього Закону забороняються огляд, розголошення, витребування та вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності. Частина 2 цієї статті встановлює спеціальні гарантії під час обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката та приміщень, у яких він здійснює адвокатську діяльність, а також тимчасового доступу до його речей і документів. Зокрема, судове рішення має визначати перелік об'єктів, які планується відшукати, виявити чи вилучити, з урахуванням установлених законом обмежень. Передбачено також участь представника ради адвокатів регіону, крім визначеного законом випадку його неявки за умови завчасного повідомлення ради[252].

Водночас у судовій практиці розмежовуються відомості, захищені адвокатською таємницею, та інформація про можливу участь самого

---

[251] Справа «Андре та інший проти Франції» : Рішення Європейського суду з прав людини від 24.07.2008 р. (заява № 18603/03). П. 42. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87938 (дата звернення: 15.07.2026).

[252] Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 15.07.2026).

адвоката у кримінальному правопорушенні. Так, в ухвалі від 04.03.2020 у справі № 991/1260/20 Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, перевіряючи законність арешту вилученого в адвоката носія інформації, зазначила, що гарантії охорони адвокатської таємниці не поширюються на відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення адвокатом чи за його участі. При цьому суд оцінив зміст відповідної інформації та її зв'язок із предметом розслідування, а також не встановив посягання на інші відомості, захищені адвокатською таємницею [253].

Зазначену правову позицію не слід тлумачити як автоматичне припинення всіх гарантій адвокатської діяльності через припущення про причетність адвоката до кримінального правопорушення. Так само сам факт передання адвокату речей чи документів під час обшуку не дає достатніх підстав для висновку про їх належність до адвокатської таємниці або про протиправне приховування доказів. Оцінюванню підлягають зміст і призначення відповідних об'єктів, обставини їх передання та зв'язок із наданням правничої допомоги. Вирішення питання про їх вилучення потребує належного процесуального обґрунтування з дотриманням вимог КПК України та спеціальних гарантій адвокатської діяльності.

На нашу думку, доцільним напрямом удосконалення правового регулювання є уточнення процедури вирішення спорів щодо належності виявлених під час обшуку документів та електронної інформації до адвокатської таємниці. Така процедура має забезпечувати ефективний судовий контроль, відокремлення захищених матеріалів від інших об'єктів та запобігання необґрунтованому доступу до конфіденційних відомостей про клієнтів.

З огляду на все вищезазначене, можна підсумувати наступне:

---

[253] Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 04.03.2020 р. у справі № 991/1260/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88102689 (дата звернення: 15.07.2026).

1. Процесуальна адаптація кримінального провадження до умов воєнного стану (Розділ ІХ-1 КПК України) покликана забезпечити стійкість системи кримінального провадження, що не скасовує конституційних засад захисту непорушних прав та основоположних свобод людини (ст. 64 Конституції України) та вимагає дотримання суворих стандартів пропорційності й індивідуалізованого обґрунтування будь-яких процесуальних обмежень.

2. Виконання керівником відповідного органу прокуратури процесуальних функцій слідчого судді щодо надання дозволу на проведення обшуку допускається виключно за наявності сукупності двох обов'язкових умов: чинності правового режиму воєнного стану та доведеної об'єктивної неможливості виконання цих функцій слідчим суддею через бойові дії, руйнування будівлі суду чи припинення функціонування АСДС тощо. Постанова такого прокурора за структурою та змістом має містити вичерпне, індивідуалізоване мотивування із відображенням відомостей, передбачених ст. 110 та ч. 2 ст. 235 КПК України.

3. Проникнення до житла чи іншого володіння особи без попередньої ухвали слідчого судді (або постанови керівника органу прокуратури) у невідкладних випадках (ч. 3 ст. 233 КПК України) вимагає обов'язкового доведення обставин, що існували до моменту проникнення і свідчили про реальну загрозу життю людей, втрати майна чи необхідність безпосереднього переслідування підозрюваного. Відмова у задоволенні клопотання про легалізацію слідчої дії *ex post factum* або безпідставне порушення вимоги невідкладного звернення із ним тягне за собою безумовну недопустимість усіх вилучених матеріалів із урахуванням доктрини «плодів отруєного дерева» (ст. 87 КПК України).

4. Проведення обшуку за відсутності понятих визнається правомірним виключно за наявності об'єктивної неможливості їх залучення (знелюднення території, комендантська година тощо) або загрози їхньому життю чи здоров'ю (загроза повторного ракетного удару тощо). При цьому спеціальна

норма абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України закріплює імперативну вимогу здійснення безперервного відеозапису доступними технічними засобами як безальтернативну умову допустимості результатів обшуку, проведеного без участі понятих.

5. Повноваження слідчого, прокурора забороняти особам залишати місце обшуку, передбачене ч. 3 ст. 236 КПК України, має здійснюватися з дотриманням конституційних і міжнародних гарантій захисту життя та безпеки людини (статті 3, 27 Конституції України, ст. 2 Конвенції). Після оголошення сигналу «Повітряна тривога» першочерговим завданням є організація захисту учасників обшуку, зокрема їх безпечного переходу до укриття з урахуванням процесуального статусу кожного. Доцільно законодавчо уточнити порядок вимушеного переривання обшуку, документування його причин і часу, тимчасової відсутності та повернення учасників, а також умови подальшого проведення обшуку після усунення небезпеки. Окремого врегулювання потребують вимоги до технічної фіксації та збереження доказів у таких обставинах. Саме забезпечення безперервного відеозапису не може виправдовувати продовження обшуку за наявності небезпеки для життя та здоров’я його учасників.

6. Необхідність протидії пасивному та активному опору під час проведення обшуку детермінує застосування залучених сил, поліцейського примусу та/чи застосування заходів забезпечення кримінального провадження (затримання). Використання спецзасобів (кайданків) для нейтралізації реальної небезпеки чи запобігання опору під час обшуку (пп. «ґ» п. 1 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію») визнається Верховним Судом правомірним превентивним заходом безпеки і само по собі не є підставою для визнання доказів недопустимими. Особистий обшук затриманої особи (ч. 3 ст. 208 КПК України) процесуально поглинається дією затримання й вважається законним за умови належного складання протоколу затримання. За стандартами ЄСПЛ (чотириступеневий тест пропорційності) та правовими позиціями Верховного Суду, надмірне застосування сили тягне

недопустимість показань особи, що не поширюється автоматично на матеріальні речові докази, які існують незалежно від волі особи.

7. Під час підготовки та планування обшуку слідчий зобов'язаний заздалегідь з'ясовувати факт проживання чи перебування дітей на об'єкті та мінімізувати чинники силового й психологічного тиску (уникати дій у години сну, демонстрації оголеної зброї, застосування масок-балаклав за відсутності реальної загрози), відповідно до стандарту, сформульованого у рішенні ЄСПЛ *Gutsanovi v. Bulgaria*. У разі здійснення дій, що безпосередньо зачіпають права дитини (особистий обшук, огляд речей, вилучення цифрових пристроїв), залучення законного представника, педагога чи психолога (ст. 227 КПК України, Порядок № 150 від 01.06.2023) є обов'язковим. Застосування заходів примусу до малолітніх осіб заборонено (ч. 5 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію»).

8. Недопущення адвоката, який фізично прибув на місце обшуку та надав документи про повноваження, тягне безумовну недопустимість усіх вилучених доказів (п. 3 ч. 3 ст. 87 КПК України). Разом із тим, за усталеною практикою ККС ВС (2023–2026 рр.), обов'язок слідчого полягає у його негайному допуску, а не в обов'язковому очікуванні його з'явлення перед початком проведення слідчої дії. З метою усунення процесуальних прогалин запропоновано внести зміни до ч. 5 ст. 236 та ст. 615 КПК України щодо законодавчого закріплення обов'язку надати обшукуваній особі можливість здійснити телефонний дзвінок адвокату (залучення адвоката через систему БВПД у випадках, визначених законом) та скорочення граничного строку очікування прибуття адвоката для проведення особистого обшуку в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ)

3.1. Тактичні особливості проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)

1. Можливість проведення обшуку житла, іншого володіння особи, обшуку особи без відповідної ухвали слідчого судді.

Пункт 2 ч. 1 ст. 615 КПК України закріплює виняткові правила обшуку житла, будь-якого іншого володіння особи чи проведення особистого обшуку без попередньої ухвали слідчого судді. Така СРД визнається правомірною виключно за умови, *коли відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею своїх повноважень,* які передбачені статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245–248, 250 та 294 КПК України[254]. У зазначеній надзвичайній ситуації функції судового контролю делегуються представникам обвинувачення. Зокрема, ці повноваження виконує *керівник відповідного органу прокуратури*. Процесуальною підставою для цього є клопотання прокурора або слідчого, обов'язково погоджене з прокурором.

За наведених обставин керівник відповідного органу прокуратури отримує процесуальне право навіть *без ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук* самостійно виносити рішення та надавати дозволи на:

а) тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 163 і 164 КПК України);

б) проникнення до житла чи іншої власності особи (ст.ст. 234 та 235 КПК України);

в) проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст.ст. 247 і 248 КПК України).

---

[254] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 05.10.2026).

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, зазначені повноваження оформлюються спеціальним актом – вмотивованою постановою керівника прокуратури[255] в якому обов'язково обґрунтовуються правові підстави здійснення посадовцем функцій слідчого судді стосовно кожного окремого факту. Таким чином, винесення керівником відповідного органу прокуратури *постанови про дозвіл на обшук*, у структурі якої *обґрунтована неможливість* винесення ухвали судовим органом (слідчим суддею), надає органам правопорядку повноцінні законні підстави для проведення обшуку житла, іншого володіння чи особи без ухвали суду.

При цьому, згадувана постанова повинна задовольняти всі вимоги, що висуваються до ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 235 КПК України), оскільки в даному випадку прокурор безпосередньо заміщує та виконує його повноваження (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України). Крім того, законодавець передбачає можливість виготовлення постанови керівником відповідного органу прокуратури *в електронній формі*[256] (ч. 6 ст. 110 КПК України), або створюється з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно (ст. 106^1 КПК України).

2. Можливість проведення обшуку без залучення понятих.

Загальні правила залучення понятих визначені в абзаці 2 ч. 7 ст. 223 КПК України. Водночас, в умовах воєнного стану законодавець допускає проведення обшуку житла, іншого володіння (наприклад, водного чи автомобільного транспорту), а також особи - без залучення понятих. Проте застосування такого винятку обумовлюється імперативною вимогою – обов'язковим безперервним відеозаписом ходу всієї СРД за допомогою доступних технічних засобів. Відповідно до абзацу 3 п.1 ч.1 ст. 615 КПК

---

[255] Визначення терміна «керівник органу прокуратури» наводиться у п. 9 ч. 1 ст. 3 КПК України, а саме: Генеральний прокурор, заступник Генерального прокурора - керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (для прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень;

[256] В таких випадках документ посвідчується кваліфікованим електронним підписом службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

України, це буде правомірним у випадках, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим (*наприклад, фізична відсутність сторонніх громадян, яких можна залучити в якості понятих – курсив.* Одерій О.В.) або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я (*зокрема, в умовах оголошення повітряної тривоги чи проведення СРД у зоні безпосередніх воєнних дій* – курсив Одерій О.В.).

3. Подолання систем логічного захисту.

Слідчий або прокурор наділені повноваженнями здійснювати подолання систем програмно-апаратного (логічного) захисту у випадках, коли присутня під час обшуку особа відмовляється розблокувати доступ або деактивувати встановлені паролі, а також коли обшук відбувається за відсутності власників чи законних володільців майна. Так, відповідно до абз. 2 ч. 6 ст. 236 КПК України, якщо під час обшуку слідчий (прокурор) виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів, для виявлення яких не було надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, то прокурор (слідчий) має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних та інших даних, що на них містяться, безпосередньо на місці проведення обшуку. Показово, саме на цю норму КПК України *захисники посилаються, як на відсутність підстав* вилучення вказаних речей (комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів), оскільки у згадуваній нормі КПК України йдеться про їх дослідження саме «на місці проведення обшуку[257].

4. Право вилучати та клопотати про арешт комп'ютерних систем чи їх частин.

---

[257] Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану. LIGA.net. URL: https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118 (дата звернення: 15.07.2026)

Співробітники правоохоронних органів мають право вилучати комп'ютерні системи чи їх частини та ініціювати питання щодо їх арешту, якщо власник, володілець або утримувач відмовляється відкрити доступ до збереженої інформації. Це прямо передбачено ст. 170 КПК України, яка вже під час воєнного стану була доповнена наступним абзацом: «Арешт на комп'ютерні системи чи їх частини накладається у випадках, якщо вони отримані внаслідок вчинення кримінального правопорушення або є засобом чи знаряддям його вчинення, або зберегли на собі сліди кримінального правопорушення, або у випадках, передбачених пунктами 2, 3, 4 частини другою цієї статті, або якщо їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, а також якщо доступ до комп'ютерних систем чи їх частин обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту».

5. Можливість складання протоколу протягом 72 (сімдесяти двох) годин після закінчення обшуку.

Якщо за загальними правилами ч. 1 ст. 106 КПК України протокол складається під час СРД або відразу після її завершення, то в умовах воєнного стану та за «…відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу *не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій*» (п. 1.ч. 1 ст. 615 КПК України)[258]. Наведена правова норма є винятковим спеціальним правилом, застосування якого обумовлене конкретною юридичною підставою – «за відсутності можливості складання процесуальних документів». Якщо орган досудового розслідування відкладає складання протоколу на строк до 72 (сімдесяти двох)

[258] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 05.10.2026).

годин, у самому протоколі або матеріалах провадження *обов'язково зазначаються обставини, що унеможливили його негайне складання* (наприклад: необхідність екстреної евакуації з місця події, загроза обстрілу, ведення бойових дій, блекаут за відсутності умов для письма/друку тощо). Це пов'язано з тим, що обов'язок доказування допустимості доказів покладено на сторону, що їх подає (ч. 2 ст. 92 КПК України). Якщо сторона обвинувачення скористалася правилом 72 годин у регіоні чи ситуації, де не було жодних перешкод для дотримання стандартного порядку (ст. 106 КПК України), і не підтвердила фактичну відсутність такої можливості, суд (за клопотанням сторони захисту) може визнати такий протокол та отримані результати недопустимими доказами через порушення встановленого процесуального порядку збирання доказів.

В контексті наведеного правники застерігають, що складений у вказаному вище порядку протокол, може бути з недоліками, адже існують ризики що він буде засвідчений лише підписами прокурора або слідчого (які проводили обшук), а поставити на ньому підписи інших осіб, що також були присутніми під час обшуку, – не завжди буде фізично можливим.,

При цьому, не завжди буде можливим поставити на ньому підписи інших осіб, що були присутніми під час обшуку. В розвиток наведеного К. Рибачковський прямо наголошує, що невизначеним залишається й питання про те, на якій підставі і у якому порядку слід викликати осіб, що були присутні при проведенні обшуку для підписання протоколу обшуку через 72 години після його завершення. Адже, згідно ч. 1 ст. 133 КПК України слідчий (прокурор) під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Підписання протоколу допиту не являється процесуальною дією. А як вказано у ст. 19 Конституції України, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. А

органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[259].

6. Проведення обшуку у нічний час.

Чинна редакція ч. 4 ст. 223 КПК України передбачає можливість цілодобового здійснення обшуку, подібно до інших СРД, дозволивши проведення слідчих заходів у нічний період з 22:00 до 06:00 без потреби додаткового доведення невідкладності чи надання пояснень щодо обставин, які зумовили таку необхідність (що є винятком із загального правила).

7. Гарантії участі захисника.

З огляду на дію комендантської години на більшості території України, своєчасне прибуття адвоката до місця проведення обшуку (особливо який проводиться у нічний час), нерідко є фізично неможливим. За таких умов важливого значення набуває ч. 12 ст. 615 КПК України, відповідно до якої саме на слідчого, дізнавача чи прокурора покладається безумовний обов'язок забезпечити участь захисника в проведенні СРД, зокрема шляхом використання відео- чи аудіозв'язку для його дистанційного підключення за неможливості особистої явки[260]. Відтак та у випадку неможливості прибути захисника до обшукуваної особи, вона (особа, приміщення чи інше володіння якої обшукують) має право вимагати від слідчого дистанційну участь у СРД її захисника за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку), а сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити реалізацію цього права.

Слід підкреслити, що за приписами ч. 12 ст. 615 КПК України зазначена імперативна вимога стосується тільки визначеного кола суб'єктів: підозрюваного, обвинуваченого, осіб, щодо яких вирішується питання або передбачається застосування примусових заходів виховного чи медичного

---

[259] Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану. LIGA.net. URL: https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118 (дата звернення: 15.07.2026).

[260] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 05.10.2026).

характеру, а також осіб, стосовно яких розглядається питання про екстрадицію. Лише зазначені учасники (у контексті ч.1 ст. 45 КПК України) наділені правом на участь «захисника». Стосовно інших учасників СРД обов'язок залучати адвоката (який не має офіційного процесуального статусу «захисника») на орган розслідування не покладається, проте його дистанційна участь може бути забезпечена слідчим за власною ініціативою, але це не є його процесуальним обов'язком. Водночас заявляти клопотання про допуск захисника *обшукувана особа може завжди*, що є ключовою порадою адвокатів під час надання юридичних консультацій.

Наведені кримінально-процесуальні особливості мають місце під час воєнного стану, проте слід мати на увазі, що:

а) про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених цією статтею, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення (ч.3 ст.615 КПК України);

б) скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених статтею 615 КПК України, можуть бути подані до суду. Їх розгляд здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством (ч.4 ст.615);

в) згідно положень ч. 2 ст. 64 Конституції України, яка, у свою чергу, має найвищу юридичну силу в нашій країні (ч. 2 ст. 8 Конституції України), в умовах воєнного стану не можуть встановлюватися обмеження, що стосуються основних прав та свобод людини, що передбачені, статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції

України. Ця норма являється *прямою конституційною гарантією*, яка ніким не може бути скасована або обмежена.

Криміналістичні особливості тактики проведення обшуку.

Криміналістичні особливості тактики проведення обшуку розглянемо на прикладі їх проведення під час викриття злочинної діяльності організованих злочинних груп. Причиною такого вибору є ті обставини, що вчинення кримінального правопорушення організованою групою (ОГ) чи злочинною організацією (ЗО) розглядається криміналістикою не автономно, а в контексті кумулятивного ефекту небезпеки, коли типові внутрішньогрупові загрози накладаються на зовнішні дестабілізуючі фактори середовища (в тому числі обумовлені воєнним станом). Так, в умовах доступу до нелегального обігу зброї члени ОГ/ЗО майже завжди володіють вогнепальною автоматичною зброєю, боєприпасами, гранатами та ін.. Проведення обшуку за такими кримінальними провадженнями апріорі переходить у категорію силових операцій високого ризику. Таким чином, тактична модель обшуку під час знешкодження ОГ/ЗО виступає найбільш показовою «стрес-моделлю» в криміналістиці: якщо алгоритм забезпечує безпеку та збереження доказової бази за одночасного впливу різноманітних дестабілізуючих факторів (збройного опору, дронових загроз та ін.), то він гарантує надійність проведення СРД в будь-яких інших менш конфліктних умовах.

За загальними кримінальними процесуальними та криміналістичними вимогами, **обшук повинен бути не лише законним та обґрунтованим, а й детально спланованим**. Помилки на етапі планування можуть призвести до знищення доказів, витоку інформації, збройного спротиву або дискредитації дій правоохоронців.

Планування обшуку має включати такі ключові елементи:

1. Визначення тактичних завдань обшуку.

Першочерговими з них є наступні:

- вилучення предметів, документів або засобів, які можуть бути доказами у справі;
- виявлення та затримання учасників злочинної діяльності;
- припинення злочинної діяльності;
- отримання оперативної інформації про інші можливі злочини чи співучасників.

У контексті розслідування діяльності організованих злочинних груп, обшук часто спрямований на виявлення доказів координації між членами групи, технічних засобів зв'язку, незаконної зброї, готівки, «чорної» бухгалтерії тощо.

2. Аналітична підготовка та обґрунтування клопотання.

Перед зверненням до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук, слідчий або дізнавач має зібрати та належно зафіксувати «**обґрунтовані підстави»**, передбачені ст. 234 КПК України.

На цьому етапі важливо:

- визначити точну адресу, де передбачається проведення обшуку;
- встановити власника або користувача приміщення;
- зібрати інформацію про можливу наявність у приміщенні заборонених або речей, що становлять інтерес для слідства;
- передбачити, чи є ризики опору, знищення речових доказів, загроз життю або здоров'ю учасників обшуку.

3. Розробка оперативно-тактичної схеми проведення обшуку.

Цей етап є надзвичайно важливим, оскільки слід враховувати можливість спроб перешкоджання, втечі чи маскування доказів.

До оперативно-тактичного плану входить:

- визначення складу групи (слідчі, оперативні працівники, поняті, експерти, спецпідрозділи у разі потреби);
- розподіл ролей між учасниками;
- інструктаж щодо дій у випадку виявлення зброї, наркотиків, електронних носіїв, шифрувального обладнання;

- технічне забезпечення (засоби відеофіксації, електронні пристрої для роботи з цифровими доказами).

4. Забезпечення процесуального порядку та фіксації.

Судовий розгляд кримінальних справ часто супроводжується намаганнями знецінити або оскаржити докази, здобуті під час обшуку. З огляду на це важливо:

- чітко дотримуватись вимог ст. 236 КПК України;
- забезпечити повну та безперервну відеофіксацію;
- залучити неупереджених понятих;
- детально описати всі вилучені предмети у протоколі;
- за необхідності – залучити фахівців для огляду електронних пристроїв на місці.

5. Аналіз ризиків та заходи безпеки.

Організовані групи можуть чинити психологічний або фізичний тиск на учасників процесу, особливо – понятих, свідків, а також слідчих, а тому при плануванні доцільно передбачити:

- заходи забезпечення особистої безпеки слідчої групи;
- заздалегідь підготовлені сценарії дій на випадок агресії;
- супровід силових підрозділів у разі високого рівня ризику;
- подальшу охорону вилученого майна або об’єкта обшуку.

Слід зазначити, що **обшук у кримінальних провадженнях, пов’язаних з діяльністю організованих груп, не може бути стихійним або шаблонним заходом.** Його ефективність і процесуальна стійкість залежать насамперед від ретельного попереднього планування. Саме на етапі планування закладається успіх не лише окремої слідчої (розшукової) дії, а й усього розслідування. Тому обшук має проводитись як **складова частина загальної криміналістичної стратегії протидії організованій злочинності.**

При визначенні тактичних прийомів щодо проведення слідчої (розшукової) дії (у тому числі й обшуку), спрямованих на розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі учинених організованими

злочинними групами необхідно:

1) вивчити функціональну й психологічну структури злочинної групи: міжособистісні взаємини; особистісні якості виявлених членів; поведінку підозрюваних у період розслідування;

2) вжити заходів щодо одержання додаткової інформації для побудови криміналістичної моделі особистості лідера (організатора) за допомогою: висування й перевірки слідчих версій; урахування інформації, що відобразилася в композиційних портретах, пошукових орієнтуваннях, документах, що містять відомості про членів організованих злочинних структур;

3) зібрати докази для обвинувачення в організаторській діяльності, а саме: про організаторсько-управлінські функції; про підшукання учасників, розподіл ролей; про характер розпоряджень, вимог, порад при підготовці до вчинення злочинів, розподіл доходів; про створення системи протидії правоохоронним органам і т. ін.;

4) при проведенні слідчої (розшукової) дії використовувати:

а) суперечності у свідченнях співучасників; різний обсяг відомостей, що повідомляються з приводу тих самих обставин;

б) наявність у групі конфліктів для одержання правдивих свідчень;

в) прийом компрометації організатора в очах членів злочинної групи та ін[261][262].

Типовими місцями проведення обшуку при розслідуванні правопорушень, що вчиняються організованими злочинними групами, є:

- службові приміщення за місцем вчинення злочину (у разі вчинення кримінальних правопорушень за ст. ст. 191, 209, 210 КК України);

---

[261] Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила». 2022. С. 840.

[262] Рудницький І. Л. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами: дис.… доктора філософії: Львів, 2019. С. 161.

- фінансові установи (банки, фінансові компанії, ломбарди та інші фінансові установи) у разі вчинення кримінальних правопорушень за ст.ст. 200, 209, 222, 364 КК України);

- складські, виробничі приміщення (за ст.ст. 191, 201-2, 204 КК України);

- місця знаходження комп'ютерної техніки, серверів тощо (ст ст. 190 (з використанням комп'ютерної техніки), 191, 200, 209 КК України);

- приміщення аудиторських організацій (ст.ст. 191, 200, 209, 212)

- місця проживання чи перебування співучасників[263].

В залежності від характеру кримінального правопорушення під час обшуку можуть бути вилучені:

- документи (організаційно-розпорядчого характеру; правовстановлюючі, дозвільні, фінансові звіти, бухгалтерського обліку; кредитно-фінансові);

- документи в електронній формі;

- печатки та штампи;

- докази наявності злочинних зв'язків із службовими особами;

- матеріальні цінності, одержані злочинним шляхом (готівкові кошти в національній та іноземній валютах, коштовні предмети, тощо);

- носії інформації в електронній формі (комп'ютери, ноутбуки, моноблоки, накопичувачі електронної інформації (карти пам'яті, жорсткі диски), принтери та інші засоби друку, мобільні телефони, планшети, смарт-годинники);

- інші матеріали, які свідчать про злочинну діяльність (листи, записники, блокноти, щоденники, записки, робочі зошити, макети, тощо).

Серед *типових помилок*, які допускають слідчі, детективи органів досудового розслідування науковці виділяють наступні:

- несвоєчасне проведення обшуку;

---

[263] Синоверський А. І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану. дис.… доктора філософії. Київ, 2025. С. 235-236.

- відсутність чіткого плану дій;

- неналежне або неповне документування результатів обшуку, або відсутність фіксації вилучених предметів;

- відсутність або недостатня координація дій зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими учасниками слідчої (розшукової) дії;

- порушення законодавчих вимог (недотримання порядку проведення обшуку в умовах воєнного стану або несанкціоноване проведення обшуку).

З метою *недопущення наведених помилок* необхідно:

1) неухильно дотримуватися процесуальної форми проведення обшуку та оптимально використовувати тактико-криміналістичний інструментарій;

2) забезпечити процесуальні гарантії захисту прав та законних інтересів власників приміщень та інших осіб, у присутності яких здійснюється обшук, до яких відносяться:

а) ухвала слідчого судді (а в умовах воєнного стану та за обставин, викладених у п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України – постанова *керівника відповідного органу прокуратури*) на проведення обшуку у житлі, незалежно від процесуального статусу особи, приміщення якого та (або) він сам піддається обшуку;

б) право на отримання кваліфікованої допомоги адвоката, який може бути допущеним як захисник підозрюваного, обвинуваченого[264];

3) дотримуватись фактора раптовості проведення для особи, яка володіє такими, що цікавлять слідство предметами, документами чи іншими носіями інформації;

4) активно використовувати техніко-криміналістичні пошукові засоби (це припускає їх використання й при необхідності примусового відчинення приміщень та сховищ, негайного вилучення виявленого);

---

[264] Тютюнник Р.С. Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією): дис. … доктора філософії. Київ, 2023. С. 272.

5) мати можливість проводити обшук в будь-якому приміщенні або у будь-якої особи (фізичної чи юридичної), незалежно від її відношення до досудового розслідування та наявності процесуального статусу, тобто можливість проведення обшуку у приміщенні, яким володіє особа, не наділена на час проведення обшуку певним процесуальним статусом[265];

6) у зв'язку з наявністю налагодженої системи взаємодії членів злочинної групи та її лідером обшук повинен мати «груповий» характер (проводитись комплексно одночасно в різних місцях), наприклад – одночасно за місцем проживання кількох співучасників;

7) перед обшуком усунути всі відволікаючи чинники (нефункціональні приміщення, метушня, сторонні розмови); не поспішати і не розпочинати обшук нового об'єкта до повного обстеження попереднього.

Крім того, в умовах воєнного стану доцільно дотримуватися й таких рекомендацій, як:

1) дотримання підвищених заходів безпеки під час проведення обшуків[266];

2) чітке планування та раптовість, з урахуванням можливих ризиків, специфіки місця та часу проведення обшуку, із заздалегідь визначеними альтернативними варіантами дій на випадок виникнення непередбачуваних обставин;

3) адаптація до специфіки об'єктів обшуку, місця проведення обшуків можуть включати військові об'єкти, укриття, тимчасові штаби або приміщення, що використовуються для приховування зброї, боєприпасів та іншого військового обладнання, що вимагає спеціальних знань та навичок у сфері військової техніки та спорядження;

---

[265] Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : методичні рекомендації / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 164.

[266] Каскад жорстокості: Аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні : звіт. Київ : ГО "Truth Hounds", 2024. 111 с. URL: https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti (дата звернення: 12.07.2026)

4) залучення у разі необхідності підрозділів спеціального призначення, належного захисту особового складу, а також використання спеціальної техніки;

5) взаємодія слідчих з військовими, представниками спецслужб та іншими органами, які можуть надати допомогу в проведенні обшуків;

6) а також (як вже раніше зазначалось) дотримання процесуальних вимог, визначених КПК України, зокрема особливостей, передбачених особливим режимом досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану.

Окремо потребують уваги ті обставини, що з огляду на поширення електронної форми документообігу, злочинці також почали її активно використовувати шляхом:

а) фальсифікації електронних документів;

б) неавторизованого доступу до систем документообігу;

в) зміни документів;

г) підробки електронних підписів / кваліфікованих електронних підписів;

д) розповсюдження шкідливого програмного забезпечення тощо.

З метою встановлення таких фактів під час обшуку слід звертати увагу на комп'ютери різних конфігурацій, принтери, засоби телекомунікації з комп'ютерними системами, записні книжки (у тому числі електронні), дискети, компакт-диски, флеш карти, магнітні стрічки (що містять відомості про коди, паролі, ідентифікаційні номери користувачів конкретною комп'ютерною системою, а так само дані про їх користувачів)[267].

Під час вилучення електронних документів доцільно залучати фахівців з кібербезпеки або комп'ютерної техніки, які зможуть:

а) запобігти навмисному або випадковому видаленню електронної

---

[267] Полуніна Л.В. Особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної або банківської таємниці. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 179.

інформації;

б) правильно провести вилучення, зберегти дані та підготувати їх для подальшого використання.

Що стосується вилучення зйомних носіїв (компакт-диски, флеш-накопичувачі, зйомні жорсткі диски тощо), які в момент проведення слідчої (розшукової) дії не експлуатуються користувачами (не активовані в комп'ютерний пристрій) – слідчий здатний здійснити їх вилучення самостійно. При цьому, під час вилучення комп'ютерних та інших технічних засобів, слід враховувати процесуальну процедуру, відповідно до якої, тимчасове вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюють лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду (ч. 2 ст. 168 КПК України). Їх вилучення допускається у разі наявності таких умов:

а) якщо передача таких носіїв разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження;

б) такі носії отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення чи є засобом або знаряддям його вчинення;

в) доступ до таких носіїв обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Вилучення електронних документів під час обшуків потребує спеціального підходу і дотримання низки процедур для забезпечення правомірності та збереження доказової бази, серед яких:

а) ідентифікація об'єктів вилучення, що проявляється у необхідності чіткого визначення, типу електронних документів, що мають відношення до кримінального провадження, а також місця їх зберігання (комп'ютери, сервери, хмарні сервіси, зовнішні носії (USB-накопичувачі, жорсткі диски), інші цифрові пристрої);

б) блокування доступу до Інтернету для попередження видалення або перенесення інформації під час обшуку;

в) для виявлення зашифрованих документів повинен залучитися спеціаліста, який зможе отримати доступ до цих даних;

г) фіксація електронних доказів: перед вилученням слід зафіксувати стан та місцезнаходження електронних доказів, в тому числі з використанням фотографування, відеозапису або створення скріншотів;

д) у разі неможливості вилучення пристрою, на якому розміщено електронний документ, необхідно скопіювати всю необхідну інформацію, копії мають бути автентичними, збереженими з усіма метаданими.

На етапі фіксації результати проведення обшуку повинні бути ретельно задокументовані за допомогою відео- та фотофіксації, що забезпечить доказову базу та мінімізує можливість оскарження законності дій слідчих.

3.2. Алгоритм дій сторони обвинувачення під час проведення обшуку в умовах надзвичайних ситуацій (підвищеної небезпеки)

Під час обшуку загроза може виникнути вже після проникнення до приміщення: оголошено повітряну тривогу, виявлено предмет з ознаками вибухонебезпечності або пошкодження будівлі унеможливлюють подальше перебування в ній. За таких обставин слідчому, прокурору необхідно одночасно вирішувати питання захисту людей, збереження виявлених об’єктів і належного оформлення своїх дій. Від того, наскільки ці рішення підготовлені заздалегідь, залежить можливість провести обшук без невиправданого ризику та з дотриманням процесуальних гарантій.

У криміналістичній літературі виокремлюють підготовчий, оглядовий, детальний і заключний етапи обшуку[268]. Для побудови практичного алгоритму в цьому підрозділі оглядовий і детальний етапи об’єднано в етап безпосереднього проведення обшуку. Відповідно, подальший виклад охоплює три взаємопов’язані етапи: підготовку, проведення та завершення

[268] Осипенко І. П., Мишаста К. Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 196–200. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.36.

обшуку. На кожному з них розглядаються процесуальні рішення і заходи безпеки, необхідні з огляду на конкретну обстановку.

При цьому надзвичайна ситуація або підвищена небезпека самі собою не створюють окремого процесуального порядку. Застосування особливостей, передбачених ст. 615 КПК України, потребує введення воєнного стану та наявності визначених відповідною нормою обставин. Отже, факт перебування об'єкта поблизу району бойових дій, його пошкодження чи оголошення повітряної тривоги необхідно оцінювати у зв'язку з конкретним рішенням: отриманням дозволу на обшук, залученням понятих, документуванням або організацією захисту учасників.

Підстави та процесуальний порядок обшуку, зокрема в умовах воєнного стану, досліджено в монографії О. С. Смірнова та Г. К. Тетерятник[269]. Розвиток спеціального регулювання розпочався ще 2014 року, коли Законом № 1631-VII до КПК України було включено розділ IX-1. Законом № 2201-IX від 14 квітня 2022 року цей розділ викладено в новій редакції[270]. Тому завдання подальшого вдосконалення законодавства полягає в уточненні механізмів застосування чинних норм, передусім у ситуаціях вимушеного переривання обшуку та обмеженого доступу до суду.

Підготовчий етап

Підготовку слід розпочинати з визначення правової підстави, мети та меж обшуку. За загальним правилом обшук житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді. До звернення з клопотанням необхідно встановити зв'язок об'єкта обшуку з кримінальним провадженням, конкретизувати речі, документи або осіб, яких планується відшукати, та обґрунтувати необхідність такого втручання. Узагальнене посилання на

---

[269]Смірнов О. С., Тетерятник Г. К. Обшук у кримінальному провадженні : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 208 с.

[270] Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Закон України від 12.08.2014 № 1631-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18.

складність розслідування чи воєнну обстановку не замінює цього обґрунтування[271].

Невідкладне проникнення до житла або іншого володіння особи допускається за підставами, визначеними ч. 3 ст. 233 КПК України. У постанові від 7 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду роз'яснила, що врятування майна може стосуватися й об'єктів, які потенційно мають значення речових доказів. Водночас загроза їх знищення чи втрати має бути реальною, а невідкладність – підтвердженою конкретними обставинами, відомими до проникнення. Саме виявлення доказів під час обшуку не виправдовує його проведення без попереднього дозволу суду[272].

Вважаємо, що в практичних рекомендаціях необхідно чітко відмежовувати припущення про можливу втрату доказів від обґрунтованої невідкладності. Зокрема, слід зазначати, що саме перебувало під загрозою, з яких джерел отримано ці відомості та чому очікування судового рішення могло призвести до втрати відповідних об'єктів. Наукові застереження щодо надмірного розширення підстав невідкладного обшуку, висловлені О. М. Дроздовим і Н. В. Глинською, зберігають значення для оцінювання пропорційності втручання[273]. Належне обґрунтування такого рішення має дозволяти перевірити обставини, що зумовили відступ від попереднього судового контролю.

Після невідкладного проникнення прокурор або слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язані невідкладно звернутися до слідчого судді в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України. Окремо оцінюється можливість застосування п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України. Під час воєнного стану, за

---

[271] Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20.

[272] Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07.10.2024 у справі № 466/525/22, провадження № 51-7310кмо23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945.

[273] Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 612–624. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.103.

відсутності об’єктивної можливості виконання слідчим суддею відповідних повноважень, їх здійснює керівник відповідного органу прокуратури. Його рішення оформлюється мотивованою постановою. Територіальна віддаленість суду або бажання швидше провести обшук самі собою не доводять об’єктивної неможливості судового розгляду.

Наступним завданням підготовки є оцінювання обстановки. До виїзду групи доцільно з’ясувати стан будівлі та підходів до неї, відомості про обстріли й мінну небезпеку, кількість людей на об’єкті, наявність дітей та осіб, яким може знадобитися допомога. Окремо визначаються доступні укриття, можливості зв’язку, надання домедичної допомоги та безпечного переміщення учасників. Джерело і час отримання відомостей мають значення, оскільки обстановка може змінитися ще до прибуття групи.

Інформацію про безпекові загрози слід отримувати через уповноважені підрозділи правоохоронних органів, органи цивільного захисту та, за потреби, відповідні підрозділи Сил оборони. Обмін відомостями здійснюється в межах їхньої компетенції та з дотриманням установлених обмежень доступу. Залучення військовослужбовців до організаційної допомоги не наділяє їх автоматично повноваженнями проводити обшук або вирішувати процесуальні питання.

Результати підготовки доцільно відображати в плані проведення обшуку. Вважаємо, що його практична цінність визначається передусім відповідями на конкретні питання:

- хто проводить обшук;
- хто забезпечує технічну фіксацію;
- які спеціалісти потрібні;
- де перебуватимуть учасники в разі небезпеки;
- хто організовує їх переміщення та перевіряє;
- чи всі залишили небезпечну ділянку.

План також має передбачати резервні засоби зв’язку й фіксації та порядок виклику допомоги. Зміст плану доцільно пов’язувати з обставинами,

які необхідно перевірити: які об’єкти можуть підтвердити або спростувати відповідну версію, де вони ймовірно знаходяться та які спеціальні знання потрібні для їх виявлення. У дослідженні А. С. Кнес за участю 25 фахівців із дев’яти країн виявлено відмінності у формуванні версій, визначенні послідовності обстеження та відборі слідів[274]. Ураховуючи ці результати, пропонуємо зазначати в плані зв’язок між конкретним завданням обшуку, очікуваними об’єктами та способом їх виявлення, а після отримання нових відомостей – перевіряти, чи потребує запланована послідовність дій коригування. Це організаційний документ, який не замінює процесуальної підстави обшуку і не може встановлювати додаткових обмежень прав його учасників.

Склад групи визначається характером об’єкта, завданнями обшуку та встановленими ризиками. Її чисельність слід обґрунтовувати розподілом функцій і можливістю належно виконати кожну з них. За наявності обґрунтованих відомостей про можливе виявлення вибухонебезпечних предметів слід передбачити участь вибухотехніка та необхідну взаємодію зі спеціалізованими службами. Для роботи з електронними пристроями залучається спеціаліст відповідного профілю. Питання силового забезпечення вирішується з урахуванням конкретної загрози, а не лише кваліфікації кримінального правопорушення.

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і безпосереднє проведення обшуку необхідно розмежовувати. Ухвалу про дозвіл на обшук може виконати слідчий або прокурор у межах своїх повноважень. Підвищена небезпека не означає, що керувати кожним обшуком обов’язково має прокурор. Особа, яка проводить слідчу (розшукову) дію, забезпечує дотримання її процесуального порядку, а завдання залучених працівників і спеціалістів визначаються їхнім статусом та компетенцією.

---

[274] Knes A. S., de Gruijter M., Zuidberg M. C., de Poot C. J. CSI-CSI: Comparing several investigative approaches toward crime scene improvement. Science & Justice. 2024. Vol. 64, No. 1. P. 63–72. DOI: 10.1016/j.scijus.2023.11.009.

Для складних обшуків пропонуємо окремо визначати учасника, відповідального за координацію заходів безпеки. Його завданнями можуть бути відстеження офіційних повідомлень про загрози, підтримання зв’язку зі спеціалізованими службами та організація переходу до укриття (така функція має організаційний характер, її закріплення в плані дозволить уникнути ситуації, коли кожен учасник вважає, що за безпекою стежить хтось інший).

Перед виїздом перевіряють справність засобів захисту, зв’язку, освітлення та відеофіксації, запас живлення й місткість носіїв інформації. Пакувальні матеріали добирають відповідно до властивостей очікуваних об’єктів. Поводження з вибухонебезпечними предметами визначають відповідні фахівці; наявність спеціального пакування не дає іншим учасникам підстав самостійно переміщувати такі предмети. Під час інструктажу узгоджують сигнали небезпеки, порядок дій у разі втрати зв’язку та спосіб перевірки наявності всіх учасників після переміщення.

Безпосереднє проведення обшуку

1. Перевірка обстановки після прибуття

Попередні відомості необхідно зіставити з фактичною ситуацією на місці. Нові пошкодження будівлі, ознаки пожежі, загроза обвалення або підозрілі предмети можуть потребувати зміни плану чи відкладення слідчої (розшукової) дії. Оцінювання спеціальних загроз здійснюють компетентні фахівці. За наявності безпосередньої небезпеки першочерговим є захист людей, а можливість проведення обшуку визначається після оцінювання обстановки та вжиття необхідних заходів.

Заходи контролю доступу до об’єкта мають відповідати законним завданням обшуку. Вони не повинні перешкоджати прибуттю адвоката, наданню медичної допомоги або необхідному переходу людей до укриття. Будь-яке обмеження свободи пересування оцінюється з урахуванням його правової підстави, фактичного змісту та процесуального статусу відповідної особи.

2. Оголошення підстав обшуку та забезпечення прав учасників

Перед початком виконання ухвали слідчий або прокурор пред'являє її особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, та передає їй копію. За відсутності володільця ухвалу пред'являють і копію надають іншій присутній особі. Якщо в приміщенні нікого немає, копію залишають на видному місці. При цьому слідчий, прокурор забезпечує збереження майна та недопущення сторонніх осіб до нього відповідно до частин 3 і 4 ст. 236 КПК України. Якщо підставою є постанова керівника органу прокуратури, учасників ознайомлюють із відповідним рішенням. Невідкладне проникнення має бути пояснене через конкретні обставини, які його зумовили, та належно зафіксоване.

Учасникам роз'яснюють права й обов'язки, повідомляють про застосування технічних засобів. Особі має бути зрозуміло, хто проводить обшук, на якій підставі та як вона може заявити зауваження або скористатися правничою допомогою. За потреби забезпечується участь перекладача. Стан людини, яка пережила обстріл або іншу небезпечну подію, враховується під час спілкування.

Адвокат або представник допускається до обшуку на будь-якому етапі його проведення відповідно до КПК України. Якщо виникає потреба обшукати особу, яка перебуває в приміщенні, необхідно окремо перевірити підстави та дотриматися гарантій ч. 5 ст. 236 КПК України. На вимогу цієї особи обшук здійснюється у присутності адвоката або представника, однак їх неявка протягом трьох годин не перешкоджає його проведенню.

3. Участь понятих і технічна фіксація

Питання залучення понятих вирішується до проведення відповідних дій. Загальні вимоги встановлено ч. 7 ст. 223 КПК України. Під час воєнного стану п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України дозволяє провести обшук без понятих, якщо їх залучення об'єктивно неможливе або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. У такому разі хід і результати обшуку обов'язково фіксуються безперервним відеозаписом. Працівники правоохоронних органів, які забезпечують безпеку, не замінюють понятих.

Доцільно документувати не лише посилання на ст. 615 КПК України, а й факти, що зумовили застосування винятку: характер небезпеки, джерела відомостей про неї та обставини неможливості залучення осіб. Відмова окремої людини бути понятою або відсутність перехожих біля будівлі самі собою ще не доводять об'єктивної неможливості виконати загальну вимогу. Пояснення має відображати обстановку на момент прийняття рішення.

Виконання ухвали про дозвіл на обшук підлягає обов'язковій звуко- та відеофіксації. Запис повинен давати змогу відтворити перебіг дії, зокрема місце і спосіб виявлення об'єктів, їх вилучення, пакування та заяви учасників. Для цього заздалегідь визначають відповідального за запис і перевіряють достатність технічних засобів. Додаткові камери можуть покращити фіксацію, однак їх використання не усуває потреби в узгодженій роботі групи. Конфіденційне спілкування адвоката з клієнтом організовується так, щоб його зміст не потрапляв до запису обшуку.

Технічну несправність або переривання запису необхідно документувати із зазначенням причин, часу та дій, які відбувалися в цей проміжок. Не можна вважати, що будь-яка перерва автоматично робить недопустимими всі результати обшуку. Водночас відсутність запису істотних обставин може мати інші наслідки, ніж документована коротка технічна перерва. Оцінювання здійснюється з урахуванням статей 104 і 107 КПК України, а для обшуку без понятих – також спеціальної вимоги ст. 615 КПК України.

4. Послідовність обстеження та реагування на небезпечні предмети

Послідовність обстеження визначається плануванням об'єкта, відомостями про можливе розташування шуканих речей і характером загроз. Черговість доступу до небезпечних ділянок погоджують із відповідними спеціалістами. Якщо певна частина приміщення потребує попередньої перевірки, проведення там обшуку узгоджується з її результатами.

Розподіл приміщення на ділянки може бути корисним для координації роботи. При цьому необхідно забезпечити належну фіксацію дій у кожній із

них, позначати вже обстежені місця та уникати невиправданого одночасного переміщення учасників. Така організація дозволяє після вимушеної перерви встановити, що саме було зроблено і які об’єкти залишилися необстеженими.

Виявлення предмета з ознаками вибухонебезпечності потребує припинення дій, що можуть створити загрозу, обмеження доступу до небезпечної ділянки та залучення відповідних фахівців. Інші учасники не повинні самостійно відкривати, переміщувати або пакувати такий предмет. Спосіб укриття чи евакуації визначається фактичною обстановкою. Прагнення швидко зафіксувати знахідку не може виправдовувати небезпечне наближення до неї.

5. Вилучення об’єктів та обшук особи

Під час вилучення речей і документів необхідно забезпечити зв’язок між місцем виявлення об’єкта, його описом, технічним записом та пакуванням. До протоколу вносяться ознаки, які дозволяють ідентифікувати вилучене, його кількість і стан, а також істотні обставини виявлення. Подальше переміщення й передання на зберігання оформлюються так, щоб можна було простежити, у чиєму розпорядженні перебував об’єкт.

Вилучені речі й документи, які не охоплені переліком дозволених до відшукання об’єктів в ухвалі та не вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном відповідно до ч. 7 ст. 236 КПК України. Якщо таке майно вилучено під час обшуку на підставі ухвали слідчого судді, слідчий або прокурор повинен подати клопотання про його арешт протягом 48 годин після вилучення. Неподання клопотання в цей строк зумовлює обов’язок негайно повернути майно особі, у якої його вилучили (ч. 5 ст. 171 КПК України). Речі, вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їхнього зв’язку з кримінальним провадженням відповідно до ч. 7 ст. 236 КПК України.

Обшук особи проводиться за належною процесуальною підставою, особами тієї самої статі та з дотриманням установлених гарантій участі адвоката, понятих і технічної фіксації. Додаткова присутність працівників

для забезпечення фізичної безпеки не замінює цих гарантій. Негайні заходи для припинення безпосередньої небезпеки слід розмежовувати з процесуальним обшуком, а їх підстави, обсяг і результати також потребують належного документування.

6. Робота з електронними пристроями та інформацією

При виявленні телефону або комп'ютера рекомендується встановити значення об'єкта для кримінального провадження, врахувавши обмеження ч. 2 ст. 168 КПК України та оцінити можливість отримання потрібної інформації шляхом копіювання із залученням спеціаліста. Ці питання мають вирішуватися до застосування технічних засобів збереження даних.

У протоколі доцільно зазначати доступні без додаткового втручання ідентифікаційні ознаки пристрою, його зовнішній стан, чи був він увімкнений і заблокований, спосіб підключення та виконані з ним дії. Зміни стану, зокрема вимкнення, розблокування або від'єднання, можуть вплинути на доступність інформації. Тому спосіб поводження з пристроєм визначають із залученням спеціаліста та фіксують у матеріалах обшуку.

Захист від дистанційного доступу добирають з урахуванням властивостей пристрою. Екранувальне пакування, зокрема пакет Фарадея, може бути одним із засобів, але його застосування потребує перевірки ефективності та врахування стану живлення. Наявність такого пакування сама собою не гарантує повної ізоляції від мережі. Вибір технічного рішення має забезпечувати збереження інформації та мінімізувати непотрібні зміни[275].

Копіювання й дослідження даних документуються із зазначенням застосованих засобів та отриманих результатів. При цьому важливо зберігати метадані, документувати передання електронних доказів і забезпечувати їх захист від стороннього доступу[276]. За технічної можливості роботу

---

[275] Ayers R., Brothers S., Jansen W. Guidelines on Mobile Device Forensics. NIST Special Publication 800-101 Revision 1. 2014. DOI: https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-101r1.

[276] Murzo Ye., Halchenko V. Electronic evidence as a means of proof during the pillage investigation. Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2023. Vol. 28, No. 3. P. 48–57. DOI: 10.56215/naia-herald/3.2023.48.

організовують із використанням перевірених копій. Спосіб і повнота копіювання залежать від типу пристрою, його захисту та стану, тому визначаються із залученням спеціаліста.

7. Вимушене переривання та подальше проведення обшуку

Після оголошення повітряної тривоги першочерговими є заходи захисту учасників відповідно до офіційних повідомлень і підготовленого плану. Якщо продовження обшуку перешкоджає переходу до укриття, його проведення слід тимчасово перервати. Коли обстріл уже розпочався, спосіб захисту обирається з урахуванням фактичної обстановки та можливості безпечного переміщення. Ризик втрати доказів сам собою не виправдовує залишення людей у небезпечній зоні[277].

Для відтворення перебігу перерваного обшуку пропонуємо фіксувати час і причину припинення дій, приміщення або ділянку, на якій зупинилося обстеження, та стан виявлених об’єктів. Окремо зазначаються предмети, які вже вилучено й упаковано, та предмети, які лише виявлено і залишено на місці. Також відображаються переміщення учасників, місце перебування вилученого майна та особи, яким його передано. Документування не повинно затримувати перехід до укриття. Після усунення загрози необхідно зафіксувати виявлені зміни обстановки та відомості про доступ інших осіб до приміщення протягом перерви.

Після усунення небезпеки необхідно розмежувати продовження тимчасово перерваного обшуку та новий обшук після завершення попереднього. Це питання вирішується з урахуванням фактичних обставин і належних процесуальних підстав, зокрема правила одного проникнення за ухвалою слідчого судді, встановленого ч. 1 ст. 235 КПК України. Окремий протокол сам собою не надає права на повторне проникнення. Водночас подальша евакуація або перерва не є достатньою підставою для автоматичного визнання недопустимими доказів, отриманих до неї.

---

[277] Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Правила поведінки під час повітряної тривоги. URL: https://bezpeka.dsns.gov.ua/materials/pravyla-povedinky-pid-chas-povitryanoyi-tryvohy

Завершальний етап

Завершення обшуку охоплює перевірку повноти фіксації, оформлення протоколу, вирішення питань збереження вилученого та забезпечення прав учасників. За ст. 106 КПК України протокол складається під час процесуальної дії або безпосередньо після її закінчення. Якщо в умовах, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, скласти процесуальні документи неможливо, хід і результати дії фіксують доступними технічними засобами, а протокол складають не пізніше 72 годин із моменту її завершення.

Протокол має відображати фактичний перебіг обшуку, заяви й зауваження учасників, обставини вилучення майна та застосовані засоби фіксації. До нього долучають належно оформлені додатки. Учасникам надають можливість ознайомитися з документом, а відмову від підписання оформлюють за правилами КПК України з можливістю викласти її причини. За відстроченого складання необхідно пояснити обставини, які унеможливили своєчасне оформлення, та зазначити технічні матеріали, використані для відтворення перебігу дії.

Для збереження доказової інформації доцільно документувати передання вилучених об’єктів, стан упаковки й доступ до них. Послідовний облік цих дій дозволяє простежити рух майна від місця вилучення до зберігання та дослідження. Виявлені пошкодження або розбіжності потребують пояснення, однак неповнота окремого запису не повинна автоматично ототожнюватися з недопустимістю доказу. Значення має характер недоліку та його вплив на можливість установити походження й незмінність відповідного об’єкта.

Після небезпечної події необхідно перевірити стан учасників, за потреби організувати медичну допомогу та безпечне повернення групи. Організаційний розбір доцільно зосередити на тому, які загрози виникли, чи спрацювали зв’язок і засоби фіксації та що потрібно змінити під час наступних дій. Огляд 24 досліджень, проведений З. Бен Салах, засвідчує значення повторного контакту з травматичними матеріалами,

організаційного навантаження та недостатньої підтримки для психологічного стану фахівців, які працюють на місцях подій[278]. Ураховуючи ці висновки, пропонуємо завчасно повідомляти учасникам групи контакти психолога та спосіб конфіденційного звернення, а після небезпечної події – повторно нагадувати про можливість отримання допомоги. Організаційний розбір проведеного обшуку доцільно зосереджувати на рішеннях, взаємодії та технічних труднощах.

Науково-практичне видання

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ): ПРОЦЕСУАЛЬНІ Й КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

[278] Ben Salah Z., Mickelsson Blomqvist T., Ghazinour M. Crime scene examiners' mental health: a scoping review. Frontiers in Psychology. 2026. Vol. 16. Article 1724579. DOI: 10.3389/fpsyg.2025.1724579.

Методичні рекомендації

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України М. С. Цуцкірідзе